ATEITIS

EKSCELENCIJA
VYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS.
1934. II. 5 jam suėjo 50 metų amžiaus.

NUO 1911 M.

1934 M. VASARIO MĖN. 2 Nr.

TURINYS

		Pusl.
1.	*Pr. Dovydaitis, Turime Gavėnią*	65
2.	*J. Gobis,* Atgaila	68
3.	*Vyt. Tamulaitis,* Mėlynas vakaras (eil.)	71
4.	*Pet. Petkevičius,* Dienos dabar (eil.)	71
5.	*Pr. Dovydaitis,* Vyskupui M. Reiniui laiškas	72
6.	*Juoz. Lingis,* Pavasario nujautimas	82
7.	*Myk. Linkevičius,* Mirties vienatvė	82
8.	*St. Tamulaitis,* Nušvitusios pakalnės	83
9.	* * * Omni die — mano siela	94
10.	*M. Mozūraitis,* Marijos Dainius	95
11.	*Ad. Br. Šukys,* Gyvybinė tautos problema	100
12.	*Iv. Būninas,* Laimė. Išvertė M. Dirmauskas	105
13.	*M. J.,* „Silkės"	111
14.	*P. Vaitonis,* Gimnastika namie	118
15.	*P. Vaitonis,* Šachmatai	122
16.	*Apžvalga:* Prof. dr. kan. B. Čėsniui 50 m. — Mendelejevui 100 mt. — Pirmas priešalkoholinis kongresas ir 3 psl. viršelio.	124
17.	*Knygos:* A. Vienuolio „Viešnia iš šiaurės"	125

„ATEITIES" { Redakcija ir administracija: Kaunas, Laisvės Alėja 3. Telef. 26-76.

Prenumeratos kaina: Lietuvoje metams 15 lt., pusm. 8 lt. Moksleiviams: metams 6 lt.; pusm. 3 lt. Užsieny: metams 20 lt., pusm. 10 lt.; moksleiviams perpus pigiau. Atskiras num. 1,75.

«Ateities» skaitytojams ir platintojams

apgailestaudami turime priminti, kad dar daugelis jų nėra pilnai atsiteisę už siuntinėtą 1933 m. «Ateitį». O jau laikas būtų siųsti pinigus ir už šių metų I-mą pusmetį. Skaitytojai ir platintojai turi suprasti kiek daug bereikalingų išlaidų susidaro rašinėjant kiekvienam atskirai priminimus. Ypač šiais sunkiais laikais «Ateities» adm-ja turi branginti kiekvieną gaunamą centą. Tikimės tad, kad ir visi žurnalo skaitytojai bei platintojai tatai atjaus ir nelaukdami atskirų pranešimų tuojau atsiųs reikalingą sumą.

«Ateities» administracija

«Gamtos Draugo» skaitytojams

pranešame, kad pereitų t. y. 1933 m. komplektas pasibaigia 192 pusl., o tęsinys str. apie Nemuną bus spausdinamas jau šių metų «Gamtos Draugo» n-riuose. Ir pereitų metų turinys bus duotas kartu su šių metų turiniu.

ATEITIS

Mėnesinis moksleivių žurnalas

2 Nr. 1934 m. Vasario mėn. XXIV

Turime Gavėnią!

Atmink, žmogau, kad tu esi dulkės ir vėl dulkėmis pavirsi. 1 Moz. 3.

Mielasis jaunime! Štai nė nepasijutome, kaip praėjo linksmasis pokalėdžio laikas ir užstojo rimtas Gavėnios metas.

Mūsų geriausioji Auklėtoja ir maloniausia Motina šv. Kristaus Bažnyčia Gavėnios metą būdina kaip šventą maldos ir pasninko Keturiasdešimtinę, skiriamą prirengti mums per atgailą Velykų šventėms.

Gavėnios liturgijoj gausiai cituojamos ištraukos iš tų šv. Rašto vietų, kur kalbama, apie pasninką senasiais laikais, apie Viešpaties pasigalėjimą darantiems atgailą, apie tai, koks turi būti pasninkas ir daugel kitų dalykų.

Be to, dirstelėję į liturgijos tekstus randame juose ne vieną dalyką, kuris, tarytum, tiesiai į mus, katalikiškasis jaunime, taikomas ir mums pritaikomas.

Antai, Gavėnios 1-jo sekmadienio šv. Mišių Introite skaitome posmelį iš 90 psalmo: „Kurs gyvena su Aukščiausiojo pagalba, pasilieka dangaus Dievo Globoje".

O ištraukoje šv. Pauliaus laiško korintiečiams skaitome, koks turi būt Kristaus išpažintojo uolumas: „Neduokime nė vienam jokio papiktinimo, kad mūsų tarnystė nebūtų peikiama, bet visame parodykime save kaip Dievo tarnus, didele kantrybe sielvartuose, varguose, suspaudimuose, smūgiuose... kuomet piktai ar gerai apie mus kalba... (kuomet) laikomi mirštančiais, nors mes dar esame gyvi... kaipo nuliūdusieji, tačiau visuomet linksmi, kaipo beturčiai, bet kurie daugelį daro turtingais, kaipo neturtingieji, tačiau visa turintieji". (2 Kor. 6).

Turto ir neturto problema toliau gvildenama ir išsprendžiama Gavėnios 1-jo sekmadienio Evangelijoj apie Kristaus gundymą po Jo ilgo (40 dienų) pasninko. Gundytojas (tur būt, elegantiško ponaičio pavidalu) siūlė Kristui visokių šio pasaulio gerybių. Bet iš Kristaus gavo atsakymą: „Eik šalin, šėtone!"

— Ar tau, jaunime, neatsitinka būti gundomam taip pat siūlant tam tikrų gerybių, jei išsižadėsi to Kristaus kelio, kuriuo pasiryžai eiti? Gundytojo pavidalas, žinoma, pasikeitė, bet gun-

dymas, neabejotinai, pasiliko. Ir kurie buvo silpni, kurie gundymams neatsispyrė, tie jau yra žuvę.

2-jo sekmadienio Evangelija kalba apie gudytoją nugalėjusio Kristaus garbę, kurios trumpą švystelėjimą turėjo progos matyti jo trejetas mokinių Kristaus atsimainymo metu nuošalioj vietoj. — Ir visi, gundymus nugalėjusieji, pelno didelės garbės.

3-jo sekmadienio šv. Pauliaus laiško Efeziečiams ištraukoje dėstyti pamokymai apie krikščionio dorybes sutrauktai išreiškiami šiais žodžiais: „Elkitės, kaip šviesos vaikai. Nes šviesos vaisiai apsireiškia visokiu gerumu, teisybe ir tiesa". — Taigi, jaunime, ut filii et filiae lucis ambulemus! Elkimės, kaip šviesos sūnūs ir dukterys! Tuomet ir savo aplinkumą apšviesime ir sušildysime!

O 3-jo sekmadienio Evangelija, kalbanti apie eilinius velnius ir velnių vyriausiąjį Beelzebubą, yra parašyta visiems, kurie sakosi galėsią pataisyt pasauly esamus negerumus be Kristaus mokslo, arba eidami dargi prieš Kristaus mokslą.

Iš tikrųjų, jei kapitalistinę tvarką laikysime velnio tvarka, tai bolševistinę tikrai tenka laikyti Beelzebubo tvarką. Jei Lietuvoj vadinama kairioji inteligentija šiojo šimtmečio pradžioj dirbo caro valdžiai nuversti, bet tuo pačiu laiku žmonėse griovė ir Kristaus religiją, tai ji, vaduodama Lietuvą iš carizmo vergijos pančių, tuo pačiu metu kalė Lietuvai šimtą kartų baisesnius bolševizmo vergijos pančius, arba, Evangelijos žodžiais tariant, versdama nuo Lietuvos sprando velnišką caro jungą, rengė (sąmoningai ar ne) ant Lietuvos žmonių sprando uždėti beelzebubišką bolševikų jungą.

Ir tik Kristaus dvasioj auklėtas Lietuvos jaunimas, visi kaip vienas stojo kovon ir savo gyvybę aukodamas išvadavo Lietuvą nuo šios naujos ir baisesnės, negu caro, vergijos. Vasario mėn. 16 d. šventė — Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo akto diena — duoda mums geros progos pagalvoti, koks mokslas Lietuvai neša išsigelbėjimą, o koks — pražūtį.

4-jo sekmadienio Evangelija kalba apie tai, kaip Kristus išsprendė tą klausimą, dėliai kurio pasauly kyla visos revoliucijos: duonos neturėjimo klausimą.

Būtent, paskui Kristų rinkdavosi didžios minios jo dieviško mokslo klausytų. Beklausydamos, žinoma, išalkdavo. Kristus, anaiptol, nenorėjo žmonių alkinti. Maitindamas juos dvasios maistu — savo dieviškų tiesų mokslu, — Jis nemažiau sielojosi ir žmonių kūno bei jo sveikatos maistu. Taigi, kalbamu atveju, kai minios buvo išalkusios ir neturėjo maisto, Kristus stebuklingu būdu padaugino vieno vaikino turimą nedaugel duonos ir dvi žuvi, taip jog visa didžiulė minia iki soties privalgė.

Šis Kristaus darbas yra nurodymas visiems laikams, kaip turi būt susitvarkius Kristų išpažįstančių žmonių visuomenė: t o k i o j v i s u o m e n ė j n e t u r i b ū t a l k a n ų. O jei šiandien

tokių Lietuvoj yra ir nepasirūpinama, kad jie būtų pavalgydinti, tai ženklas, kad Lietuva nėra krikščioniška šalis. Tat yra kiekvieno krikščionies pareiga, seno ir jauno, didelio ir mažo prisidėti kuo kaip kas išgali, kad nebūtų mūsų tarpe alkanų.

Kito evangelisto Evangelijoj, aprašant minėtą įvykį, pasakyta, kad Kristus, matydamas išalkusią jo klausiusią minią, pasakęs: „Gaila man minios!“ Tokio gailesčio alkaniems turi turėt ir kiekvienas Kristaus mylėtojas, jei jis yra krikščionis netik iš metrikų. O, be to, dar reikia atsimint, kad badas ir šiaip socialinis skurdas yra didesnis bedievybės ir bolševizmo skleidėjas, kaip visos bedieviškos ir laisvamaniškos knygos bei laikraščiai.

Taigi, jaunime, ir mums tenka sulig mūsų pajėgomis stoti į šią darbą, į vadinamą socialinį darbą, socialiniam skurdui mažinti mūsų artimiausioj aplinkumoj. Kaip tatai atlikti, jau bus jūsų reikalas prisiderinant prie vietos sąlygų.

Nesenai ir Lietuvoje minėjome didžio šios srities veikėjo Ozanam'o sukaktuves. Ir Lietuva laukia savo Ozanamiukų, iš kurių paskui išaugs ir tikrų Ozanam'ų.

Gavėnios 5-sis sekmadienis vadinamas Kančios sekmadieniu. Jame šv. Pauliaus laiško žydams ištraukoj kalbama apie Kristaus auką, palygintą su senobinėmis aukomis, o Evangelijoj — apie tai, kaip įnirtę žydai buvo puolę Kristų akmenimis užmušti. Bet dar nebuvo atėjęs Kristui jo kančios metas, tat Jis „pasislėpė ir išėjo iš (Jeruzalio) bažnyčios“.

Šiuo poelgiu Kristus moko savuosius gero takto savo veikime. Vienu atveju Kristus žydus iš tos pačios bažnyčios bizūnu išveja, o kitą kartą patsai nuo jų pasislėpęs išeina. Vadinasi, daro viską apgalvotai, bet ne „akių plotu“, kaip girdėjau pasakant mūsų žmones.

Nuo vadinamojo Verbų (kituose kraštuose sakoma Palmių) Sekmadienio prasideda Didžioji Savaitė. Joje, be kitako, šv. Mišiose skaitomi Kristaus kančios aprašymai, kaip ją randame atpasakotą visų Evangelijų autorių. Nuo Didžiosios Savaitės Trečiadienio vakaro iki Velykų Sekmadienio liturginės maldos labai pagausėja. Mūsų žinomas dainų rinkėjas ir rašytojas kun. kan. S a b a l i a u s k a s puikų darbą atliko, padarydamas Didžiosios Savaitės liturgiją visiems pigiai prieinamą savąja specialia: maldaknyge „Didžioji Savaitė“ (lotyniškai ir lietuviškai. 1930 m.)

Taigi, daug daug įvairiopų pamokymų duoda mums Gavėnios liturgijos tekstai. Įsigalvokime į juos ir suprasime jų gilią prasmę.

O kas galima filosofiniu atžvilgiu pasakyt apie atgailą, kurią mums primena Gavėnios metas, tatai rasite čia pat dedamame mūsų bendradarbio p. J. G o b i o straipsny, kurį ir rekomenduoju skaityt, kaip šio manojo straipsnelio tęsinį.

1934.II.14, Pelenų diena.

Jūsų *Pr. Dovydaitis.*

Atgaila

J. Gobis

Atgailos idėja figūruoja ne vien katalikų religijoj, bet ir daugelyje pagoniškų religijų, — tik moderniškas, dechristianizuotas žmogus yra skeptiškai nusiteikęs atgailos atžvilgiu. Tuo tarpu atgaila yra vienas iš gražiausiųjų žmogiško gyvenimo reiškinių; atgailoj nėra nė vieno elemento, kurs žemintų žmogaus asmenybę ar kenktų socialiniams žmonių santykiams.

Atgaila — tai veržimasis iš nusikaltimo nelaisvės į moralinę laimę, tai veržimasis iš chaoso į tvarką, į harmoniją. Padarytos nuodėmės požymis — tai objektyvuota moralinė netvarka („nullus ardo"). Kas nusikalsta, kas nusideda ir atgailos nedaro, tas tuo parodo, kad jis paneigia moralinę gyvenimo santvarką ir tarnauja ne tvarkai, bet chaosui. Antras mirštamosios nuodėmės požymis — tai dvasinė mirtis, nes nuodėmė yra umbra mortis („mirties pauksnis"). Kaip fizinėj taip ir dvasinėj mirtyje yra beviltiško liūdesio, desperacijos. Per atgailą, ypač per sakramentalinę, žmogaus siela išsivaduoja iš mirties paunksnio, iš desperacijos būklės ir pereina į dvasinį džiaugsmą, į viltį, į tikrąjį gyvenimą. Tikro, žmogaus verto, gyvenimo požymis — tai dvasinis džiaugsmas ir religinė viltis. Kristaus religija yra gyvenimo religija ir tai dėl to, kad ji nukreipta ne vien į gyvuosius, bet ir į mirusiuosius, ne tik į gyvenimą, bet ir į mirtį.

Per sakramentalinę atgailą Kristus grąžina žmogų iš mirties paunksnio į gyvenimą. Naujasis pagonizmas, ryškiausiai objektyvuotas ateistiniame bolševizme, yra žemiško ir nuodėmingo gyvenimo religija, jis yra tokia religija, kuri paneigia mirtį, bet neįveikia jos, o toks mirties paneigimas kaip tik ir reiškiasi gyvenimo griovimu; tad faktiškai ateistinis bolševizmas yra dvasinės mirties religija. Dvasinė mirtis visada griauna ir žemiškąjį gyvenimą; tad nenuostabu, jog nė viena doktrina neatnešė pasauliui tiek beprasmiškos mirties ir kančių, tiek pasityčiojimo žmogumi ir jo kentėjimais, kiek ateistinis bolševizmas. Ateizmo vaisius yra absoliutinis atgailos paneigimas, o ateistinis bolševizmas tai valstybės bandymas objektyvuoti ir galutinai stabilizuoti netvarką moralinėj žmonių sąmonėj. Tuo būdu karingasis ateizmas tarnauja moralinio chaoso įsitvirtinimui visuomenės sąmonėje, kuri galutinai nustato istorijai kryptį. Pasaulinis bolševizmo triumfas — tai būtų beprasmiškas, dvasinės mirties laimėjimas sekuliariniu atžvilgiu.

Sakramentalinė atgaila savo esme yra žmogaus susitaikymas su Dievu, kurio įstatymus žmogus sulaužo iš savo blogos valios ar iš silpnybės; bet negalima su Dievu susitaikyti, nesusitaikius su žmogum, nes Kristus aiškiai pasakė, jog Dievas nepriima iš žmogaus nei aukų nei maldų, kol žmogus nesusitaiko su savo ar-

timu, kurį yra įžeidęs ar nuskriaudęs. Tuo būdu krikščioniška atgala yra socialinių žmonių santykių stiprintoja, nes ji socializuoja, sociališkai nuteikia patį atgailojantį žmogų ir per jį, — jo gyvenimo aplinkumą. Antisocialiniai vieno žmogaus veiksmai provokuoja tokius pat veiksmus iš kitų žmonių pusės. Jei žmogus moralės įstatymus laužytų ir atgailos nedarytų, tai jis turėtų atsitiktinybę paversti principu ir permanentiškai teigti nusikaltimą. Toks permantiškas nusikaltimo teigimas yra lygus chaoso stiprinimui; nusikaltimas, kaipo moralinės netvarkos ir mirties refleksas, virstų pastoviu, esminiu principiniu gyvenimo reiškiniu, bei neatskiriamu jo palydovu, kai tuo tarpu nusikaltimas, kad ir labai dažnai žmonių atliekamas, tėra atsitiktinis gyvenimo reiškinys. „Niekuomet nebeprakeikiu žemės dėl žmonių, nes žmogaus širdies jausmai ir mintis palinkę į piktą iš pat jaunystės“, sako, šv. Raštas (Prad. VIII.21). Taigi žmogus palinkęs į nuodėmingas atsitiktinybes, bet vis dėlto nuodėmė yra ne esmė, o tik nedora, pikta atsitiktinybė. Kas atgailą paneigia, tas piktą atsitiktinybę kelia į gyvenimo substanciją. Atgailos paneigimu visos skriaudos, visos neteisybės, visi žmonių įžeidimai, visi seksualiniai iškrypimai principiališkai ir permanentiškai palaikomi. Katalikiškos atgailos esmė glūdi tame, kad žmogus gailisi sulaužęs absoliutinį principą ir pasidavęs nedorai atsitiktinybei. Principiališkas ir permanentiškas nuodėmės palaikymas socialinį gyvenimą paverstų chaosu, kuriame eitų kova visų su visais, kuriame neapykantai ir kerštui nebūtų galo. Socialiniu atžvilgiu katalikiška atgaila yra visuomenės gyvenimo žaizdų gydytoja: ji sutaiko tėvus su vaikais, sutaiko susipykusius kaimynus ir draugus, sutaiko vyrus su žmonomis, sutaiko darbdavius su darbininkais, sutaiko politines partijas ir tautas. Jei socialinės taikos mums trūksta, tai tik dėl to, kad mūsų gyvenime per maža krikščioniškos atgailos.

Katalikiška atgaila jokiu atveju nėra žmogaus asmenybės pažeminimas, o atvirkščiai — per ją žmogus iš moralinės dumblynės pakyla į moralinį aukštumą. Iš laisvo degradavimosi į gyvuliškumo laipsnį per sakramentalinę atgailą žmogus vėl pakyla į tikrąjį žmoniškumą ir atgauna Dievo sūnaus teises. Tikrai gražūs ir taurūs tie žmogaus gyvenimo momentai, kada žmogus liaujasi kitus kaltinęs, kada jis pats ima ant savęs moralinę atsakomybę už savo nusikaltimus ir prašo Aukščiausiąjį, kad Jis pasigailėtų jo, nusidėjėlio, ir atleistų jam nusikaltimus tobuliems ir žmogui naudingiems Dievo įstatymams, kuriuos jis (žmogus) per savo kaltę ar silpnybę yra sulaužęs. Kada žmogus išsisukinėja iš moralinės silpnybės už savo nusikaltimus, tada jis elgiasi liakajiškai, vergiškai, o vergiškumas nepritinka protingam ir save gerbiančiam žmogui, kurs yra sutvertas Dievo paveikslu ir kuriam Kristaus nuopelnais yra grąžinta Dievo sūnaus teisės. Dievo sūnūs turi būti dvasios aristokratais, o dvasios aristokratams vi-

sąda labiau pritinka gailėtis dėl savo netobulumų, negu skųstis skriaudomis. Dvasios liakajus išsisukinėja bloga padaręs, savo piktą pasielgimą stengiasi kuo nors pateisinti, ant kitų kaltę suversti, o dvasios aristokratas džentelmeniškai pats save apkaltina, pats Dievui per Jo įgaliotinį žemėje, per teisėtą kunigą, prisipažįsta kaltas, pasižada pasitaisyti ir prašo pasigailėjimo.

Katalikiškoje atgailoje yra ne vien taurumo, bet ir estetiško didingumo. Dažnai žmogus per savo silpnybę ir blogą įprotį padaro nuodėmę tiesiog „antruoju prigimimu“. Dažnai mūsų nuodėmės būna tokios biaurios, tokios šlykščios, tokios žemos ir žiaurios, jog rodos pati nebylė gamta jomis piktinas; tarytum, gamta gėdisi, kad žmogus, tas pasaulio valdovas, sutvertas Dievo panašumu apdovanotas Dievo sūnaus teisėmis, taip negražiai taip nežmoniškai elgiasi. Argi ne graži, argi ne didinga ir ne estetiška žmogaus pastanga išsivaduoti iš įsisenėjusios ir galingos, tarytum, jau visą žmogaus sielą prarijusios, nuodėmės nelaisvės ir pasukti į doro ir švento gyvenimo kelią! Juk nė vienas gyvulys negali taip pasielgti, kaip nuoširdžią atgailą daraą žmogus, nes atgaila — tai protingo žmogaus privilegija. Servantes per savo Don Kichotą pasakė: „Iš visų gėrybių, kuriomis Dangus apipylė žmogų, brangiausia, be abejo, yra laisvė: visos brangenybės, paslėptos žemės ir vandens gelmėse, negali jai prilygti“. Katalikiška atgaila — tai žmogaus sielos kova dėl dvasinės laisvės ir dėl garbės. Kas gali žmogų gerbti, jei jis pats save niekina blogais darbais! Kas žmogui iš išviršinės laisvės, jei jo sieloje, anot rusų poeto Tintčevo, chaosas juda ir žmogus nesistengia to chaoso įveikti! Juk ir politiniai sąjūdžiai, nukreipti prieš laisvę, eina ne iš kur kitur, kaip tik iš asmeninės atgailos paneigimo ir iš noro suversti viską ant kitų, o save — visiškai pateisinti. Ne atsitiktinai bolševizmas yra didžiausas dvasinės asmens laisvės priešas. Negali pakęsti laisvės tokios doktrinos, kurios negerbia tikro Dievo ir Jo įstatymų.

Aplamai imant, katalikiška atgaila yra geriausia priemonė žmogui pakilti aukščiau šio gyvenimo purvų ir džiaugtis moraliniu grožiu, kurio ypačiai ilgisi mūsų amžius ir visokių krizių nuvargintas, nukamuotas žmogus. Lenino ir Hitlerio pažadai tik dėl to tiek žmonių pritraukė, jog daug kas patikėjo, kad komunizmas ir rasizmas įkursiąs žemėje moralinį rojų, kad grąžinsiąs žemei žmonių pamintą ir paniekintą teisingumą. Dechristianizuotos ir demagogija apsvaigintos masės pamiršo, jog moralinė tvarka ir teisybė negali laikytis tenai, kur nėra Dievo, to vienintelio gėrio, grožio, meilės ir teisingumo Šaltinio. Kiek nuodėmė, asmeninis nusikaltimas žmogų pažemina, tiek sakramentalinė atgaila jį išaukština jo paties, žmonių ir Dievo akyse. Tat nežiūrėkime paniurusiom akim į Bažnyčios raginimą bent Gavėnioje padaryti sąžinės apyskaitą iš savo gyvenimo, sakramentališkai gailėtis už savo nusikaltimus ir susitaikyti su moraline,

Mėlynas vakaras

Vytautas Tamulaitis

Užmiršiu šį sapną, šį ilgesį skaudų,
Kai tyliai nukrisiu lyg lapas ružavas...
Dabar gi jaučiu, kaip gyvenimas gyvas
Liepsnojančią širdį slapčia pabučiavo.

Kas vakarą sklaidos po sūtemas dainos,
Lyg fleita tarp pirštų iš ilgesio verktų —
Ko noris tada: ar gyventi be galo,
Ar ranka mylimos kad akis tau užbertų...

Taip mėlynas vakaras liūdesy paklaidina,
Kad norėtum užmiršti jau viską, o viską —
Tik tos mėlynos akys, kaip vakaro dainos,
Tokiu ilgesiu pro sūtemas tviska...

Dienos dabar

Petras Petkevičius

Dabar visos dienos lūkesčiais išpintos,
ir vakarai pilni kaž kokio nerimo.
Negreit rytuose žara sušvinta,
Tai naktys, tamsiai juodos, ilgai už lango rymo.

O tai gerai, kad saulė vakarais pavargsta
ir pakyla, tarytum sirena auksaplaukė, marėse.
Gerai, kai matai vakaro agoniją ir mirusios dienos karstą,
kai žinai, kad pro ūkanas rytojus naujas neriasi.

Tai gerai, kad saulė iš marių jau nebeplaukia
ir saulėlydžiai išblėsę daugiau nesiliepsnoja.
Gerai, kad diena, nuskridusi į vakarus palaukėm,
nebesugrįšta, kaip tas karvelis į arką Nojaus.

O juk kadaise būdavau aš toks nuliūdęs,
kai nusidriekdavo už miško auksinės gijos pluokštais,
toks būdavau graudus, kaip tas Vasaris Liudas,
pamatęs griūvantį bažnyčios bokštą.

---

paties Dievo žmonėms nustatyta, gyvenimo tvarka. Kristus pasakė: „Jei atgailos nedarysite, tai visi pražūsite“. Tie žodžiai reiškia, kad be atgailos ne tik nusikaltęs žmogus nepasieks savo tikslo amžinybėje, bet ir čia pat žemėje pablogins sau ir kitiems gyvenimo sąlygas. Tad turėkime galvoje, kad tik dvasios liakajaus psichologija bijo atgailos ir ją neigia.

Vyskupui Mečislovui Reiniui laiškas

jo amžiaus 50 metų sukaktuvių proga

Ekscelencija, Kolega Bendradarbi, Mielasis Drauge!

Tariuos dovanosi man šitokį neįprastą būdą su Tavim pakonferuoti, būdą, kuriam progos, prisipažinsiu, nuo senai pasigesdavau, ir štai dabar manau ją turįs pakankamai rimtą.

Sveikutis, sulaukęs istorinio amžiaus pusės! Kad ne „Rytas", gal būčiau tatai ir pražiopsojęs. Mat, kad ir stalčiuj turiu susirašęs savo kolegų bendradarbių įvairių amžiaus sukaktuvių datas, bet į tą kortelę senai bežiurėjau, nes ne su visais mūsų jubiliatais galima draugiškai, anot žemaičių pasakymo, „susirokuot". Kiti tarp jų toki individualistai, kad net linkę rimtai pyktelti, kai jiems užsimeni apie 50-metinę amžiaus sukaktį. Todėl paskutiniu metu aš truputį ir atlyžau nuo tų jubilejų minėjimo, ypač kai matyt iš anksto, kad minėjimas lemtai nepavyks.

Nežinau ir kaip Sveikas nusiteiksi dėl šio mano užsigeidimo, bet tikėk, Mielasis Drauge, tylėt šiąją proga aš neiškenčiau taip pat, kaip tos lietuviškos pasakos vilkas neiškentė nesustaugęs, kai buvo patekęs į vestuvių puotą. O Tavo šios sukaktuvės — ir man lyg kokia puota. Tat ir aš šios puotos proga norėčiau jei ne sustaugti, tai bent... amtelti tokiu balseliu, kokį man Dievulis davė. Bet aš gerai žinau, kas laukia, jei „nevpopad zalaju" (mudu dažnai juk šį Krylovo posakį juokaudamu prisimenava!). Tačiau, kažkokia *necessitas* mane *urget* ir jaučiuosiu negalįs jai atsispirti...

Taigi, „Rytas" pirmutinis man priminė. Tavo sukaktuves. Ir gana nekasdienėmis apystovomis... šio mėn. 6 dienos popiete greitajame traukiny tarp Rokiškio ir Panemunėlio.

Mat malonūs vienminčiai rokiškėnai, kuriuos buvau vakare prieš tai atlankęs, išlydėdami kyštelėjo man tą dieną atėjusio „Ryto" naujausią numerį, kad turėčiau ką traukiny pasiskaityti. Aš kad ir buvau ketinęs ką rimtesnio traukiny veikti, bet nebesisekė. Tat greitajam internaciniam traukiniui beneriant lygiais laukais per smarkią darganą, besėdėdamas naujame patogiame III-sios klasės vagone ir su lietuviškais parašais pirmoj vietoj, pradėjau vartelioti ir žiūrinėti Vasario m. 5 d. „Rytą" ir jame netrukus užtikau siurprizą: „Vysk. M. Reiniui sukanka 50 metų". Atvykus Panevėžin, ir panevėžiečiai šias sukaktuves priminė... Bet aš prie tų sukaktuvių stabtelti prisirengiau tik dabar.

Kad, Drauge, išvydai šį vargo pasaulį. Lietuvos žiemiuose — dabartinėj Utenos apskrity. Daugailių parapijoj, tai visi žino iš tų trumpų žinelių, kurių apie Tave galima rasti kad ir V. D. Universiteto apyskaitose. Kad tavo gimtoji vieta vadi-

nasi „afrikišku“ vardu — Madagaskaras, — apie tai aš jau, rodos, buvau iš Tavęs girdėjęs Vilniuj. Bet Tavo pažįstamų tarpe tur būt, yra nedaugiausia tokių, kurie, kaip ir aš, turėjome malonumo ir savomis akimis tą Madagaskarą pamatyti ir jame pusdienį paviešėti. O tą malonumą man yra padaręs ne kas kitas, kaip tik Sveikas patsai, kada, rodos 1928 metų vasarą. Tau buvo atėjusi draugiška mintis, bevykstant į savo gimtinę trumpam vasaros poilsiui, pavėžyti Drą K. Pakštą, Drą K. Ruginį ir manąją menkybę.

Tur būt, dar atmeni ir tą linksmą mūsų kelionės pradžios momentą, kai, mums automobiliu pasileidus Ukmergės plentu Lietuvos žiemių kryptimi, pirma mūsų tąja pat kryptimi nulėkė dar greitesnės telefono žinios „apznaimindamos“ kaip ir kam reikėjo, kad čia tikrai mes, o ne kas kitas išvykome iš laikinosios sostinės šiąją, o ne kita kuria kryptimi. Taigi, matyt, mes tuomet ši tą reiškėme, jei buvo iš anksto pranešta apie mūsų išvykimą ir apie reikalą mus atitinkamose vietose atitinkamai pasitikt. Bet Ukmergė, atmenu, pasitiko mus nekaip. Jos „tiligentų klube“, ar kaip ten kitaip vadinamoj viešoj įstaigoj, radome užkąst tik šaltos „slabyznos‘. Berods, aš nė nekandau, nes buvau pusryčiais iš namų apsirūpinęs. Kando tik tie mūsų kompanijos, kurie nieko nebuvo namie kandę.

Ukmergėj jau buvau ir prieš tai buvęs, tad ji man nebuvo didelė naujiena. Bet tolesnė tos dienos kelionė — Vidiškis, Kovarskas, Anykščiai, Puntukas, Kurkliai, Utena, Tauragnai, Salakas, Degučiai, Daugailiai, Madagaskaras — man parodė Lietuvą iš to·šono, iš kurio ligi tol aš nebuvau jos matęs ir nesivaizdavęs jos tokios galint būti vaizdų gražumo atžvilgiu, Tai buvo man lyg koks Lietuvos „atradimas“; ir tais metais „atradęs“ jos žiemių-rytus aš pradėjau intensingiau gyventi jos visos vaizdų grožybėmis ir jos žmonių vargais.

Šio laiško skaitytojai laukia mane papasakojant, kaip Tavo gimtinė, tas Lietuvos Madagaskaras atrodo. Galiu jiems papasakoti savomis akimis jį matęs, po jo lauką vaikštinėjęs, sėdinėjęs ir gulinėjęs, pro jį tekančiame upeliuky maudęsis. Be visa to, dar ir ar ne dvejetą kartų esu nakvojęs. Tai juk nemenka pažintis . . .

Šį Lietuvos Madagaskarą vasaros metu galima pasiekti visai pigiu būdu: sėsk autobusan Kaunas — Dusetos ir kai autobusas ties Daugaliais (geras galas plento už Utenos) pasuks kairėn į vieškelį Daugaliai — Antalieptė, tai kokiame penktame ar šeštame kilometre nuo plento (iki Antalieptės dar bus likę apie trejetą klm.) dešinėj vieškelio pusėj už gerų varsnų prasidės Madagaskaro laukas, o dar už varsnų ant kalnelio stūkso ir pačios vienkiemio trobos, nuo Antalieptės pusės pasislėpusios už aukštų eglių.

Goethe kitados yra, rodos, šiaip pasakęs:

Wer den Dichter willversteh'n,
Muss in Dichters Lande gehen.

t. y. „Kas nori suprasti dainių,
Į dainiaus šalį teeina“, — taip norėčiau išversti, bent kiek ir poeziją gelbėdamas. Kad ir Tu, Drauge, nesi poetas, bet tik mokslininkas ir visuomeninkas, tačiau ir Tavo, kaip kad ir kiekvieno mūsų, paveikslas bus aiškesnis, kai jis bus patalpintas Tavo gimtoj aplinkumoj. Tat leisk man pasakyt mano įspūdžius apie Tavo aplinkumą, kurioj kilai, augai ir su kuria ir dabar palaikai artimus santykius vasarą, kad ir trumpam poilsiui vykdamas ne kur kitur, bet tik savajin Madagaskaran.

Iš kur yra tekęs šioks afrikiškas vardas Tavo gimtajam vienkiemiui, man, rodos, kartą minėjai, bet aš lemtai neatsimenu. Tik man nemažiau buvo keista išgirdus, kad ir tas upelis, kuris teka pro Tavo gimtinės lauko galą, turi gana savotišką, taip pat „afrikiškai“ skambantį vardą, būtent, *Šavašà*. Šiokio vardo metrikus nebent tik mūsų kalbininkai mokėtų kaip surasti. Aš čia, palikęs vardus šalia, einu prie savo diletantiškų įspūdžių.

Madagaskaro vienkiemis man daro įspūdžio esąs menkesnis už vidutinišką Kapsijos (piet. Suvalkijos) vienkiemį; taip pat ir derlingumo atžvilgiu laukai šiame ledlaikio morenų plote, man atrodo, menkesni už piet. Suvalkijos laukus. Iš visa, juo toliau į Lietuvos žiemių rytus, tuoj žemės paviršiaus reliefas gražesnis, bet pati žemė vis mažiau derlingesnė. Yra juk čia tokių vietų, kaip, pav., apie Malėtus, kur laukai stačiai yra nusėti akmenimis, per kuriuos vargu prieiti prie pačios žemės su arklu ir akėčiomis. Madagaskaro laukas, berods, toks dar nėra; čia dar tik rečiau kur nekur riogso didesnis akmuo, kurie visi Tau gerai pažįstami. Bet dirvos derlingumas, kiek atsimenu iš javų ir žolės, yra menkokas.

Tad kaip tokio, palyginamai ne labai turtingo, didžiulę šeimyną turinčio (buvai ar ne 10-sis vaikas!), ūkininko sūnus Sveikas galėjai taip ilgai — iki 30 savo amžiaus metų — studijuoti, tiek daug mokslo išeiti, susidomės ne vienas. Aš tą Tavo paslaptį ketinu čia atskleisti iš Tavęs paties ją nugirdęs, kai dar kartą kaž kuriais metais buvova vėl atvykę į Madagaskarą ir šnekučiavovos sėdėdami lauke ant nušienautos pievelės netoliese trobų. Būtent, pasakei man, kad ilgai studijuoti galėjai ne savo gimtinės remiamas, bet gerų prietelių padedamas, kurie Tau skolino mokslui eiti pinigų lengvomis sąlygomis — be nuošimčių. Turėjęs tokių gerų prietelių eidamas mokslą, šiandien ir patsai esi ne vienam mokslą einančiam tikrai dar geresnis prietelis, nes duodi paskolas ne tik neimdamas jokių nuošimčių, bet ir pačios skolintos sumos nuleidi 100%!

Nežinau smulkiau Tavo jaunatvės ir mokslo dienų, o labai norėtume visi Tavo draugai apie tai žinoti. Bet, būdamas ūkininko vaikas, tur būt, ir patsai, kaip ir mes visi toki, pirmiausia būsi išėjęs tą „stažą“, kurio neišėjus, sakoma, „ponu nebūsi‘. O paskui pradėjai nenutrūkstamą mokymosi ir studijavimo darbą: gimnazijoj (Rygoj), dvasinėj seminarijoj (Vilniuj), ją baigdamas 1905 m., dvasinėj R. K. Akademijoj (Petrapily), kurią 1909 m. baigei teologijos magistro laipsniu; 1912 m. jau buvai baigęs ir Louvain‘o savo mokslingumu žinomo katalikiško universiteto filosofijos fakultetą su filosofijos daktaro laipsniu, bet ir čia dar nebuvo Tavo studijoms galas, nes 1912—13 metais dar studijavai to paties universiteto gamtos fakultete, kadangi siekei susidaryt tikra prasme pilnutinę pasauližiūrą, kuri, be teologijos ir filosofijos, dar būtina ir gamtos mokslo. Ir šiandien niekas kitas labiau už mane negauna pajusti svarbos Tavo domėjimosi gamtos mokslu ir jo vertės supratimu: Tau niekuomet nereikėdavo daug aiškint, kad „Kosmos“ ir „Gamtos Draugas“ yra vis dėlto reikalingi Lietuvai žurnalpalaikiai. Kad ne šioks Tavo suprantingumas, „Kosmui“ ir „Gamtos Draugui“ perspektyvos paskutiniais laikais būtų buvusios labai liūdnos.

Išvykęs studijuot į užsienius ir prisigriebęs prie jo mokslinio lobio Tu pasirodei esąs — atsiprašant už žodį — tikras mokslo godas ir besotis: Tau neužteko nė Louvain‘o su jo filosofija ir gamtos mokslais, Tu 1913—14 m. dar studijuoji Strassburgo universiteto katalikiškame teologijos fakultete pas labai didelės erudicijos profesorių, labai mokslingą katalikų pasauližiūros apologetą *Albertą Lang‘ą* ne kuriais kitais sumetimais, kaip tik kad savo katalikišką pasauližiūrą dar praplėstum ir pagilintum. Ir Dievas žino, kada Tu galų gale būtum baigęs savo studijas, kada būtum palikęs studento suolą, jei jį palikti ir Lietuvon skubėti nebūtų Tavęs paraginusi didžiojo karo besiartinanti audra?! Berods, Belgijoj bestudijuodamas negalėjai parvykti nė savo ūmai susirgusios motinėlės atlankyti ir jos mirusios palaidot, nes tegalėjai suskubt ją tik laišku atsisveikint.

Tavo motinėlė mirė sulaukusi senesnio amžiaus, bet savo tėvelio mirties tur būt neatsimeni. Jis, dirbdamas lauko darbą, buvo arklio mirtinai sužeistas ir mirė dar visai jaunas. Kai, Tavo tėvelį pašarvojus, atnešė lentų jo karstui dirbdinti, tai patsai vaikiškai džiaugdamas beginėjai tomis lentomis dar nenujausdamas, kad buvai netekęs savo rūpintojėlio. Nuo to laiko Tavo mamutė Tau drauge ir tėvelį atstojo...

Begrįždamas Lietuvon karo priešdieny turėjai perkęst nemaža „strapacų“, ir kilusi suirutė geležinkeliuose pareikalavo iš Tavęs didelės aukos — netekai didelės savo bibliotekos. Vilniuj pirmą kartą asmeniškai susitikova, rodos, prie šv. Mikalojaus bažnyčios salės ant laiptų tiltelio ar tik ne per tuo metu vykstantį saulės užtemimą, kurio pažiūrėt čion buvo atėję ir dau-

giau lietuvių inteligentų. Tas tiltelis mums buvo lyg kokia observatorija.

Kaip iki šiol buvai godžiai studijavęs ir patsai mokęsis, taip 1914 m. vasarą Tau atsiradus Vilniuj Tavo pareiga Tave nežmoniškai apkrovė kitų mokymo darbu: Gimnazijoj, mokytojų seminarijoj, dvasinėj seminarijoj ir kitose mokyklose Tau bedirbant kartais pasitaikydavo, kad savaitėje turėdavai 42 pamokas, vadinasi, vidutiniškai po 7 pamokas per dieną. Taigi čia dirbai ne už vieną, bet už du ir tris. Berods, pradžioj dar ėjei ir paprasto vikaro pareigas prie šv. Jono bažnyčios.

Ypač būdamas įsispecializavęs psichologijoj, Vilniuj tuoj ėmeisi pagamint pirmąjį psichologijos vadovėlį lietuvių kalba. Tam tikslui pasiryžai sulietuvinti Maksvos universiteto profesoriaus — jį aš galėčiau šiek tiek savo mokytoju pavadinti — Čelpanovo psichologijos vadovėlį. Tas darbas pareikalavo iš Tavęs labai daug neregimo įtempto galvojimo, nes juk reikėjo sukurti beveik visi tos mokslo srities terminai. Tai tikrai buvo nelengvas darbas, kurį betgi nudirbai labai vaisingai; nes vieną kartą, rodos, 1917 m. po Tavo vienos viešos paskaitos iš psichologijos srities diskusijų dalyviai stebėjosi, kaip buvę galima tiek daug mokslo sąvokų lietuvių kalba išreikšti.

Lietuvai bekovojant už savo nepriklausomą gyvenimą, daugeliui jos vaikų teko pakelt naujų didelių vargų. Ir Tau teko daug kentėti kai mūsų Vilnius, Tavojo darbo vieta, buvo tekusi bolševikams, kurie, nuvertę nuo Rusijos sosto juodąjį carą, užsodino jai ant sprando daug kraugeringesnius raudonuosius despotus, kurie, numetę, galima būtų pasakyti, nuo sosto velnią, pasodino į jį Beelzebubą, visų velnių vyriausiąjį; o tas Beelzebubas norėjo ir Lietuvą pavergti, kaip kad ją iki tol laikė paverges caras.

Vilnių užėmusiems bolševikams Tu buvai dagis aky. Mat, buvai ne tik sausas „štubengelertas", t. y. ne tik kabinetinis mokslo žmogus ir mokytojas, bet ir visuomenininkas. Toks būdamas, Tu, jei turėdavai kur galimumo kokią viešą paskaitą paskaityt, su bolševizmu nekoketuodavai, kaip kad kai kas ir katalikų darė. Dėl to bolševikai pirmiausia puldavo Tave savo laikraštpalaikiuose, o kai buvo priversti iš Vilniaus sprandatrūkčiais nešdintis, tai su kitais įžymesniais Vilniaus lietuvių veikėjais ir Tave jie pasigrobė kaip įkaitą. Tai reiškė, kad Tavo lyginamasis svoris jau tuomet buvo neeilinis. Areštavę Tave 1919 m. Vasario mėn. 23 d., paleido tik lygiai po penkių mėnesių.

Būdamas specialybe psichologas ir nelabai kalbus atsilankantiems pas Tave intervjuvistams, vienam tokių šį savo gyvenimo penkių mėnesių laikotarpį pavadinai „specifinio malonumo" laikotarpiu ir jį taip apibudinai vienu sakiniu: „1919 metais bolševikai davė geros progos per penkis mėnesius jų lėšomis pažinti Vilniaus, Daugpilio ir Smolensko kalėjimus, jų

malonumus su... visomis jų blakėmis asmeniškai patirti ir tuo būdu gerai susipažinti su kalinio psichologija".*

Kad šioks „specifinis malonumas" ir kalinio psichologija Tau yra gerai pažįstami, aš, gal būt, galėčiau spręsti ir iš Tavo man ir mano žmonelei 1932. VII. 22 diena datuotų laiškų iš Vilkaviškio, kai jau penkioliktuosius metus begyvendamas Nepriklausomoj Lietuvoj buvau susilaukęs garbės būti „pakeltas į bajorus" ir tąja garbinga proga galėjau pradėt augintis — nežinau ar bajorišką ar nebajorišką — barzdą.

Bet aš dar norėjau ir daugiau šį tą sužinot iš Tavo gyvenimo per šį „specifinio malonumo" laiko tarpą. Tuo tikslu permetęs akmis Tavo šio laikotarpio gyvenimo draugo kan. Dogelio dienoraštį** radau: kaip visi buvote Vilniuj areštuoti, kaip 1919 m. Velykų naktį purvinais keliais buvote pėkšti iš Vilniaus atvaryti Ukmergėn (patsai jau iš užsienių grįždamas turėjai skaudamas kojas dėl gįslų išsiplėtimo), paskui ir pėkšti ir važiuoti buvote nubugdinti į Zarasų kalėjimą Tau neleidus Daugailiuose nė su savaisiais pasimatyt, kaip paskui buvote sugrūsti Daugavpilio kalėjiman ir čia privertė jus valyt komisarų išvietes, kaip paskui gražiausiomis pavasario dienomis sugrūstus bekoniškame vagone jus vežė į Smolenską ir čia pralaikė iki Liepos mėn. 20 d., kaip Tau Smolensko katorginiame kalėjime „konovalas" felčeris ausį sužeidė, kaip paskui buvote vėl gabenami atgal į Daugavpilį, o iš čia pėkšti varomi į Zarasus, kaip pagaliau ketvirtąją kelionės dieną buvote atvežti į bolševikų — lietuvių frontą, ėjusį tuo metu tarp Degučių ir Daugailių.

Apie paskutinį rafinuotą bolševikų pasityčiojimą iš jūsų žinau ne tik iš kan. Dogelio dienoraščio, bet vieną kartą važiuojant pro Degučius ir patsai man pasipasakojai apie čia turėtus tokius šiurpius pergyvenimus, nuo kurių buvai net apalpęs. Juk čia teko iškentėti tikrai rafinuotas nervų draskymas. Tik įsivaizduokime. Be jokios kaltės įkaitu paimtas, penketą mėnesių kalėjimuose iškankintas žmogus inteligentas po keturių vargingos kelionės dienų su naktimis be poilsio atgabenamas ton vieton, kur jis tikisi, kad štai jau baigiasi jo visos kančios, kad netrukus po valandos kitos jis jau gaus laisvę ir grįš į savo tėvynę. Jis kelias valandas vežamas užrištomis akimis per fronto pozicijas, rodos, atvežamas į pačią iškeitimo vietą. Bet pastovėjus ilgą valandą sukomanduojama skubiai važiuot atgal (vis užrištomis akimis), lekiama plentu šuoliais, galą pavažiavus pasukama iš plento į paprastą kelią, juo kiek pavažiavus sustojama, komanduojama lipt iš ratų, stoti paskui vienas kitą, susikibti ir užrištomis akimis eiti nežinia kur ir girdėt, kaip kareiviai čia pat barškindami užtaiso šautuvus... tai koki nervai čia gali

---

* Ateitis 1929 m. 520 pusl.

** *Kan. P. Dogelis,* Kalėjimuose pas bolševikus, Kaunas, 1930.

išlaikyt. „Dieve! Aš ilgai rengiausi dirbti Tavo garbei ir mano brangios Tėvynės gerovei! Ir štai dabar, vos tik pradėjus dirbti, jau turiu su gyvybe skirtis ir čia pat šalia savo gimtinės ...“ — tokios maždaug mintys galėjo ateit Tau aną šiurpulingąjį momentą kol dar sąmonė veikė. Paskui ji pasilovė veikusi ir apalpai ...

Bet ir šį baisųjį momentą išgyvenus, dar nebuvo atėjęs jūsų, vargų galas: dar apie septynetą valandų bolševikų fronto štabe laukimas, vėl užrištomis akimis gabenimas į frontą, čia laikymas, vėl gabenimas atgal ir vėl priekyn, atvedimas į pačią liniją, nesulaukus iškeitimo vėl gabenimas atgal į Zarasus visą iškeitimo viltį praradus; vėl grąžinimas, vėl užrištos akys, vėl pėkščių ėjimas... juk šitos valandos turėjo rodytis esančios amžinybė... Todėl tat, kai pagaliau buvote iškeisti ir perėjote tą istorinį upelį, kuris anuo metu skyrė laisvąją Lietuvą nuo dar bolševikų laikomos, tai negalėjote tikėti, kad jau pagaliau esate iš to pragaro išsivadavę, kad jau įžengėte į laisvąją Tėvynę...

Nuo šių visų įvykių šiais metais sukanka lygiai 15 metų! Kiekvieną kartą važiuojant pro šias istorines vietas man kyla nepasitenkinimo jausmas, kodėl šiuo ir kitais kovų dėl nepriklausomybės svarbiais įvykiais pažymėtos, tauriausių Lietuvos sūnų krauju palaistytos vietos šiandien yra paliktos jokių viršinių regimų ženklų nepažymėtos. Kad bent mažais betono stulpeliais su atitinkamais parašais šios vietos kaip tokios būtų pažymėtos! Tuomet kiekvienas pėsčias ar važiuotas keleivis, turistas ir Lietuvos mylėtojas čia sustojęs turėtų progos prisiminti čia vykusius įvykius, kovas, iš šios netolimos, bet herojingos mūsų praeities semtis stiprybės ateičiai ir savo Tėvynę dar labiau pamilti. O dabar šios, mums tokios nepaprastai brangios vietos jau baigiamos pamiršti ir susilygina su kitomis paprastomis ir tokių įvykių nepažymėtomis.* Šioks iki šiol toleruotas nežinia kieno apsileidimas reikia būtinai pataisyti.

Kiek pailsėjęs po to „specifinio malonumo“ laikotarpio, paskui Vilniuj ir Kaune toliau dirbai visuomenės bei politikos darbą, įvairiais slapyvardžiais pasirašinėdamas rašei daug straipsnių laikraščiuose, atremdamas Letuvos priešų (ypač lenkų) puldinėjimus. Tat kai 1925.IX.25 paėmei vadovaut užsienių reikalų ministerijai, ši darbo sritis Tau nebuvo svetima. Bet, spėju, tai nebuvo Tavo tikrai mėgiamoji darbo sritis, nes galėjai su poetu pasakyt: Zu was Besserem bin ich geboren (esu gimęs kam geresniam) ...

---

* Įkaitu keitimosi metu, man rodytųsi, Daugalių — Degučių plente frontą ėjus upeliu, jungiančiu Duseto ir Južintų ežerus (ne tuos, kurie yra prie Dusetų ir Južintų miestelių!).

Taip aš sprendžiu atsimindamas Tavo, kan. Dogelio ir kun. Vailokaičio pasikalbėjimą Smolensko kalėjime Gegužės m. 28 d. (tai buvo 101-oji kalinimo diena), įrašyta jau minėtame kan. Dogelio dienoraštyj. Kan. Dogelis rašo Tau ir kun. Vailokaičiui palinkėjęs būti vyskupais. O Tu į tai atsakęs: „Jau jeigu man nori linkėti, tai linkėk būti universiteto profesorium.“ O kan. Dogelis savo dienorašty prie to priduria: „Reinys jaučiąs didelį pašaukimą mokytojauti“.

Taip, mokytojo darbo pamėgimą Tu jau mažu vaiku būdamas rodei: savo vienmečius kur nors į kluoną susivadinęs ir patsai kur ant balkio užkopęs jiems pamokslus sakydavai... O kaip labai mėgdavai su mamute vaikščiot į bažnyčią! Kai šventadienio rytą išgirsdavai iš savo sesučių: „Mečiuk, kelkis! Jau mamutė į bažnyčią eina!“ — Tu šokdavai kaip sudegęs ir nesiprausęs bėgdavai į lauką mamutę vydamasis, taip jog ir Tave reikėdavo vytis ir gražinti namon...

Netrukus paaiškėjo, kad buvo lemta išsipildyti ir Tavo geidavimui ir kan. Dogelio pranašavimui (taigi, jo būta neblogo pranašo). Nuo 1922. IX. 1. Tu buvai Teologijos-Filosofijos fakulteto pakviestas profesorium į teorinės ir eksperimentinės psichologijos katedrą, o kitais metais (1923. IX. 1 — 1924. IX. 1) prisiėmei dar ir fakulteto sekretoriaus pareigas.

O kan. Dogelio pranašystės išsipildė 1923 ir 1926 m.: Kristaus Bažnyčios regimasis Vairuotojas šventasis Tėvas Pijus XI, įvertindamas Tavo asmenybės didingumą bei taurumą visokeriopais atžvilgiais, Tavo mokslingumą ir akiračio platumą, Tavo karštą atsidėjimą Katalikų Akcijos darbui ir daugel kitų Tavo asmens labai teigiamų savybių 1923.VII.4 teikėsi Tave paskirti savo rūmų kameraru, o 1926 m. pradžioj, įkuręs Lietuvos bažnytinę provinciją, Tave paskyrė Vilkaviškio vyskupu koadjutorium. Koks šis *honos* yra Tau *onus* esamomis apystovomis, Mielasis Drauge, aš taip pat nujaučiu ir įvertinu. Kiti, neabejotinai, tatai jaučia ir įvertina dar geriau. Padėk, Dieve, Tau ištęsėti šį kryžių nešti ir nunešti jį į Tau skirtąją vietą.

Teologijos-Filosofijos fakultetą „sureformavus“, šiame fakultete nuo 1931. IX. 1, tarp kitų, buvo panaikinta ir Tavo turimoji psichologijos katedra; dėl to buvai atleistas ir tik nuo 1932. III. 1 tegalėjai tame fakultete vėl dirbti, bet jau tik kaip privatdocentas prie kitos (filosofijos sistemos) katedros.

Teologijos Filosofijos fakulteto „sureformavimu“ Lietuvos katalikams padarytoji skriauda buvo katalikų visuomenei akstinas susirūpint Katalikų Universiteto steigimu. Katalikų visuomenės pavedamas, įdėjai daug trūso visokiems paruošiamiems darbams. Ir naujo Katalikų Universiteto rektoriaus našta teko Tau pasimti, nes nėra kito, kuris galėtų ją pakelti. Ta našta ypač tapo nenaturaliai sunki, kai Universiteto atidarymas neįvyko — ne dėl jo organizatorių kaltės — ir kai prasidėjo tam tikroj spaudoj jo rektoriaus šmeižimai ir ciniški iš jo pasityčiojimai.

Berods, šmeižimų į valias teko Tau pakelti jau vien ir kaip Katalikų Akcijos nepailstamam veikėjui, kuris tą Akciją sieki padaryti, kad ji būtų tikra akcija, o ne katalikybės Lietuvoje likvidacija, kaip to norėtų jos atvirieji ir slaptieji priešai. Dėlto vargiai kuris svarbesnis katalikiškų organizacijų susirinkimas Kaune ir provincijoj (ypač Suvalkijoj) apsieina be Tavo paskaitos arba bent be Tavo sveikinamojo žodžio. Susirinkimų diskusijose visuomet dalyvauji, pareikšdamas temperuojančių minčių, jei kas kuomet per karštai nukalba, arba atitaisydamas, jei kas kiek į vieną ar kitą šalį nukrypsta iš tikrųjų Katalikų Akcijos vėžių. Jei tik kurios kitos pareigos nešaukia, tai išbūvi ir per visą posėdžių laiką, kad ir jie esti nuobodžiausi. Ir išbūvi ne tik kaip pasivus žiūrovas ir klausytojas, bet visuomet esti aktivus, kiekvienu svarbesniu klausimu tardamas savo rimtą žodį.

O kur dar Tavo darbas kaip vyskupo, parapijų vizitatoriaus ir pamokslininko? Kur rekolekcijų vedimas įvairiose parapijose gavėnios metu, kuriomis Tu save apsikrauji? Apie tai, berods, nedaug kas atsimena.

Kai 1931 m. vizitavai mano gimtąją Višakio Rūdos parapiją, tai, turėjęs progos keletą kartų matyti Tavo gimtąją pastogę, norėjau, kad ir manąją pamatytum. Draugiškai sutikai ir jon valandėlei užvažiuoti, kad ir buvo šiek tiek nepakeliui. Tuo padarei džiaugsmo ne tik mano gimtiesiems namams, bet ir visam mano gimtajam Runkių kaimui, kuris turėjo progos brangųjį dvasios Vadą pasitikti.

Kad ypatingai myli jaunimą, ir esi „Pavasario“ Federacijos protektorius, tai visi žinom. Bet mažiau kam yra žinoma, jog, kaip rašė „Rytas“ (1934.II.5), ir „ateitininkai ir angelaičiai yra taip pat vienu svarbiausių nuolatinių Tavo rūpesčių“. Pats juk gi esi vienas pirmųjų ateitininkų, netgi vienas jų pirmųjų kūrėjų; savo straipsniais „Ateitį“ pradėjai remti jau nuo pat jos pirmųjų ėjimo metų. Kiti prieškarinio laiko lietuvių žurnalai, kurių buvai bendradarbis, tai „Draugija“, „Vadovas“ ir mano prasimanytasis „Vilties“ priedas. Man pradėjus leisti „Lietuvos Mokyklą“ ir „Logos“ tapai ir jų nuolatinis bendradarbis. Taip pat „Židinys“, „Sargyba“, „Soter“, „Tiesos Kelias“ ir kiti gauna Tavo straipsnių. Jie (ne visi) surašyti V. D. Universiteto apyskaitose.

Bet man ypač užkliūvi kaip „Kosmo“ ir „Gamtos Draugo“ rėmėjas. Gamtos mokslus ėjęs Lietuvą ir jos gamtą mylėdamas, jau 1931 metais savo gausia parama davei pradžią ir „Gamtos Draugo“ ekskursijoms. 1931 metų pirmoji tų ekskursijų įvyko tiktai kukliu matu (Tytuvėnai — Klaipėda — Palanga) ir tuo vardu dar nesivadindama.

Kažin ar jau viską atsiminiau? Toli gražu ne! Patsai apie savo darbus ir vargus žinai geriau, bet, deja, šykštus esi, Draugе, apie tai bet kam pasipasakoti. Berods, ir savo fizine nesvei-

kata nemėgsti skųstis. Tik iš to, kad kai kuomet esi priverstas jos taisyti vykt net į užsienius, mes sprendžiame, kad liga labai rimta. Mes žinome, kad šiaip pasišvaistyti po užsienių „šiltus vandenis“ nemėgsti, bet mėgiamiausia savo trumpų vasaros poilsių vieta laikai savo gimtąjį Madagaskarą, tenkindamasis čia labai kukliais kaimiškais „patogumais“; lauke ant ledų gadynės dokumentų besėdėdamas mokslo knygą skaityti, Šavašoj išsimaudyt, antrajame gyvenamos patalpos aukšte įrengtame ankštokame kambarėly pernakvot, viename apatiniame labai mažame ir kukliame — šv. Mišias atlaikyt. Neturi galimumo net pušyno oru pakvėpuot, nes aplinkui tik lapuotų medelių giraičių esama, o pušyno artumoj nėra jokio. Bet ir tariamų atostogų neišnaudoji tikrųjų dykinėtojų prasme. Čia pašonėj esanti Antalieptė su savo mokyklomis ir bažnyčia, ten Daugailiai su karšinčium klebonu nuolatos šaukiasi. Tavo laikomų pamaldų, pamokslų, paskaitų organizacijoms...

Taigi ir atostogos čiulpia Tavo neperstipriausias jėgas. Bet dar daugiau jos (atostogos) sučiulpia Tave materialiniu atžvilgiu, nes, Tau Madagaskare pasirodžius, tuojau prisistato eibės debitorių, be lyties, pažiūrų ir kitokių skirtumų, kurie įvairių įvairiausiomis savo gyvenimo bėdomis argumentuodami ima iš Tavęs paskolas, kurias paskui grąžina nuskaitę 100% nuolaidos.

Ir taip, Drauge, nenuilstamai dirbdamas, kovodamas, kentėdamas ir gera darydamas, štai pasiėmei ant savo pečių šeštąjį kryželį. Šiąja proga ir norėjau Tave bent kiek rekomenduoti jaunajai katalikiškai moksleivijai, kuriai jau laikas yra šį tą žinoti apie savo dvasios ir pasauližiūros vadus. Ji laukia iš savo vadų ir stiprinančio žodžio. „Ateitis“ su dideliu pietizmu įsidėtų Tavo, kad ir neilgus straipsnelius, jei jų teiktumės kada-ne-kada nuo kitų darbelių atitrūkdamas, jai brūkštelti. Ji jų labai laukia!

O „Ateities“ skaitytojai savo rėžtu už Tave meldžiasi į Aukščiausiąjį, kad Jis Tau suteiktų pirmiausia geros sveikatėlės, o paskui ir visokeriopos kitos stiprybės, kad galėtum lengvai nešti šeštąjį savo amžiaus kryželį ir toliau taip nenuilstamai vadovaudamas Lietuvos katalikiškajam jaunimui ir toliau taip kovodamas už teisingumą ir teisėtumą, ir toliau varydamas gilią Katalikų Akcijos vagą, ir toliau besirūpindamas Katalikiškojo Universiteto įsteigimu, kaip iki šiol kad vadovavai, kovojai, vagą varei ir rūpinaisi Dievo garbei ir mūsų Tėvynės Lietuvos gerovei. Lietuvos katalikiškasis mokyklose besimokąs ir kaimo jaunimas Tave myli ir pasižada būti ištikimas Tavo atstovaujamoms idėjoms.

Vadovauk ir toliau visiems tiems, kurie yra pasiryžę „Visa atnaujinti Kristumi“ bedirbdami „Dievui ir Tėvynei!“

Jie bus visuomet su Tavim veikdami savo Kūrėjo garbei ir savo Tėvynės gražiai, didžiai Ateičiai!

Jų visų vardu Tave nuoširdžiai draugiškai sveikindamas šį laiškutį ir baigiu *Pr. Dovydaitis.*

Pavasario nujautimas

Juozas Lingis

Pakėliau akis į vakaro nupilkintą dangų:
Varnos būriais didžiausią kelia karą.
Jau greit pavasaris — pravėžos krypsta,
Ir drungni vėjai našlę žiemą išvaro.

Atsigers greit iš pėdos tos pačios varnos,
Ir atokiai vėversėlių koncertuose skęs.
Sugrįš jaunikaitis iš tolimo kelio
Ir lauktuvių žalumą parneš.

Apsivilks pievos, girios ir krūmai mažiliukai
Nauju kostiumu iš aksomo šviesiai žalio.
Pradės sekt ir lapuojančių medžių paunksniai girių pasaką
Apie Titaniją ir jos vyrą Oberoną karalių.

Taip ramu ant dūšios, Viešpatie,
Greit iškvėpinsi žalio pavasario parfumais
Pasiilgimus visus, žiemą suplėkusius —
Žinau, koks bus žibuoklių, ievų ir melsvų alyvų kvapumas.

Ištrauks tas žaliašilkis gal ne vieną ašarą iš širdies,
Ir tai gal tik dėl menko nieko.
Bet tie pavasariai vis baltina ir raukšlina mus.
Jie vis ateina ir ateina, bet... nepasilieka.

Mirties vienatvė

Myk. Linkevičius

Aš numirsiu vienas, o žydės tie slėniai,
O skambės pasaulis vasaros garsais,
Laimę besivydams aš suklupsiu vienas,
O tolyn žengs minios, o į laimę eis.

Vasarų jaunatvė, meilė mėnesienų
Neprieis praeidamos, nepažiūrės,
Kaip aš mirsiu vienas ir numirsiu vienas,
Lyg balta putelė ant bangų Neries...

Apkerpėję kryžiai, rudenio ražienos
Nuojauta supurto, bado mintimi:
Savo skurdžiam guoly merdėsi tu vienas,
O čia šūkaus žmonės, derlių rinkdami.

Šventnamių stovylos iš niuriųjų sienų
Žiūri ir lyg svarsto — būti ar nebūt... —
Su geismu gyventi aš numirsiu vienas,
Mirsiu užsimiršęs susirūpinti grabu...

Nušvitusios pakalnės

St. Tamulaitis

Toli kalnuose auga nuostabi gėlė;
kas ją surasti nori, tas turi būt klajūnas.

Dar kartą pasižiūrėjau į veidrodį. Galiu būti savimi patenkintas. Iš po minkštos, puikios skrybėlės krinta pluoštas juodų, žvilgančių garbinių. Rausvu raštu juodas kaklaryšis nepaprastai baltų baltinių fone — kažkas tobulai gražu. Paltas guli lygiai, pabrėždamas vyrišką drąsą mano figūros. Kvepalais, kuriais iškvėpinau savo švarką mylimoji taip pat galės būti patenkinta. Linksmas, švilpaudamas kažkokią nerūpestingą dainelę, išėjau į gatvę. Ėjau pas savo mylimąją — tad ar nebuvo ko linksmintis?!

Vakaras buvo niurus, palšas, prisigėręs pilkos miglos. Tad skubėjau. Norėjau kuo greičiausiai išsiveržti iš drėgnos gatvės į puikų salioną, kur prie oleandrų puikiame fotely laukė manęs ji, mano mylimoji. Per tas 5 kelionės minutes spėjau įsivaizduoti lengvą, šeimyniškai jaukų, kiek nuvargusį jos šypsnį, gražų balsą, juodas akis, apvestas tamsiais antakiais.

Ėjau patenkintas savimi ir gyvenimu.

Gatvė buvo tuščia, tad visai laisvai galėjau linksmai sukti savo lazdelę, linksmai niūniuoti kažkokį romansą.

Staiga sustojau. Priešais mane pasirodė žmogus. Jis nėjo, o slinko, iš lengvo slinko pamūrėm, žiūrėdamas į tolį.

— Tai koks beprotis, greičiausiai, — nusprendžiau pilietišku paprastumu ir drąsumu.

Kai mes susitikom, pamačiau tokį nepaprastą žmogų, pro kurį negalėjau praeiti. Jo lūpos buvo kietai suspaustos, veido bruožai gilūs ir ryškūs, gal ne metų, o išvidinės kovos įrėžti. Galėjau dar galvoti, kad tai yra didelio vargo prislėgtas žmogus, kokių mieste sutinki daugybę, jei ne tos jo akys, karštos, degančios akys, degančios išmintimi ir pakvaišimu. Greičiausiai ne kas kita, tik tos akys mane ir sustabdė.

Sustojo ir jis. Atsirėmė lazda, įsmeigė blizgančias akis į mane ir šypsojos. Jis tyli, kankinamai tyli. Širdyje jau kyla pyktis, ko šis pakvaišėlis iš manęs nori? Noriu pilnu pajuokos balsu nusikvatoti ir eiti, staiga jis pravera lūpas ir taria:

— Tu, be abejo, nepažįsti manęs?

— Ne, — nejaukiai nusijuokęs tariau. — Ar privalau pažinti kiekvieną pakvaišėlį, — sukaupęs visas jėgas noriu jį suniekinti, tačiau jaučiu, kad tas jo žvilgsnis, ta laisva šypsena lyg kalnas mane užgulė, ir taip greit man iš jo neišsivaduoti. Kai jis ir toliau nenuleidžia akių, jaučiu, kad per daug pasa-

kiau, širdyje išgirstu protesto balsą prieš tokį savo storžieviškumą ir, norėdamas kiek sušvelninti pirmuosius žodžius, tariu:

— Kitais, mat, per daug nesirūpinu, o pats savimi esu patenkintas...

— Puiku, — jis sako, — kad esi savimi patenkintas, kad esi visa kuo patenkintas. Dėl to ir laimingas esi. Tai pilietiškas receptas. — Paskutiniuos jo žodžiuos sugaunu geroką dozą ironijos.

Užtelia pyktis į širdį, atsipalaiduoju iš deginančio jo žvilgsnio, tiesiog ir greitai išberiu:

— Tamsta beprotis! pakvaišėlis! štai kas! sudiev! — ir nusigrįžtu eiti. Man trūksta kvapo ir gyviau plaka širdis.

— Palauk tamsta, nesiskubink, — šypsosi jis. — Mes dar pasikalbėsim.

Jis paima mane už rankos, kaip geras bičiulis, suspaudžia ją, pasilenkia arčiau man prie veido ir įdėmiai sako:

— Be to, niekuomet per greit apie žmogų nespręsk.

Abejingas einu. Man pikta, kad sutrukdė man puikų vakarą, tačiau širdies gilumoj jaučiu gemantį smalsumą, norą su tuo žmogumi pasikalbėti. Jis ilgai tyli, ilgai varto keistą savo lazdą rankose, pagaliau, matyt, norėdamas prašalinti mano abejingumą ir baimę, ima kalbėti, kad mane pažįstąs kiek iš seniau, nes kada tai gyvenęs arti manęs, aš jam patikęs ir dėl to dabar sulaikęs mane kaip seną pažįstamą.

Man gėda, kad neseniai jį taip įžeidžiau. Iš ramių, pilnų išminties jo žodžių, kurių skambėjime jauti gilaus skundo, gali spręsti turįs reikalą su kilniu, išmintingu ir giliu žmogumi. Jauti esant žmogų gyvą, giliai jaučiantį, pilną dvasios ir jėgos.

— Didelė mūsų nelaimė, kad mes liovėmės jau nepasitikėt žmogumi. Mes jų bijom, juos įtariam, iš jų kepurės sprendžiam apie jų protingumą ir gerumą.

— Bet tamsta, — tariu apžiūrėdamas jį, — tamsta taip pat atrodote ne per daugiausia žmogumi pasitikįs.

— Taip, atspėjote. Nepasitikiu laimingais žmonėmis. Tokiais, kurie į ramybės kėdę atsisėda. Nes aš esu įsitikinęs, kad žmogus turi būti amžinas keleivis. Nesvarbu, ar jis keliaus geležinkeliu per miestus ir laukus, ar savo dvasia po visatos plotus, — bet tik keliaus. Nesvarbu, ar jis keliaus vienas, kaip aš, dairydamasis į šiuos kintančius daiktų fenomenus ir ieškodamas nekintamumo pradų, ar jis keliaus drauge su moterimi, ieškodamas tikrosios dviejų sielų meilės ir laimės, — bet tik keliaus. Žmogus žuvęs, jei jis visai nurimsta, jei ima tukti.

Manęs tai perdaug neįtikina. Aš šypsaus iš jo tokios atviros kalbos. Imu gerai jį apžiūrinėti ir matau, kad jo batai gerokai nudėvėti, kaip tikro keleivio, švarkas nerūpestingai išvalytas, aksominė kepurė nusišėrus, pražilusi barzda gerokai susitaršiusi, veidas raukšlėtas, nosis kreiva ir netaisyklinga, kažkaip

per daug išsikišusi iš liesų, įdubusių žandų. Argi toks žmogus gali būti laimingas?

— Bet, — pradedu lėtu tonu gindamas save ir visus, — bet tamsta užmiršti, kad žmogus turi čia, žemėje, įsisėsti, įsistiprinti vietoje, kitaip jis negyvens.

— Taip, — nusijuokia jis smulkiai virpančiu balsu, — taip... — Paskui kiek patyli, matyt, tyčia darydamas tą pauzą, patylėjęs prabyla net per tvirtu, per galingu balsu, valdančiu savo mintis: — Žinoma, žmonės stengiasi kiek galima geriau ir patogiau įsisėsti į krėslus. Atsisėsti ir sėdėti. Jie visiškai užmiršo dvasią. Ja rūpintis paveda vienuolynams, manydami, kad tik vienuolių ir kunigų tai pareiga. Nebežiba mums daugiau jokių idealų, nebėra kūrybos. Mes vartome ir dėstome vertybes, jas rūpestingai rūšiuojame, skirstome ir klasifikuojame, kaip krautuvininkas savo prekes, bet jomis negyvename. Mes nusistojome, kaip prastos vyno mielės ant dugno, užmiršusios savo, tiesa, gana baisią pareigą — plėšyti bačkas. Apsižvalgyk tamsta. Jokio žingsnio į žmogų, į asmenybę, jokios ugnies. Mes — klasifikatoriai, analitikai, atmink tai gerai. Viskas mums paprasta, praktiška. Nemėgstame, kas nepraktiška. Jaunystės dvasia, kuri turėjo ūžti mumyse, kaip jūra, virto sodžiaus tvenkiniu. Sakau, nusistojom, kaip vyno mielės ant dugno ir nemokam plėšyti bačkų, mat, tai būtų labai nepraktiška.

Mudu buvova praėję porą apytuščių gatvių ir atsidūrę prie mano namų. Ilgai nesvarstydamas, pakviečiau šitą žmogų vidun. Tylėdamas jis įėjo. Apsišluostė barzdą ir ūsus ir perbraukė ranka per pražilusius plaukus. Jis apsidairė ir pagaliau įsižiūrėjo vieną paveikslą, kuriame buvo atvaizduotas vienas mano tėviškės kampelis.

— Matai, drauge, — taria jis tyliai, — žmogaus gyvenimas, jei jis tikrai geras ir didingas, jis pats savimi neduoda žmogui laimės, taip kaip ir nefalšyvo genijaus kūrinys: jis tik veda kaip švyturys degąs per tamsią naktį, kad pamatytume bebrėkštančią aušrą. Jis tik parodo kelius, prakerta langą į šviesą...

— Tačiau tai, rodos, per daug atsiduoda Rytais, per maža konkretaus gyvenimo, — sakau aš abejingai.

— Gerai, — pagauna jis karštai mano žodžius ir atsistoja. — Bet sakyk tamsta atvirai, ar ne per daug mes, Vakarų žmonės, prilipę prie konkrečių besikeičiančių smulkmenų, ar nesuprastiname savęs mechanizme, analizėj, skepticizme ir kitokiuos perdėtuos išmisluos. Ar nepanašūs mes, Vakarų analitikai, į lapų vikšrus, kurie ropoja, graužia ir ryja, o nė kart nepažvelgia aplink, kad gretimais alsuoja didžiulis nepaprastas pasaulis, kad šviečia puiki saulė, kad yra begalinės erdvės, kad jie patys tik menkutė viso to dalelytė. Kaip maži jie mums atrodo padarėliai. Prisipažink, ar mes, Vakarų išminčiai, analitikai ir spe-

cijalistai, nesam toki? Mes šiandie jau nesuprantame viso žmogaus, jis perdaug išanalizuotas, dėl jo mes jo ir nemylim. Tad šitam kraštutinimui aš statau kitą: jei yra dvasinis gyvenimas, jei anapus mirties yra amžinybė, tai visas mūsų gyvenimas — visi nesutikimai, kovos ir nelaimės, visos laimės, džiaugsmai, meilės ir kitoki kasdieniški fenomenai — mažėja ligi aguonos grūdelio. Ir jei turi kokią reikšmę, tai vis tik labai mažą. Lyginkim dabar tai su mūsų gyvenimu, imkim nualintą žmogaus sielą ir spręskim...

— Suprask pagaliau tamsta! — taria jis, greit prieidamas prie manęs, — kad mes esam suvilioti ir apgauti. Mus apgaudinėjo šimtmečiais, ir dabar esam tik menkučiai aplinkybių ir papročių vergai. Kasdien mes lekiam, lyg atitrūkusios planetos skeveldros, nesuvokdami jokio tikslo. Mes mirštame, merdėjame, iš lengvo mirštame, nes susiruošėm tokį beprasmišką gyvenimą, kurio tūkstančiuos reikalų uždusti gali.

— Todėl aš vieno noriu: noriu, kad tu gyventum, ne pūtum, gyventum tikrą pilną gyvenimą, su galinga viltimi, galinga dvasia ir tikėjimu. Kad kurtum, veiktum, visą žmogų mylėtum, bet atmintum savo dievišką kilmę, kad nepaverstum savęs ropojančiu gyviu, kad pamiltum žmones tikrai širdingai, be to cinizmo, su kuriuo pamilstama, nes vartome ir svarstome atskiras žmogaus vertybes.

Slėgiamas jo minčių didumo, prisimenu gražiausius savo gyvenimo faktus, bet jo minčių atošvaistėj jie pasidarė skurdūs, maži ir nevertingi. Žvelgiu į tą žmogų ir matau jį visai naują, kitą.

— Sėsk tamsta, — ištariu dabar kažkaip nesąmoningai, lyg būtų jis ką tik įėjęs. Ir kad neatrodytų tai juokinga, pats atsisėdu.

— Ne, sėdėk tamsta. Tamsta, rodos, buvai užsimojęs pas savo mylimąją. Tad netrukdysiu.

Jis ima kepurę, lazdą, išeina tykiai, kaip vakaro šešėlis.

Jis išeina, ir aš girdžiu šlepsint jo žingsnius akmeniniu grindiniu, kol jie išnyksta kurčioj nakties tyloje.

Ligi vidurnakčio dar sėdžiu toje pačioje vietoje nunėręs galvą, lyg prasikaltėlis. Šiandie savo mylimosios neatlankiau.

Kitą dieną išėjau į miestą — be nesusitiksiu vėl ano keistuolio. Beklajodamas gatvėmis šimtą kartų persvarsčiau savo gyvenimą, visas savo prastutes mintis bei norus ir vis prieidavau išvadą: buvo tai kurmio su ereliu pasikalbėjimas. Jis man tvirtino, kad yra erdvių plotai, aš gi sakiau, kad tai tik jo tokia fantazija, nes be menkų žemės urvelių daugiau nieko nematau.

Niekur jo nesutikau. Grįžau pavargęs, nualintas kasdieninių vaizdų ir palšo dangaus.

Ant stalo radau gražų melsvą laiškelį, švariai parašytą. Tai nuo jos, mano mylimosios.

Esą, ji labai įsižeidusi ir pasipiktinus tokiu žodžio laužymu. Daugiau ji nepasitikėsianti manimi ir apskritai vyrais. Ji buvusi parengus man skanią vakarienę, pati triūsus su tarnaite, o aš čia taip ėmęs ir padaręs. Tačiau jei aš norįs atleidimą gauti, turįs būtinai užeiti pas ją šiandie ir atsiprašyti. Ji manęs lauksianti iš visos sielos. Esanti labai išsiilgus ir turinti daug ko papasakoti.

— Ne, šiandie neisiu pas tave, mylimoji, — tariau, — šiandie žinokis. Ateisiu ryt. — Ir jaučiau, kad į žodį „mylimoji“ prisunkiau kažkokio kartumo, nepasitenkinimo.

Nenuėjau nė ryt. Nenuėjau nė sekančią dieną, nė kitą. Vis atidėliojau. Ko aš eisiu? Pasigėrėti puikiomis akimis, ar lanksčiu liemeniu? Juk tai, o ne ją aš mylėjau!

Po savaitės gavau kitą laiškutį, kuris buvo trumpas ir griežtas. Gerai žinanti, kad nesergu, kad gyvenu vis toje pačioje vietoje, tik noriu tyčia ją erzinti. Bet ji nesiduosianti suvedžiojama. Tačiau jei šiomis dienomis užeisiąs, ji vis tik lauksianti ir viską dovanosianti.

* * *

Taip ir atostogų išvažiavau pas ją nenuėjęs. Tesižinai! Gal nueisiu sugrįžęs, jei nuotaika pasikeis.

Toje apylinkėje, ne per toli nuo mano tėviškės ir miestelio, buvo dvaras, su kurio šeimininkais jau seniai bičiuliaujuos. Parvažiavusį mane visuomet pakviesdavo į svečius; mes kalbėdavomės, jodydavau arba važinėdavau gražiais jų arkliais.

Kartais — jei ateidavau dažniau — pasilikdavau vienas kambaryje, skambindavau pijaninu, žiūrėdavau paveikslų. Ypač vienas paveikslas buvo kritęs man į akis, niekaip negalėjau užmiršti. Jis kabėjo salione, kiek per daug į kampą nukeltas, tačiau jis buvo vertas mano dėmesio. Tai buvo jaunos merginos portretas.

Veidas kiek pailgas, graži taisyklinga nosis, šviesūs plaukai ir malonios, gilios, daug daug reiškiančios akys. Ji meiliai, nuoširdžiai, truputį liūdnai šypsojos ir žvelgė į tolybes.

„Kas ji?“, klausdavau dažnai savęs, bet, žinoma, negalėjau atspėti, nes tokios dvare niekad nebuvau pastebėjęs. Užklausti kartą šeimininkai labai trumpai, iš tolo kažką pasakė, bet dėl to mano smalsumas tik dar labiau paūgėjo.

— —

Vieną šventadienį ėjau mažo mūsų miestelio gatve ir, netyčiomis žvilgtelėjęs pro langą, pamačiau ji, tą keistą nepažįstamąjį. Sustojau — nors tai buvo nepatogu — ir nustebęs žiūrėjau.

Jis irgi pamatė mane ir pirmas man nusilenkė. Ilgai nesvyruodamas, įėjau pas jį, ir mudu, kaip geri ir dideli draugai, pasisveikinova.

Stebėjaus, kaip jis čia papuolė, iš kur atsirado. Jis pro ūsus draugiškai šypsojos ir purtė mano ranką.

Į čia jis ką tik atvykęs, čia jo esanti pusiau gimtinė. Daug pirmosios jaunystės metų jis čia praleidęs. Šiame miestelyje gyvenę kada tai jo tėvai. Ilga virtinė prisiminimų rišanti jį su šitomis vietomis. Ir mane jis pažįstąs, kaip rimtą ir vertą atvirų žodžių vyrą. Miestelyje dabar manąs kurį laiką pagyventi.

Aš džiaugiaus. Aš tryniau rankas iš laimės, kad vėl jį matau ir su juo kalbu.

— Tu užeisi pas mane, čia tuoj už miestelio ūkis, — kviečiau jį draugiškai. — Yra sodas, šalia jaunas pušynėlis. Aš noriu su tavim pasikalbėti.

— Užeisiu, — sako jis.

— O gal šiandie tavęs galiu laukti?

— Ne, — papurto galvą. — Šiandie esu pakviestas į dvarą. Ten gyvena seni mano pažįstami ir negaliu jų apvilti. Jie žino, kad esu parvažiavęs.

— Į dvarą? Šiandie? — nustebau aš. — Tai gerai. Ir aš esu pakviestas, ten susitiksim.

* * *

Vakare dvaro rūmuose buvo mažas balius. Tai dvaro šeimininkės, ponios, vardadienis.

Svečių buvo suvažiavę ne per daugiausia, tačiau jų visai pakako linksmai ir jaukiai nuotaikai atsirasti.

Pijaninu skambino šeimininkų sūnus, jaunas studentas, frantas; šoko visi, kas mokėjo ir kam derėjo.

Jaukiame kampely sėdėjau su tuo keistu nepažįstamuoju.

Kažkoks jaukus artumas mudu jungia. Besikalbant staiga jis sako:

— Tave ne nuo šiandie pažįstu; ir tavo tėvą pažinau. Tai buvo šaunus, didelio mosto žmogus. Sugyvenom. Jis mane Morkum vadino. Dėl bičiulystės ir tu mane taip vadink.

Jis dar pasakojos buvęs gimnazijos mokytojas, dabar jau gaunąs pensiją, su kolegomis nesutapęs ir vienatvę jautęs visą savo gyvenimą. Pro nepabaigtus sakinius kyšo daug įdomių paslapčių.

Priešais mudu kabo mano daug kartų matytas portretas. Ilgai žiūri į jį, galop parodau jį Morkui.

Jis žvilgtelia labai trumpai, greit nuleidžia akis ir kažkaip giliau patraukia į save orą.

— Tu žinai kas ji? — klausiu.

Jis ilgai tyli, lyg tai būtų sunku jam pasakyti, vėliau giliai pažiūri man į akis.

— Taip, žinau.

— O kas ji?

— Ji — mano sužadėtinė.

Jis mato baisiai nustebusį mano veidą, atsistoja ir išsiveda laukan.

— Matai, Adolfai, mūsų būties dienos yra nenusakomai nepastovios, greitos ir net nesuprantamos. Man buvo skirta klajūno dalia, nes norėjau amžinai laikytis savo principų ir parodyti sau ir kitiems, kad žmogus nugali aplinkybes, o ne aplinkybės žmogų.

Tai buvo seniai.

Už manęs jos neleido tėvai ir giminės; jie privertė ją ištekėti už kito. Bet aš, kurio niekas negalėjo priversti, kitos nevedžiau. Žmonės paprastai stengiasi kiek galima geriau čia, žemėje, atsisėsti, būtinai vesti žmoną, visiškai nepaisydami, kad giliausi jų įsitikinimai bus pažeisti.

Jos vardas Regina. Savo pavidalu, protu ir dvasia ji buvo verta tokio vardo. Ji buvo šito dvaro savininko duktė, gerokai už mane jaunesnė. Mudu dažnai, ypač vasarą, susitikdavom, daug kalbėdavom, dar daugiau svajodavom. Juk jauni buvom. Tačiau iš tų svajonių nesijuokiu dabar, daugumoj jomis ir šiandie gyvenu, nes tai buvo nuoširdūs, tikri, be išrokavimų naujai pabudusio žmogaus samprotavimai apie gražesnį gyvenimą, tai buvo protestai prieš šį visokių bedvasių stabų, apgavikų ir cinikų suterštą pasaulį. Mes mylėjomės. Mes norėjom išgražinti ne tik savo dienas, bet ir aplinkumą. Ji dažnai kalbėdavo apie vargšus ir apleistuosius, ne tik trokšdavo jiems padėti, bet ieškodavo to baisaus vargo priežasčių. Prabėgo ketveri metai, ji sugo, pasipiršo jai turtuolis, ir ji turėjo ištekėti. Kilo ginčai, kilo kova, kurią, suprantama, pralaimėjo ji, bejėgė. Man buvo uždrausta ir lankytis į dvarą. Ji sugrąžino mano žiedą, nes turėjo užsimauti kitą; pažadėjau, kad ateityje, prieš mirdamas, tą žiedą — amžinos ištikimybės ženklą — užmausiu vėl ant jos piršto. Ji sutiko. Vėliau mes tik keletą kartų tesusitikom. Aš išvažiavau toli, ji liko čia. Jos gyvenimas buvo baisiai nelaimingas. Jos vyras buvo aristokratiškas girtuoklis. Mirus jos tėvams, jis prašvilpė savo turtą ir jos dvarą. Dvaras atiteko Reginos vyro giminaičiui, dabartiniam ponui, o jis pats, Reginos vyras, netrukus po to mirė smegenų uždegimu. Ją paliko beturtę, ir ji prisiglaudė kažkur pas kokį tai urėdą.

Kai jis baigė, ilgai abu tylėjome.

Ilgai dar jis kalbėjo, bet ypač įsmigo šie jo žodžiai:

— Meilė — dviejų sielų vienybė. Visa mūsų jaunimo nelaimė, Adolfai, kad jie ir meilę, kaip patį gyvenimą, suprastino. Nevilioja ji šiandie jaunuolio kaip tolima gėlė į aukštas viršūnes ir neįpareigoja jo atlikti dėl jos didvyriškų darbų. Mes stengiamės meilę tik eksploatuoti. Mes giriamės iškėlę moterį davę jai laisvę ir teises, pripažįstam, kad ji negali būti mums draugas,

bičiulis. Vyras —pilnas cinizmo, visa jo dvasia ir mintys pilnos perdėtos begėdybės. Vyras šlykščiai juokiasi, nes jo juoke neišgirsi nuoširdaus, tikro laimingo juoko.

Daug jis dar man kalbėjo...

Danguje degė žvaigždės, ir jo mintys degė mano širdyje tyros ir be dėmės. Kokia puiki jo meilė, o kokia prasta mano širdis...

* * *

Taip, tai buvo ruduo. Ruduo pilnas melancholijos ir nusiminimo. Saulė tik retkarčiais pro debesies kraštelį kyštelėdavo galvą, norėdama įsitikinti, ar iš tiesų taip liūdna ir prasta žemėje. O žemėje tikrai, iš tiesų buvo skurdu. Žemėje telkšojo vanduo ir vėjas cypė išbalusiose lieknose smilgose.

Morkus ruošės į kažkokią kelionę. Ruošės susimąstęs, atkakliai tylėdamas. Į kelis mano klausimus visai neatsakė. Išėjus pasivaikščioti jis ėmė kalbėti apie tai, kad gyvenimas esąs kaip deganti žvakė, ir jis, Morkus, jau laukiąs paskutinio jos blaktelėjimo, liepsnos suvirpėjimo.

— Vykstu tesėti savo pažado.

Išvykau su juo ir aš.

Geltonas garlaivis su dideliu juodu kaminu neša mudu pasišiaušusiomis Nemuno bangomis, lekia prieš rūstų vakarų vėją tolyn ir tolyn. Pro mus bėga nugeltę krantai, juodi pušynai, paslaptingi piliakalniai.

Netrukus sėdam į mažutį traukiniuką ir krutame į krašto gilumą.

Išlipome mažoje stotelėje. Aplink reti pašiurpę miškeliai, pilni pelkių ir balų. Ilga jų žolė parudavus, šlapia ir susivėlus. Taką greit pametame ir einame tiesiai pievomis ir laukais.

Gerai supratau gal ir keistą jo nusistatymą — pamatyti pasenusią savo sužadėtinę ir atiduoti atgal žiedą. Juk visi mes, kaip tas stogdengys, kurs nemeta darbo, kol paskutinę plytelę pristiprina, taip ir mes stengiamės veikti ligi galo, kad paskui būtume visiškai ramūs ir patenkinti.

Buvo jau gerokai tamsu, kai pro krūmus palaukėje pamatėm ugnį. Didelis laužas pleškėjo, plačiai nušviesdamas tamsą. Žmonės, kurie apie jį vaikščiojo, atrodė fantastiškai, kaip pasakoj.

Tai buvo arkliaganiai, ir mudu pas juos gavome nakvynę.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Buvo ankstybas gražios rudenio dienos rytas, kai, smarkiai plakant širdžiai, pasibeldžiau į duris, už kurių turėjome rasti ko ieškojome. Duris atidarė jauna mergina, gal būt tarnaitė, ir nustebus žiūrėjo į mudu.

— Čia gyvena ponia Regina? — paklausiau.

Sumišus ji tylėjo, ilgai stebėjo mudu, ypač Morkų, pagaliau ištarė baisius žodžius:

— Ne. Ji negyvena... Prieš savaitę ji mirė.

— Kaip, mirė?!.. jos nėra čia? — maišosi man žodžiai.

— Taip, — taria atsipeikėjus mergina. — Mes ją palaidojom.

Keleiviui, jei toks jos ieškotų, ji paliko gražią aukso dėžutę. Dėžutėj buvo paveikslas — šviesiais plaukais ir mėlynom liūdnom akim mergaitė, žiupsnelis suvytusių gėlių, ant kurių likęs paskutinis jos pabučiavimas.

Nueiname į kapus. Kapai paskendę mariose geltonų lapų. Pro plikus stuobrius iš aukštai veizi saulė, ir kapinės atrodo auksu nužertos.

Jos kapas dar šviežias. Ant jo šiemet neaugs jokia žolelė, jos ims augti ir išsipils tik kitą pavasarį.

Morkus stovi prie kapo tylus ir ramus. Paskui jis pasilenkia, pražeria nuo kapo žemės ir įspaudžia į jas žiedą. Jis išsaugojo pažadą ir amžiną prisirišimą. Aš jaučiu, kad tai yra žmogaus veiksmai, neįkainuojami jokiais pasaulio turtais, pilni galingos vilties ir tikėjimo. Jie papuošia mūsų purviną žemę geriau ir gražiau, kaip gėlių laukai, kaip baltieji sniegų kalnai.

* * *

Grįžęs Morkus apsirgo. Norėjau pakviesti daktarą, bet jis griežtai atsisakė.

— Žinau, — jis kalbėjo. — Mirtis atsistojo prie manęs, ir veltui pastangos gelbėtis. Nebijau mirti. Juk tikiu, kad meilė amžina, tikiu, kad netrukus susitiksiu tai, prie ko veržės mano širdis visą gyvenimą.

Berods, prieš 20-tį amžių sužinojom kas yra mirtis, o per tą laiką neįstengėm prie jos prijunkti: veizime į ją, kaip į didžiulę nelaimę. Mes esam bailūs mūsų planetos kiškiai, bėgą galvotrūkčiais nuo giltinės, kuri šaipydamos skrenda per žemės rutulį ir ilga savo ranka renka mus ir deda į juodą savo skrynią.

— Paimk mano ranką, Adolfai, — prašo jis.

Ranka jo visai atšalus, bet aš tyliu, nieko jam nesakau.

— Žinau, — sako jis, — kad po mirties aš išnyksiu iš pasaulio. O tiek buvo už gyvenimą kovota, už galutinį žmogaus laimėjimą kovota. Išnyksiu gi niekieno neatmenamas, neprisimenamas...

— Ne, ne! Aš atsiminsiu tave, gerasis mano prieteliau, aš tave atsiminsiu. — Greit sukandu lūpas, kad nepravirkčiau, toks didelis gailestis suspaudė mano krūtinę.

Brangiems mūsų bendradarbiams

Stasiui ir Vytui Tamulaičiams,

mirus mylimai jų motutei, reiškiame nuoširdžią užuojautą—

Redakcija.

Už lango vis barškinas šakos, vis šniokščia rudenio vėjas. Praeina dar kelios minutės.

Įšėjęs uždarau langines, atsinešu vandens ir suvilgau jo lūpas. Jo krūtinė sunkiai kilnojas, veidas giliai įdumba. Bet akys vis šypsos, jos šypsos ligi paskutinės gyvenimo minutės.

Jis miršta. Jo akys sustirsta, užvirsta aukštyn, veidas išblanksta, o lūpos visai pabąla ir pamažėl susiveria.

Juodi jo akių vyzdžiai išsiplečia stiklinėje bedugnėje, o veidas ir visi jo bruožai suakmenėja kaip tikro lavono.

Sudiev! Sudiev amžinai, Morkau! Aš tave supratau! Nebaisi tau buvo mirtis, jeigu tu pats taip rašei savo užrašuose:

....Nelaukiau Tavęs, mirtie, kol turėjau gyventi, kol nebuvau užbaigęs žemės darbų; tačiau šiandie, dabar, prašau iš širdies —

Ateik mirtie! Ateik greičiau, juodoji viešnia, ateik, geroji išvaduotoja! Perdaug trošku pasaulyje, perdaug supurvinta ir suprastinta žemė. Ateik, mirtie! Nukelk mane į dyvinus dangus, išlaisvink mane! Ateik mirtie, prašau, ateik, mirtie! Žemėje gyventi daugiau nebenoriu. Atplasnok per erdves, užmerk man akis, uždaryk blakstienas. Sunki žemės kova, ją baigiau, ir laikas man iškeliauti. Žinau gerai, kad tik tu viena esi realus, konkretus ir pastovus žmogaus gyvenimo faktorius, kurs atidaro duris į amžinybę, duris iš šio nuolatinio, pastovaus nekintamumo. Už tai tave garbinu, mirtie! Viskas šiame pasaulyje kinta, mainosi, išblėsta ir nyksta. Tu gi atversi man plačius horizontus, už kurių amžinas visatos gėris ir laimė, iš kintamo daiktų pasaulio nuneši į Absoliutinės būties karaliją. Ateik, mirtie, kviečiu tave, ateik! Paliesk mano skruostus savo šaltais kauliniais pirštais, te jie išbąla, sustabdyk širdį, tenurimsta kartą jau tame niekingame pasaulyje, papūsk savo šaltu kvapu tiesiai į veidą, noriu greičiau pajusti tave! Ateik, mirtie!

Nepraėjo nė kelios dienos po Morkaus mirties, kai gavau laišką, kuriame rašoma, kad mano mylimoji, galutinai nustojus vilties, ištekėjo.

— Tegyvuoja mirtis, tegyvuoja ir gyvenimas! — tariau ir pasiramsčiuodamas Morkaus lazda, kurią jis man paliko, ėjau į stotį. Važiuoju kovoti ir dirbti.

Karalaitis šv. Kazimieras

Omni Die

Omni die dic Mariae
Mea laudes anima;
Eius festa, eius gesta
Cole devotissima.

Contemplare et mirare
Eius celsitudinem, —
Dic felicem Genitricem,
Dic beatam Virginem.

Ipsam cole, ut de mole
Criminum te liberet,
Hanc appella, de procella
Vitiorum superet.

Haec persona nobis dona
Contulit coelestia;
Haec regina nos divina
Illustravit gratia.

Lingua mea, dic trophaea
Virginis puerperae,
Quae inflictum maledictum
Miro transfert germine.

Sine fine dic Reginae
Mundi laudum cantica,
Eius bona semper sona,
Semper illam praedica.

Mano siela

Mano siela, vardą mielą
Imk Marijos branginti;
Jos kilnumą ir gerumą
Maldingiausiai garbinti.

Eik stebėkis ir gėrėkis
Jos danguj iškėlimu,
Ir laimingu, stebuklingu
Motinos nekaltumu.

Garbink Jąją nekaltąją,
Kad nuo kalčių gelbėtų;
Šaukis Josios, iš didžiosios
Nuodėmės kad ištrauktų.

Ji gėrybių, brangenybių
Pagamino švenčiausių;
Per Mariją nūn įgyja
Žmonės dovanų gausių.

Lūpos šaukit, giesmės plaukit
Dievo Motinai garbiai,
Nes žuvimą, prakeikimą
Ji nustūmė nuostabiai.

Tat maldauki nepaliauki
Jai giedoti nuo širdies
Ir beribę Jos šventybę
Nuolat garbink lig mirties.

P. S. Giesmės originalas turi 60 posmų. Vertimas pirmųjų šešių giesmės posmų imtas iš knygutės: „Cantate Domino. Naujas bažnytinių giesmių rinkinėlis. Rankraščio teisėmis. 1926 m. 148 psl.“. Vertė arba A. Jakštas arba T. Andriuška.

Marijos Dainius

M. Mozūraitis

«Omni die dic Mariae
Mea laudes anima:
Eius festa, eius gesta
Cole devotissima».

Vargu ar rasim tokią šventąją ar šventąjį, kuris taip gražiai, taip žavingai būtų apdainavęs Dievo Motiną, Mergelę Mariją, kaip apdainavo ją šventasis Kazimieras. Jis savo sukurtu švč. Mergelės Marijos garbei himnu «Omni die» prilygsta didiesiems Bažnyčios Daktarams, kaip antai: šv. Grigaliui Nazijanziečiui, šv. Efremui Dijakonui, šv. Bernardui Kliaravaliečiui ir kitiems, kurie daugiau mažiau plunksna ar gyvu žodžiu yra skelbę Dievo Motinos garbę.

Šv. Kazimiero gyvenimas daugiau mažiau mums, regis, jau yra žinomas. Bet dėl visa ko bent trumpai dar kartą jį prisiminsim. Šv. Kazimieras gimė Krokuvoje 1458 m. spalių 4 d. Jo tėvas — karalius Kazimieras IV Jogailaitis, o motina — Austrijos imperatoriaus Alberto Habsburgo maldinga duktė Elžbieta. Daugelis klaidingai įsitikinę, kad šv. Kazimieras paeina iš lenkų karalienės Jadvygos ir todėl esąs lenkas. Tačiau yra visai kitaip. Jogailos ketvirtoji žmona, kunigaikštytė Sofija Alšėniškė, pagimdė dų sūnu: Vladislovą ir Kazimierą, o šis pastarasis ir yra šv. Kazimiero tėvas. Todėl ir tvirtinimas, kad šv. Kazimieras yra lenkas, neturi jokio pagrindo. Tiesa, šv. Kazimieras savo išauklėjimu yra lenkas: gimė ir augo Krokuvoje, buvo auklėjamas lenkų dvasia, betgi savo tautybe jis tikras lietuvis.

Karaliaus Kazimiero Jogailaičio šeima buvo gana gausi: šeši sūnūs ir septynios dukterys, kurių penkios ištekėjo už įvairių kunigaikščių, o dvi, abi Elžbietos, kaip ir šv. Kazimieras, neištekėjusios mirė. Iš sūnų keturi nešiojo vainiką, vienas (Fridichas) vyskupo infulą ir kardinolo purpurą ir šeštasis, tai yra, Kazimieras už dorybingą gyvenimą Bažnyčios buvo kanonizuotas ir papuoštas aureole. Kazimierui gimus, kelintą dieną Krokuvos vyskupas Tomas Stenpinskis jį pakrikštijo, jam suteikdamas jo tėvo Kazimiero vardą.

Karalius Kazimieras savo vaikams mokyti ir auklėti parūpino du geru mokytoju: istoriką kan. Dlugošą ir mokytą italų humanistą Pilypą Kallimachą Buonakorsį. Kan. Dlugošas jaunas savo dienas praleido kardinolo Zbignievo Olesnickio dvare. Karalius du kartus siuntė jį Romon, pas Papą Eugenijų IV ir Mikalojų V. Pasiūlytą jam Pragos arkivyskupo vietą griežtai atmetė. Aplankė Jeruzalę. Mirė 1480 m. kaip Lvovo arkivyskupas nominatas. Antras mokytojas buvo humanistas Buonakorsi. Už pasikėsinimą prieš Papos Pauliaus II gyvybę buvo ištremtas iš Italijos ir 1464 m. atvyko į Krokuvą. Karalius Kazimieras pakvietė jį mokyti savo vaikų.

Šv. Kazimieras buvo gražaus sudėjimo ir gailestingos širdies jaunikaitis. Jis atsisakė Vengrų sosto vainiko tik dėl to, kad nenorėjo pralieti nekalto žmonių kraujo. Nepaprastai mylėjo Eucharistiją, šv. Mergelę Mariją, vargšus ir nuskriaustuosius. Jis atidavė jiems savo kūną ir sielą.

Nors ir gražaus kūno buvo šv. Kazimieras, bet silpnos sveikatos. Silpną jo sveikatą aštrus atgailos gyvenimas dar labiau silpnino. Jau toks mūsų tautos likimas, kad daugel jos sūnų ir dukterų mirė džiova. Neišvengė jos nė šv. Kazimieras. Belankydamas Gardino Kunigaikštystę, susirgo ir atsigulė Gardine. Sužinojęs tėvas Kazimieras apie pablogėjusią sūnaus sveikatą atvyko į Gardiną ir rado sūnų jau begulintį. Mirė 1484 m. kovo 4 d. Kūnas iškilmingai nugabentas į Vilnių ir palaidotas karališkoj koplyčioj.

Žmonės jau seniai laikė jį šventuoju, todėl ištisais būriais lankė jo grabą. Netrukus Kazimiero grabas pragarsėjo stebuklais ir antgamtinėm malonėm. 1501 m. Kazimiero brolis karalius Zigmantas per savo pasiuntinį Erazmą Ciolek įteikė Romoje prašymą, kad Kazimieras viešai būtų paskelbtas šventuoju. Papa Leonas X jo gyvenimui ištirti atsiuntė savo Legatą vysk. Zachariją Vincentiną Ferrerį. Juridinį raštą, kuriuo buvo konstatuotas šv. Kazimiero gyvenimo šventumas ir stebuklai, pasirašė: Jonas, Gniezno Arkivyskupas ir Primas; Petras, Peremiškio vyskupas; Jonas, Vilniaus vyskupas; Jonas, Kijevo vyskupas ir Jokūbas, tituliarinis Kaffos vyskupas. Popiežius Leonas X Romos vyskupų Sinode 1522 m. Kazimierą kanonizavo ir pasiuntė į Vilnių kanonizacijos bulę. Bet ši bulė Vilniaus nepasiekė, nes vysk. Erazmas Ciolek, kuris turėjo ją parvežti, Romoje mirė, ir bulė kažkur dingo. Tik vėliau, 1602 m. lapkričio 7 d., popiežius Klemensas VIII nauju dekretu urbi et orbi (Romai ir visam pasauliui) Kazimierą paskelbė šventuoju ir įsakė jo garbei kalbėti kunigų poterius ir laikyti šv. Mišias.

Kaip sakėme, šv. Kazimieras ypatingu būdu mylėjo švč. Mergelę Mariją. Būdamas 14 m. Čenstachavoje prie stebuklingojo Dievo Matinos altoriaus paveikslo 1472 m. padarė skaistybės įžadą ir iki mirties karžygiškai jo laikėsi. Kada gydytojai sveikatai pataisyti patarė jam vesti, jis atrėžė sakydamas:

«Malo mori quam faedari» — geriau mirsiu, bet nesusitepsiu. Dievo Motinos garbei parašė ilgą giesmę, himną ir, kaip jo bijografai pastebi, kiekvieną dieną jį giedojo. Tik kažkodėl mūsų istorikas Antanas Alekna, rašydamas trumpą šv. Kazimiero bijografiją* , per klaidą ar nesusipratimą šį himną paskyrė šv. Bernardui, o šv. Kazimieras tik pamėgęs tą giesmę, jog net mirdamas prašė įdėti jos nuorašą į grabą. Greičiausiai, kad profesorių bus suklaidinusi Varšuvoje lenkų išleista «Bažnytinė Enciklopedija», kuri šiuo klausimu ne visai aiškiai pasisako ir yra linkusi manyti, kad himną «Omni die» parašė šv. Bernardas. Ji pamini autorių Jokūbą Hommey, kuris savo veikale «Suplementum Patrum», išleistame 1684 m. Paryžiuje, sako, kad himno «Omni die» autorius yra šv. Bernardas Kliaravalietis. Paminėtinas taip pat vienuolio benediktino Gabrieliaus Bucellinos O.S.B. tvirtinimas, kuriuo jis sako, kad himną «Omni die» parašęs kažkoks Štyro abatas Engelbert de Volckersdorf, miręs 1321 metais. Šv. Kazimirui patikęs šis himnas, ir jis tą himną nusirašęs pasisavino.

Ką dabar atsakyti į šituos priekaištus? Reikia pripažinti, kad jų tvirtinimai nė kiek nepagrįsti. Norint kurią tiesą įrodyti, reikia patiekt išstisą eilę argumentų, kurie įrodytų kalbamos tiesos tikrumą. Nei Hommey, nei Bucellina savo tvirtinimų neparemia. Tik tvirtina — ir tiek. Mes neginčijame, kad šv. Bernardas ar Engelbert de Volckersdorf negalėjo parašyti ar neparašė tokio himno, bet ar parašė, prašom įrodyti. Bažnyčios Daktaras šv. Bernardas Kliaravalietis buvo irgi nemažas Dievo Motinos garbės skleidėjas, bet kad jis būtų parašęs himną «Omni die», niekur nesu užtikęs, kaip tik minėtoje enciklopedijoj ir A. Aleknos parašytoj šv. Kazimiero bijografijoj. Esu skaitęs šv. Bernardo raštus, jo gražiuosius himnus, bet «Omni die» niekur neradau. Turiu po ranka penkis tomus Dr. Trikalecijaus «Ecclesia Patrum», kuriose gana smulkiai nagrinėjami Bažnyčios Daktaro šv. Bernardo raštai, bet himnas «Omni die» nė žodžiu neužsimintas.

Juokingai atrodo, kai prisimeni, kad nuo šv. Bernardo mirties iki šv. Kazimiero praėjo daugiau kaip 300 m., ir niekas per tą laiką nežinojo apie šv. Bernardo parašytą himną «Omni die», niekas jo negarsino. Tik šv. Kazimierui iš kažkur ta laimė nusišypsojo, jis ėmė ir nusirašė... Hommey tvirtinimas neišlaiko kritikos ir todėl, kad minėtas jo veikalas pasirodė daug vėliau (1684), negu kad himnas «Omni die», kuris jau 1498 m. Lietuvoj ir Lenkijoj plačiai buvo žinomas. Praėjus 14 metų po šv. Kazimiero mirties, kunigas Kristofas Zlotinkovskis, vartydamas šv. Kazimiero mokslo knygas ir raštus, rado dar kitą himno «Omni die» nuorašą, kurį ir išgarsino ne

*) Žiūr.: «Šv. Kazimieras Karalaitis», šv. Kazimiero Dr-jos leidinys, Kaunas, 1927 m., 21 pusl.

tik Lietuvoj ir Lenkijoj, bet ir kituose kraštuose. Hommey, nežinodamas to himno autoriaus, ir galėjo priskirt jį šv. Bernardui. Visai kitaip kalbėtume su Jokūbu Hommey, jei jis būtų kiek anksčiau gyvenęs už šv. Kazimierą ir paskelbęs, kad himno autorius — šv. Bernardas. Dabar gi jo tvirtinimas, ir tai nepagrįstas, neturi jokios reikšmės ir atmestinas. Nepagrįstas taip pat ir Bucellinos O.S.B. tvirtinimas ir netrukus, kaip pamatysim, jis savaime atpuls.

Kyla klausymas, ar iš viso šv. Kazimieras galėjo parašyti šį himną, ar negalėjo. Himnas rašytas lotyniškai ir gana ilgas. Tokių posmelių, kaip kad šio rašinio pradžioje matyti, yra apie 60. Visi jie turi po lygų eilučių skaičių ir sudaro 240 eilučių himną. Iš teksto matyti, kad himno autorius gerai mokėjo lotynų kalbą. O kaip su šv. Kazimieru: mokėjo jis lotyniškai, kad būtų galėjęs net tokį himną parašyti? Šv. Kazimieras buvo nepaprastai aštraus proto ir didelių gabumų. Jo mokytojas kan. Dlugošas savo «Istorijoj» jį vadina «adolescentem ingenuum rarae indolis et memorabilis minervae». Šv. Kazimiero tėvas Kazimieras IV Jogailaitis nemokantiems lotynų kalbos nedavė atsakomingesnių valdžios vietų. Apskritai kalbant, renesanso laikais lotynų ir graikų kalbos buvo aukštai statomos. Todėl ir karalius Kazimieras savo vaikams parūpino humanistą mokytoją Kalimachą, kad šis išmokytų juos klasikinių kalbų. Aišku, šv. Kazimieras negalėjo tos kalbos nesimokyti, nes tuo būdu būtų paneigęs visus ano meto karalių ir kunigaikščių dvaro papročius ir ritualą. Todėl ir šv. Kazimieras uoliai mokėsi lotynų kalbos ir netrukus pasiekė gražių vaisių. Trylikos metų jau gražiai kalbėjo lotyniškai. Kronikininkas Miechovita ketvirtoje savo kronikų knygoje rašo, kad 1472 m. Krokuvon atvyko Papos Siksto IV Legatas Venecijos kardinolas ir Akvilijos Patrijarchas Marco Barbo, kurį šv. Kazimieras visos karališkosios šeimos vardu iškilmingai priėmė ir pasveikino gražia lotyniška prakalba.

Taigi, šv. Kazimieras lotyniškai gražiai mokėjo ir laisvai galėjo imtis kūrybinio darbo.

Dabar pažiūrėsim, ar iš tikrųjų himnas «Omni die» yra šv. Kazimiero parašytas. Jau matėme, kad himną sukurti šv. Kazimierui jokių kliūčių nebuvo. Kitas visai klausimas, ar šv. Kazimieras, galėjęs tą himną sukurti, iš tikrųjų jį ir sukūrė. Mes turime tris svarbius liudijimus, kurie parodo, kad šv. Kazimieras yra tikrasis ir vienintelis himno «Omni die» autorius.

Pirmasis iš tokių liudytojų yra Popiežiaus Leono X Legatas vysk. Zacharijas Ferreri. Vyskupas Ferreri, drauge su kitais minėtais vyskupais, juridiškai ištyręs šv. Kazimiero gyvenimą ir stebuklus, kanonizacijos bylos raštuose užprotokolavo, kad šv. Kazimieras yra himno «Omni die» autorius. Šitas vysk. Ferreri liudijimas yra svarbiausias, nes juo remias ir kitu du liudijimu. Šis liudijimas yra vienas iš tikriausių, kurį mums

istorija duoda. Kanonizacijos bylos tyrimai vedami visu aštrumu, juridiniu griežtumu bei mokslinių tikslumu. Anais laikais, tiesa, nebuvo tokio griežto juridinio tyrimo, kurį šiandien matome, bet vis tik ir ano laiko kanonizacijos bylos protokolai turi istorinės, dokumentalės vertės. Kada vysk. Ferreri tyrinėjo šv. Kazimiero gyvenimą, dar gyvi buvo jo broliai, sesers, dvariškiai ir kiti, kurie savo akim matė šventąjį, su juo kalbėjo, veikė etc. Jie ir paliudijo Popiežiaus Legatui, kad šv. Jaunikaitis Dievo ir Motinos garbei parašė giesmę ir ją dažnai giedojo. Tokie liudytojai lotyniškai yra vadinami «testes oculati», ir jų priesaika paremtas liudijimas yra laikomas tikru. Vysk. Ferreri liudijimo tikrumą patvirtina ir ta aplinkybė, kad kanonizacijos bylos tyrimo aktai buvo iš naujo tiriami Romos Vyskupų Sinode. Papa Leonas X labai mėgo grožinę literatūrą ir ja domėjosi. Negalimas daiktas, kad Romos Popiežius Leonas X, Vyskupai ir Prelatai, jei būtų buvusi klaida arba apsirikimas, nebūtų jo pastebėję ir pašalinę. Jei himno autorius būtų buvęs šv. Bernardas ar kitas kuris, o ne šv. Kazimieras, tai Papa ir Vyskupai būtų tuoj pastebėję ir klaidą atitaisę.

Antras liudijimas yra kan. Sviencickio. Jis buvo karaliaus Zigmanto III pasiuntinys ir taip pat Vilniaus Kapitulos Prokuratorius prie šv. Kazimiero kanonizacijos bylos atnaujinimo. Jis savo veikale «Theatrum S. Casimiri» paduoda ištisą himno tekstą, pažymėdamas, kad himno autorius yra šv. Kazimieras, ir įteikia jį Romoje Popiežiui Klemensui VIII.

Pagaliau trečias ir svarbiausias liudijimas yra istorikų bolandistų, kurie dėl gilaus ir mokslinio šventųjų gyvenimo aprašymo yra laikomi vieni iš objektyviausių. Jie kapitaliniame savo veikale «Acta Sanctorum», Martii 4. visas himno «Omni die» autoriaus teises palaiko (priskiria) šv. Kazimierui. Šių trijų liudijimų mums visai pakanka. Turėdami tokius rimtus ir pamatuotus argumentus, mes galim drąsiai sakyti, kad himno «Omni die» autorius yra šv. Kazimieras. Ir ne kitaip kaip. Mes turime tiesai nulenkt savo galvą ir grąžinti kas kam priklauso. Šv. Kazimiero Draugija, leisdama antrąją A. Aleknos parašytąją šv. Kazimiero bijografiją, turėtų šią nemalonią klaidą pataisyti, kad bent toliau nebeklaidintų.

Baigdami tas kelias mintis apie šį brangų mums Marijos Dainių, turėtume dar šį tą pastebėt. Šv. Kazimieras, kaip šventasis, yra vienintelė mūsų tautos pažiba. Mes turėtume, rodos, ji branginti kaip akį kaktoj, tuo tarpu nė kiek nebranginame. Šv. Kazimieras ne lenkas, tik Lenkijoj gimęs ir augęs, o kaip jį lenkai brangina? Kokios trijumfališkos iškilmės kovo 4 dieną, kada Vilniuje, Krokuvoj, Varšuvoj ir visoj Lenkijoj žmonės su didžiausiu entuzijasmu mini šv. Kazimierą! Per ištisą dieną Lenkijos radijo visam pasauliui transiliuoja visas dienos iškilmes. Mes toli toli esame atsilikę. Lenkai jau seniai šv. Kazimiero himną «Omni die» išsivertė į savo kalbą, kada apie lie-

Gyvybinė tautos problema

MINTYS VASARIO 16-TAI

Stud. Ad. Br. Šukys

Lygiai prieš 16-ka metų mūsų tauta, svetimųjų laikyta jau trūnyjančia nabašninke, savo atstovų lūpomis tarė nustebusiam pasauliui šiuos gyvastingumo kupinus žodžius: *memento vivere* — atmink, gyvensiu! Ir šiandie džiaugdamiesi į amžinybę lydime net ištisą grandį nepriklausomo gyvenimo metų ir kartu metame drąsų šuolį į naujus kūrybos žygius bei laimėjimus, tvirtai vildamiesi gražesnio rytojaus, kurį geroji Apvaizda, be abejo, teiksis ištvermingai kankinių tautai leisti.

Tačiau šį entuzijastingą momentą vis dėlto nedera vien skambinti visais varpais pergalės ženklui, vien smilkinti kvapiu smilkalu savo pačių garbei, vien girtis karžygškais laimėjimais savo kaimynams. Nepameskime lygsvaros ir atsargumo. Nepasekime tais nebudriais gálais, kurie, nugalėję Rymą, ramiai sau Kapitolijuj puotavo, kol Kamilas, atsiskubinęs su nauja kariuomene, iškėlė jiems... kraujo puotą.

Ši sukakties diena teduoda mums impulso ne tiek pompastiškai džiaugtis, ne tiek romantiškai žavėtis, kiek tinkamai išstudijuoti esamą situaciją, realiai įvertinti dalykus, kūrybiškai

---

tuviška šio himno vertimą nėra ko ir kalbėti*. Mes dar nežinom, kad šv. Kazimieras jį parašė, o vis dėlto galėjom žinoti. Visi ankstybesni šv. Kazimiero bijografai, kaip antai, Petras Skarga S. J., vyskupas Ben. Tiškevičius ir k. jau seniai rašė, kad himno »Omni die» autorius yra šv. Kazimieras. Pagaliau jau 1907 m. lenkų kun. Dr. Z. Skaržinskis savo redaguotose «Šv. Gyvenimuose», pasiremdamas Vilniaus ir Krokuvos archyvų bei kanonizacijos dokumentais, gražiai, moksliškai įrodė, kad himno «Omni die» autorius yra šv. Kazimieras.

Labai gera būtų, kad mūsų jaunimo Vadai labiau iškeltų ir parodytų jaunimui karžygiškas šv. Kazimiero dorybes. Jos labai gražios ir žavinčios. Jos gali būti žiburiu ir vienuolyne gyvenantiems, ir pasauly, tik reikia, kad tas dorybes labiau kas iškeltų. Jo himnas «Omni die» išmokys mus, kaip turime gerbt ir mylėt švč. Dievo Motiną Mariją. Jis pats savo jaunas jėgas paaukojo Viešpačiui Dievui. Šiandien, pasakysiu, mūsų tėvynei Lietuvai daug daug dar trūksta tokių, apie kuriuos, kaip ir apie šv. Kazimierą, galima būtų pasakyti:

«Sponte cadis, sed amore cadis, Casimire, pudoris. Mirus, te Christo mirificante. cadis».

Telšiai, 1934 šv. Metai.

---

* Himnas išverstas. Žiūr. 93 ps.

nusiteikti ir pozityviai tautinį darbą dirbti. Viską turime realiu protu ir budriomis akimis apimti, nes romantiškas svajingumas gal ir gražus dalykas, bet tik literatūroj, tačiau pagal jį gyvenimą tvarkant yra pavojaus vieną gražią dieną pajusti kojomis žemės nebesiekiant. Prometėjiškų kančių ir kraujo kaina atgavę nepriklausomumą, mes esame laimingo likimo įpareigoti dieną naktį rūpintis ir tolimesniu josios išlaikymu. Todėl kiekvienas mūsų turime tinkamai suprasti gyvenamo momento dvasią, ryškiai jausti mūsų valstybės politinę ir geografinę situaciją, kuri nūnai yra itin rizikinga. Taip pat turime nukaišioti tokias kultūrinės kūrybos gaires, kad jų laikantis netektų tautos ateitim nusivilti.

Dabartiniai įtempti mūsų santykiai su kaimynais, nedarni sąšneka su hitleriškais vokiečiais dėl Klaipėdos, aštriausias konfliktas su klastingais lenkais dėl Vilniaus, nuostabūs diplomatiniai valstybių manevrai Ženevoj ir, pagaliau, š. m. sausio 26 d. pasirašytas vokiečių lenkų paktas, apie kurį prieš tai nieks ir sapnuoti negalėjo, — priešais mūsų akis atskleidžia visą eilę problemų, nuo kurių radikalaus išsprendimo didele dalimi pareina mūsų ateitis. Pabaltijo, rusų ir prancūzų spauda minėtą vokiečių lenkų susitarimą komentuoja kaip rimtą pavojų Baltijos respublikoms, ypač Lietuvai, nes tas paktas, nežiūrint minimų taikingumo principų, esąs *in natura* tik „nekalta" priedanga politinei hegemonijai, nukreiptai prieš kitų laisvę. Šiandie niekam nepaslaptis, ko siekia nacijonalsocijalistinis vokiečių judėjimas užsienių politikos programa. Norėdamas nuraminti nacijus, A. Hitleris iš orios diktatoriaus tribūnos nuolat skelbia: nors esąs jau visas pasaulis apgyventas, bet užtat Europos rytuose esą sričių su „Raum ohne Grenze", besirandančių netikusiose rankose, ir todėl nevertingos tautos turinčios pasislinkti, susispausti ir užleisti vietą „pilnavertės vokiečių tautos" prieaugliui. Tai yra ne kas kita, kaip vandališkas pakartojimas imperijalistinės Vokietijos teritorinės ekspansijos į Rytus su šūkiu *„Drang nach Osten"*. Ši tema Vokietijoj nūn tapo labai aktuali. Neseniai pasirodžiusiame K. Freytag'o veikale Rytai taip nucharaktrizuojami: „Rytai — vokiečių ilgesio ir likimo kraštas". O kitoj vietoj štai kaip vulgariškai išsitariama: „Per ilgai jau mes pasyviai (tatenlos) žvelgėme į rytus", nes vokiškumas „savo didžiulę kultūrinę misiją atliko ir Lietuvoje ir tuo patikrino sau teisę į jos žemę*. Ką tai reiškia? Ar hitlerininkų gyslose nubudęs barbariškų germanų kraujas veržiasi pakartoti viduramžio tautų kilnojimosi faktą? Šitokio proceso akivaizdoj estų dienraštis „Kaja" ne be pagrindo pabrėžia, kad

---

* Kurt Freytag, Raum deutscher Zukunft—Grenzland im Osten, Dresden, 1933 m. 139 p.

„Lietuva yra tapusi Pabaltijo avanpostu vakaruose“.

Lietuvai nuolatinis pavojus kyla iš ypatingos jos geofizinės prigimties. Lietuva savo padėtim yra Rytų ir Vakarų pasaulių kryžkelėj, kurią prof. dr. K. Pakštas vadina didžiąja tautų trynimosi zona, nes čia susiduria dvi kultūros, turinčios savy dijametriškai skirtingų idėjų; taip pat čia turėjo ir turės įvairiausių interesų didelės kaimyninės valstybės, kuriose gyvena 240 milijonų žmonių ir kurioms gamtinės sąlygos leidžia paūgėti net iki 490 mil. Mūsų kraštą iš vienos pusės plauna pavojingos jūrės, o iš kitų pusių supa plačiausios periferijos, kokios tik begali būti Europos kontinente, kuriose išsižergę riogso net trys alkani slibinai: *Vokietija, Lenkija* ir *SSSR*. „Kai Šveicariją charakterizuojame aukštais kalnais, pastebi prof. Pakštas, Italiją — meno kūriniais, Suomiją — ežerais, tai Lietuvą reikėtų pavadinti kraštu, kuriame labai pavojinga gyventi mažai tautai... Per Lietuvos galvą dvi slaviškos tautos veržiasi Baltijos link, o gausūs ir puikiai organizuoti germanai per amžius stengės ir stengsis išsilaikyti Baltijos pietrytinėje pakrantėje, kad kėlus savo galybę ir prestižą rytinių tautų sąskaita*“. Aišku, negresia toks pavojus nei šveicarams, saugiai pasislėpusiems aukščiausiuose Europos vidurio kalnuose, nei anglams, ramiai sutūpusiems atokiose Atlanto salose, nei Skandinavų tautoms, iš trijų pusių jūrių apsuptoms. Bet mums kas kita. Šiandie dėl jokio Europos uosto pasauliniame forume nekeliama tiek triukšmo, kiek dėl Klaipėdos. Nė į vienos tautos sostinę nežiūrima su tokiomis godžiomis akimis, kaip į mūsų Vilnių. Nė viena tauta nėra tokiame pasibaisėtiname santyky su savo konkurentais ar priešais, dieną naktį tykojančiais palaužti josios gyvybines jėgas, kaip yra Lietuva. Tokia nelemta situacija verčia mus rimtai susisieloti savo neprikl. valstybės ateitimi.

Patvariausias valstybės elementas, jos pagrindas yra tauta. Tad stiprindami tautos dvasinį atsparumą, kultūrinį aktyvumą ir fizinį bei moralinį josios sveikumą *eo ipso* labiausiai sustiprinname ir lietuviškąjį valstybingumą. Šimtą metų išgulėję ligonių pataluose ir išsaugoję savo gyvybę, esam puikiai išlaikę atsparumo egzaminus ir įgiję teisę reikalauti, kad pasaulis deramai respektuotų mūsų pagijimą ir leistų mums laisvai plėtotis. Bet kad ir kažin kaip sektųsi mums stiprėti, manau, vis dėlto mes nebeatgautume tokių materijalinių ir fizinių jėgų, kokias turėjome Vytauto Did. gadynėje. Vadinasi, šitos rūšies jėgomis turtingam ir plačiam pasauliui mes jau nebeužimponuosime. Tad buvusį horizontinį valstybės augimą šiandie turime

---

* Prof. K. Pakštas, Baltijos respublikų politinė geografija, Kaunas, 1929, 105 p.

pakreipti vertikaline linkme; *aukštyn ir gilyn.* Kitaip sakant, turime kultūriškai ir doroviškai daug aukščiau pasiūgėti, kad susilygintume su savo didžiais kaimynais, jei jau visa galva jų nepralenktume. Kultūrinio atsparumo, inicijatyvos, valios ir tautinio charakterio ūgdymas yra mūsų valstybei *gyvybinė problema,* laukianti greitai ir racijonaliai išsprendžiama.

Neseniai prof. dr. St. Šalkauskis teisingai pastebėjo: *„Akivaizdoje susidariusios tarptautinės konjunktūros, lietuvių tautai šiuo metu yra privalomas aliarminis kultūrėjimo tempas,* nes kitaip jai teks paskęsti svetimos kultūrinės ekspansijos bangose anksčiau, negu ji pajėgs kultūriškai apsiginkluoti sėkmingam pasipriešinimui". Taigi visą Lietuvos energijos svorio centrą reikėtų nukreipti tautinės kultūros link. O šiems didžiausio masto darbams atlikti pirmoj vietoj reikalinga skaidraus nusiteikimo ir konsoliduotų visos visuomenės kūrybinių jėgų. Žinokim, kad mūsų tėvynė šiais laikais reikalauja ne vidaus kovų, o solidaraus visų luomų ir srovių bendradarbiavimo. Juk pilietinis antagonizmas yra didžiausias kultūrinių žygių stabdys. Neturime tiek jėgų, kad jas būtų galima eikvoti destruktyviniams veiksmams. Šiuo metu visų srovių veikėjai turi ypač daug turėti takto ir humaniškumo, tolerancijos ir įsigilinimo į kitaip galvojančių mintis.

Mes, mokslus einąs jaunimas, manome, kad tokių kvalifikacijų veikėjai kultūriniame darbe būtų daug pajėgesni. Tiesa, mes esame jauni, esame dar mažokai patyrę, bet užtat mes turime dar jautrią širdį, kuri negali būti rami, kai visuomenėj knibždėte knibžda tiek ydų, tiek trūkumų.

Mes šventai tikime šiais R. Tagorės žodžiais: „Prievarta, kurios griebiamasi tėvynės labo vardu, yra lygi prievartai, kuri užkraunama pačiai tėvynei... *Tą dieną, kada mes imsim kelti mūsų tėvynės gerovę eidami teisingumo keliu, Jis, kuris yra aukštesnis už mūsų tėvynę, atsiųs mums tikrąjį pasisekimą**". Mūsų jaunosios kartos uždavinys savyje išūgdyti didesnį teisingumo ir pareigos supratimą, pakeisti lietuviškąjį pasyvumą į dinaminį veiklumą, o tamsų fatumą į drąsią inicijatyvą. Inicijatyva ir darbas yra stipriausi kultūrinio progreso varikliai, tad eidami į gyvenimą mes neškime laisvos inicijatyvos idėją tiek intelektualinėj, tiek ekonominėj srity, tačiau griežtai sekime, kad tokia inicijatyva neturėtų grobuoniškų eksploatacijos tikslų. Dalimi toleruokime ir laisvą konkurenciją bei varžytynes, nes tai yra geriausi pažangos stimulai.

Tad bendromis jėgomis į kilnius kultūros darbus! O kultūrinės kūrybos nebus perdaug niekad ir niekam, juo

---

* Rabindranath Tagore, Namai ir Pasaulis, Kaunas, 152 p.

Ivan. Aleks. Būninas,
1933 m. Nobelio literatūros laureatas.

labiau mums, esantiems didžiausio pavojaus apsiausty ir norintiems kuo greičiausiai stipriai kultūriškai apsiginkluoti ir neleisti priešams suprofanuoti himne apgiedamos mūsų *didvyrių žemės*. Ką kiti yra laimėję per šimtus metų, tą mes turime laimėti per dešimtmečius. Tad skubėkim.

Šiandie visų akys nukreiptos į priaugančią kartą, ypač į jos rinktinę dalį — m o k s l e i v i j ą. Su nekantrumu laukiama naujų kultūros vairininkų, išaugusių jau laisvoje krašto atmosferoje. Ką mes, jaunieji, duosime tautai? Ar savanaudžių ir farizėjiškai nusiteikusių chamų, ar rafinuotų jausmų ir kultyvuotos dvasios aristokratų? Ar bejėgių, verkšlenančių ir vos vegetuojančių liliputų, ar stiprios sveikatos, didžios moralės ir aukšto intelekto milžinų? Ar beidėjų ir į visas puses besikraipančių moliuskų, ar savigarbos, principų ir titaniškos drąsos bei valios asmenybių? Štai klausimai! Kitokio *„ar — ar?“* nėra. Tad pagalvokime, kokiais norėtume būti. Juk mes ruošiamės netolimoj ateity pasiimti ant savo pečių sunkiausią tėvynės darbų naštą.

Dulce et decora pro patria mori — saldu ir garbinga dėl tėvynės mirti! Taip. Bet dar saldžiau, garbingiau ir sunkiau d ė l t ė v y n ė s *gyventi, ryžtis, dirbti ir aukotis.*

Laimė

Iv. Būninas

1.

Saulei leidžiantis, sode ir apie namus vienodai šniokštė lietus, o pro adarą langą į salioną veržėsi malonus, grynas drėgnų gegužės menesio žaliumynų kvapas. Griaustinis bildėjo virš stogų skardžiai garsėdamas, ir, kai rausvi žaibai blykstelėdavo nuo karančių debesų, temstančioj salėj sunku buvo suprasti, ar iš tikrųjų temsta, ar taip tik rodos.

Paskui iš lauko grįžo permirkę darbininkai, iškinkė pastvartą purvinas žagres, paskui parginė bandą ir ėriukų bliovimu pripildė visą sodybą. Bobos šūkavo ir pasikaišiusios gainiojo avis po kiemą, jų basos kojos baltavo žolėje.

Uždusęs piemenėlis, su didžiausia kepure, sumaitotomis naginėmis, vijosi karvę, ir, kai ši įbėgdavo į tankumyną, jis pasinerdavo šlapiose varnalėšose. Jau ir temo, ir lietus nustojo lijęs; o tėvas, rytą išėjęs į laukus, dar vis negrįžo. Namie buvau viena, bet nenuobodžiavau. Man tik sukako 17 metų, ir aš dar nespėjau nė pasidžiaugti nei šeimininkės pareigomis, nei laisve, kurią turėjau išėjusi iš gimnazijos. Brolis Paša mokėsi kariuomenėj—korpuse. Aniuta buvo ištekėjusi dar prie gyvos motinos ir gyveno Kurske. Mudu su tėte praleidom mano pirmąją kaime žiemą vienudu. Tačiau žiema praėjo ramiai

---

1933 M. NOBELIO LAUREATAS Ivanas Aleksiejevičius Būninas gimė 1870 metais Voroneže. Aukštuosius mokslus ėjo Rusijoj, tačiau su Vakarų ir Rytų kultūromis susipažino daug keliaudamas. Rašyti pradėjo labai anksti, bet daugiausia ir geriausius savo kūrinius yra parašęs 20 šm. pradžioje. Visa jo literatūra — grynai realistinė. Labiausiai išgarsėjo nedidutėmis apysakėlėmis, kurių charaktiringiausios yra „Sodžius“, „Dimitrijaus meilė“ ir „Ponas iš San - Francisco“. Pastarąjį gražiai išsivertus lietuvių visuomenei pateikė „Naujoji Romuva“ bene 136 ir 137 nr.

Būnino realizmas yra tipingas ir originalus. Jis originalus gal tik jam vienam taip charakteringu žodžio reikšmės tikslumu ir logingu jo panaudojimu. Būninas beveik nevartoja bendros prasmės žodžių, kiekvienas jų turi aiškiai apibrėžtą turinį ir prasmę. Jo pavartotas žodis dviprasmiškai suprasti negalima.

Antra jo realizmo savybė yra kuriamo vaizdo ir psichologinės tikrovės statiškumas. Jis ligi pačių smulkmenų, dėstydamas tikslingiausią žodį po žodžio, patiekia tokį aiškų vaizdą, kad visa regi, matai. Psichinę realybę taip išgvildens, išanalizuos, kad jau neabejosi to jausmo tikrumu. Sukūręs tokį vaizdą, neleidžia jam keistis, pereiti į kitokio pavidalo vaizdą, bet šį sustingusį palieka ir ima piešti naujus vaizdus arba senuosius, tik jau pakitėjusius.

Čia dedamoji „Laimė“ yra išversta iš II jo raštų tomo, 1909 m. išleisto. Jo kūrybai labai charakteringa. Kuomažiausia veiksmo, fabulos, kuriami ligi detalių aiškūs statiški, su mažu kitėjimo niuansu, vaizdai. „Ponas iš San - Francisco“ yra tokių vaizdų graži grandinė, genijaliai atskleidžianti žemės džiaugsmo beprasmiškumą.

ir linksmai. Aš buvau sveika ir graži ir patikdavau pati sau..., todėl kad man buvo lengva vaikščioti, bėgioti, namie dirbti ką nors, arba kam nors įsakinėti. Dirbdama niūniuodavau kažkokias mano pačios sugalvotas meliodijas, ir tai mane jaudino. Pamačius save veidrodyje, netyčiomis nusišypsodavau... Nors nesipuošiau, bet viskas prie mano veido labai tiko. Kai lietus nustojo lijęs, užsimečiau skarą ant pečių ir pakaišiusi sijoną nubėgau į diendaržį, kame bobos milžo karves. Keli lašeliai nukrito iš debesų ant nepridengtos mano galvos, aukštai padangėj virš kiemo skleidėsi lengvi, reti debesys, o kieme raibuliavo keista, balta prieblanda, kaip ir visuomet gegužės mėnesio naktimis. Vėsumas dvelkė iš laukų, susimaišydamas su kvapu dūmų , kurie kilo iš kūrenamos šeimyninės; užsukau valandėlę tenai — jauni darbininkai su baltais plačiais marškiniais sėdėjo aplink didelį stalą, ant kurio stovėjo dubenis sriubos; man pasirodžius, visi sustojo, o aš priėjusi prie stalo šypsodamasi tariau alsuodama, nes buvau bėgusi.

— O kur tėtė? Ar jis buvo į laukus atėjęs?

— Jie buvo, bet tuojau nuvažiavo, — atsakė man keletas balsų kartu.

— Su kuo atvažiavo? — paklausiau.

— Lengvu vežimėliu, drauge su ponaičiu Siversu.

— Argi jis atvažiavo? — tik tik nepasakiau sumišus dėl nelaukto jo atvažiavimo, bet susigriebiau ir linktelėjusi galvą greit išėjau. Siversas buvo baigęs Maskvos Žemės Ūkio Akademiją ir tarnavo kariuomenėj.

Kai dar maža buvau, jau tuomet mane vadino jo sužadėtine — mes buvome kaimynai, — ir todėl jis man kūdikystėje nepatiko. Bet vėliau dažnai galvodavau apie jį, kaip apie sužadėtinį, o kai rugpjūčio mėnesį, išvažiuodamas į pulką, atėjo pas mus su kareiviška bliūze, su antpečiais kaip ir visi savonoriai ir su malonumu pasakojo apie mažarusio viršilos mokslus, tuomet lyg apsipratau su keista mintim, jog būsiu jo žmona. Jis buvo linksmas, saule įdegęs, baltavo tik pusė kaktos, ir jis tuomet buvo man toks malonus...

— Vadinas, jis gavo atostogų, — susijaudinusi galvojau, ir buvo man labai malonu, kad jis atvažiavo, matyt, dėl manęs, bet tuo pat laiku pasidarė man labai nyku.

Kad išsiblaškyčiau kiek, skubėjau namo paruošti tėtei vakarienę, bet kai įėjau į prieškambarį, tėtė vaikščiojo po salioną kaukšėdamas batais. Kažkodėl juo apsidžiaugiau ir greitai įėjusi į salioną karštai pabučiavau jo kairę ranką. Skrybėlė jo buvo nusmaukta ant pakaušio, barzda susivėlus, ilgi batai, sulamdytas ir purvinas apsiaustas, bet man jis tuo laiku pasirodė tikras vyriškumo grožis ir jėga.

— Kodėl tu, tėte, tamsoj? — paklausiau.

— Taip aš, Natat[illegible], — atsakė jis, pavadindamas mane taip, kaip kūdikystėj vadino, — nevakarieniausiu, bet eisiu gulti. Baisiai nuvargau. Ar žinai kuri valanda? Beveik dešimta. Gal stiklinę pieno, — pasakė jis išsiblaškęs. Priėjau prie lempos, bet jis pakratė galvą ir apžiūrėjęs stiklinę prieš šviesą, ar nėra musės, palengva išgėrė. Lakštingala jau giedojo sode, ir per tuos tris langus, kurie buvo šiaurės vakarų pusėj, toli matėsi šviesiai žalias dangus su minkštais alyvų spalvos pavasario debesėliais ir gražiais ruožais. Visa buvo kažkas nepaprasta, nei žemėj nei ant dangaus, visa nutildė lengva nakties prietema, o vis tik visa buvo galima įžiūrėti šviečiant dar neužgesusiai žarai. Ramiai atsakinėjau į klausimus apie ūkį, bet kada jis netyčia prasitarė, kad ryt pas mus ateis Siversas, pajutau kad mano veidas rausta.

— Ko? — sumurmėjau aš.

— Tau pirštis, — atsakė tėvas, dirbtinai nusišypsodamas. — Mes jau sugėrėme. Nagi mažas, gražus, protingas, bus geras ūkininkas. Argi ne puiki pora, poniute?

— Nekalbėk taip, tėte! — tariau susijaudinusi dar labiau, o mano akyse pasirodė ašaros. Tėvas ilgai žiūrėjo susimąstęs į mane.

— Na, dar ne taip greit! — tarė jis keldamasis. Atsiduso, pabučiavo man į kaktą ir greit nuėjo prie savo kabineto durų.

— Diena dieną moko, — pridūrė jis, apsisukdamas į duris. — Atsikelk ryt anksčiau, man reik į stotį važiuoti... Ir vėl pasilikau viena.

2.

Besnaudžiančios musės, išgąsdintos mūsų pašnekesio, tyliai gaudė paluby vėl palengva užsnūsdamos; laikrodis sušnypštė ir skambiai, gaudžiai iškukavo vienoliką — vėlus laikas kaimo sodybose... Kažko šypsodamasi sėdinėjau, galvojau... Na, dar ne taip greit! Prisiminiau raminančius tėvo žodžius, ir vėl pasidarė lengva, lyg malonu ir liūdna. Tėvas miegojo — kabinete buvo jau seniai ramu, sodyboje taip pat visi miegojo. Kažkas buvo šventa, malonu toje nulytos nakties tylumoj, toje rūpestingoj lakštingalų giesmėj kažkas buvo neapčiuopiama, puiku ir tekėjo sklandė tolimoj žarų prieblandoj.

Pamažėl, kad nesusibelsčiau, nurinkau nuo stalo indus, pirštų galais eidama iš kambario į kambarį, prieškambary į šaltą krosnį įstačiau pieną, medų ir sviestą uždengiau arbatininko dangteliu ir servietėle ir nuėjau į savo miegamąjį.

Bet tatai manęs visai neatskyrė nuo žarų ir lakštingalų. Langinės mano kambario uždarytos, bet mano kambarys greta su svečių kambariu, tai pro atidarytas duris ir per svečių kambarį aš mačiau pritemusį salioną, o lakštingalų giesmės girdėjosi visuose namuose.

Paleidusi plaukus, ilgai ilgai sėdėjau ant lovos, kažką norėjau nuspręsti, paskui užsimerkiau, pasirėmiau ant priegalvio ir užsnūdau. Kažin kas prie pat manęs ištarė „Siversas!“ ir krūptelėjusi nubudau. Bet kas čia tokio? Atidengusi užklodą greit susmeigiau plaukus, atsargiai numoviau batelius ir stengiausi jais nesusibaldyti, paskui ėmiau nusirengti. Staigi mintis apie vyrą švelniu virpuliu perbėgo per visą mano kūną, nuo netikėtos laimės ir gėdos užkaito ir paraudonavo mano veidas ir pasislėpusi po užklodu stipriai prispaudžiau veidą prie priegalvio... Gulėjau ilgai visai negalvodama, lyg visa pamiršusi, ir gėrėjausi tuo svečiu pergyvenimu. Paskui įsivaizdavau kad esu sodyboj vienui viena, ištekėjusi, ir štai tokią pat naktį iš miesto grįžta vyras, įeina, tylomis prieškambary nusivelka apsiaustą, o aš jį pasitinku, tylomis atsistoju ant miegamojo slenkščio... Nudžiugęs paima jis mane ant rankų. Ir man jau rodėsi, kad aš myliu. Siversą pažinau tuomet labai mažai. Vyras, su kuriuo mintyse pergyvenau tą malonės pirmąją meilę, buvo nepanašus į jį, bet vis dėlto man rodėsi, kad galvoju apie Siversą. Beveik metai kaip nemačiau jo; o naktį įsivaizdavau jo paveikslą kažkokį nepaprastą, gražų, malonų. Buvo tylu ir tamsu; gulėjau nejudėdama ir pamažėl visai nustojau save jausti. „Nagi — gražus, protingas“ prisiminė tėvo pasakyti žodžiai.

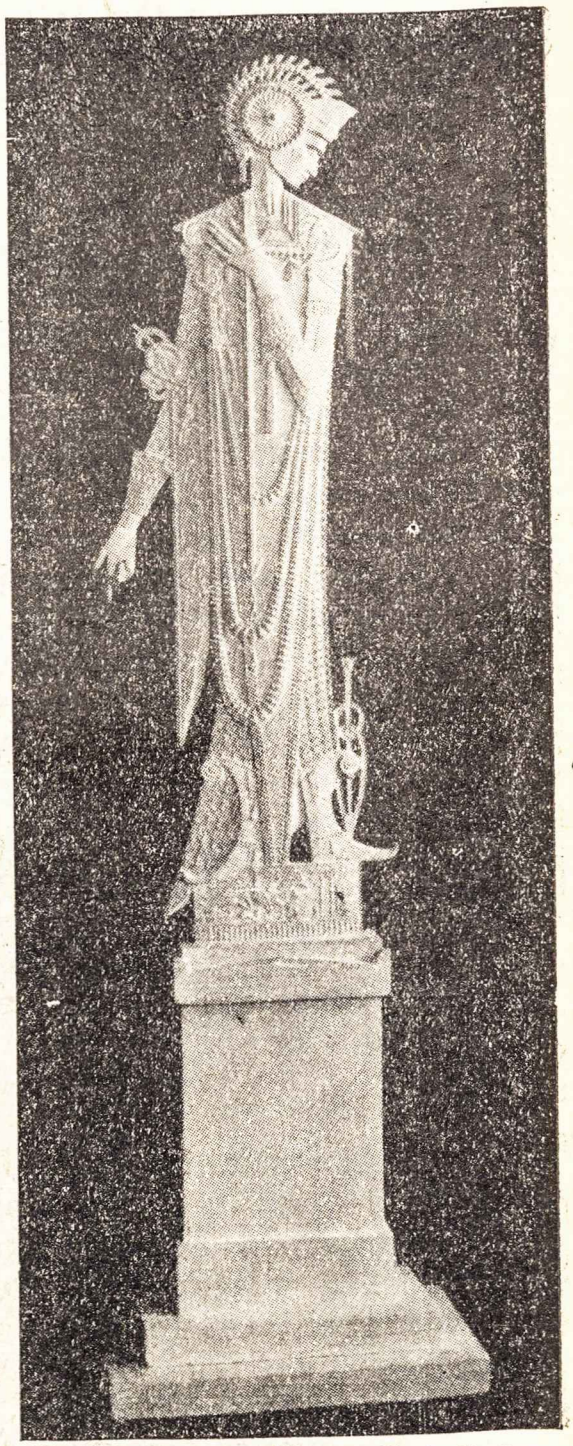

P. Rimša Teatralinė figūra „N. R“.

Uždarytomis akimis šypsodamasi žiūrėjau į tamsą, kurioje plaukiojo neaiškios šviesios dėmės ir paveikslai. „Mylimasis“ — pakartojau keletą kartų kankindamasi. Jaučiau, kad yra pats vidurnaktis... Jei būtų namie Maša — pagalvojau apie savo kambarinę — tuoj eičiau pas ją, ir mes prašnekėtume ligi aušros. Nėra — vėl pagalvojau — vienai geriau... Aš paimsiu ją su savim, kai ištekėsiu. Kažin kas baugiai sutraškėjo salione... Įsiklausiau. Kaip gera, gūdu ir viskas keista! Kai pagaliau

atsimerkiau, man pasirodė, jog salione pasidarė tamsiau, negu pirmiau. Viskas aplink mane ir manyje pasikeitė ir gyveno visai kitą gyvenimą — ypatingą nakties gyvenimą, kuris visai nesuprantamas rytą. Lakštingalos nutilo — tik viena įsitaisius prie pat verandos lakštavo iš reto ir paslaptingai; laikrodžio švytuoklė taksėjo atsargiai, lygiai ir vienodai, namai glūdėjo ypatingoj tylumoj. Įsiklausiau į kiekvieną krebždesį, atsisėdusi patale pajutau, kaip manyje srovena paslaptinga naktis, kuri sukurta pabučiavimams, vagims, ir visoki netikėtinumai ir lūkesčiai man rodėsi visiškai galimi. Prisiminiau vieną Siverso posakį, juokais pasakytą — pas mane jis ateisiąs naktį į mūsų sodą...

O jei jis tai padarytų? Jei jis palengva, tyliai prieitų prie verandos? — Dievuliau mano, — džiaugsmo pagauta pagalvojau — gyvenimą galima atiduoti už tokią laimę! Atsišliejusi ant priegalvio, žiūrėjau į mirgančią prieblandą ir kas minutę pergyvenau tai, ką aš jam sakyčiau patylom, kaip atidaryčiau verandos duris, iš džiaugsmo netekdama valios leisčiaus vedama drėgnu alėjos smėliu į gilumą, pilną rasos, kvepiantį sodą...

Kiek kartų jaunystėje svajojau apie tokius pasimatymus, išskaitytus nepergeriausių poetų eilėraščiuose, apie giedančias lakštingalas, ir kaip keista, kad per visą savo jaunystę pergyvenau tik tą vieną, vaizduoklės sukurtą pasimatymą.

3.

Kaip sapnuodama, tik sielos gelmėj prisipažindama, kad niekus galvoju, apgaudinėdama save, kaip vaiką — pradėjau iš lengvo, slopindama sielos drebulį, rengtis. Kur? Pas jį — atsakiau sau griežtai, džiaugdamosi, kad aš tik mintyse taip griežtai pasiryžau... Aną šiltą, tamsią rugpjūčio mėnesio naktį taip pat nemiegojau ir kankinausi, jis vaikščiojo po kaimą ir visą naktį dainavo kazokų dainas. Argi vėl negali tai pasikartoti? Atsimenu kaip nesigėdinau, kada rengiausi išeiti. Dantimis retkarčiais kalenau, veidas degė, bet rengiausi rūpestingai, radau tamsoje visa, kas buvo reikalinga, užsidėjau ant pečių skarą ir iš saliono išėjau plakančia širdim, kaip vagis, ir sustojau pas duris verandoje. Paskui įsitikinusi, kad namuose be vienodo laikrodžio čiksėjimo ir lakštingalos giesmės nieko negirdėti, smarkiai ir negalvodama pasukau raktą. Po sodą pasklidusi lakštingalos giesmė garsiai įsiveržė į salioną ir sutrikdė nejaukią tylą, o krūtinė laisvai ir giliai atsikvėpė kvapia nakties drėgme. Ėjau greitai ilga jaunų berželių alėja, šlapiu takelio smėliu, kur žarų prieblandoje, šiaurėje aptemusioje nuo juodų debesėlių, tankumyne pačiame sodo gale tarp jovarų, epušių ir alyvų buvo padaryta altana.

Buvo taip ramu, jog girdėjos, kaip ant šakų kabą lašai vienas po kito krinta. Visa snaudė ir gardžiavosi savo snaudu-

liu, tik viena lakštingala kamavosi malonia savo giesme. Kiek viename patamsy man vaidenosi žmogaus šešėlis, širdis kas minutę alpo, bet kada, pagaliau, smarkiai plakančia širdim ir išplėstomis akimis įėjau į tamsią alyvų altaną, į mane padvelkė šiluma, ir laukiau, kap kas nors, net nepastebėtas, stipriai mane apkabins.

Tačiau nieko čia nebuvo, aš stovėjau ir virpėjau iš susijaudinimo, įsiklausydama į švelnų mieguistą epušės spurdesį. Paskui ant drėgno altanos suolo atsisėdau. Dar vis kažko beviltiškai laukiau, kartais pažvelgdama į brėkštančią prieblandą. Ir dar ilgai jaučiau apie save kažkokį neapčiuopiamą, artimą laimės dvelkimą,—juk nieko baisu ir bloga, jei toks ar kitoks momentas sutinka kiekvieną mūs ant gyvenimo slenksčio. Laimė atsivėrė prieš mane, palietė, gal būt, padarė tai, ką turėjo padaryti: prisiliesti ir nueiti. Atsimenu visus tuos švelnius ir saldžius žodžius, kuriuos išgirsdavau savo sieloj, kurios klausydamosi verkdavau. Prisiglaudusi prie drėgno jovaro kamieno, gaudžiau kažin kieno malonią paguodą, tyliai atsirandantį ir vėl apmirštantį lapų plasdenimą, ir buvau beveik laiminga, lėtai ir tyliai verkdama...

Sekiau visą tą pastaptingą nakties keitimąsi į aušrą. Mačiau, kaip prieblanda balo ir nyko, kaip paraudonijo šiaurėj palšas debesėlis. Oras vėso, susisupau į skarą, švintant dangaus erdvė akims rodėsi didesnė ir gilesnė, virpėdama atsistojau tyra kaip ašara, skaisti ir nekalta kaip Venera.

Apie nieką jau nebegalvojau, bet kažką dar mylėjau; mylėjau viską: šaltį, dvelkiantį, kvapų rytą, neseniai sužaliavusį sodą ir skaisčią aušrinę žvaigždelę. Bet štai sugirgždėjo vandenvežis ant upelio, šalia sodo. Paskui ant kiemo kažkas suriko užkimusiu, stipriu rytiniu balsu...

Atsipeikėjusi išlindau iš altanos, greit nuėjau prie verandos, negalvodama lengvai atidariau duris ir įėjau į šiltą, tamsų savo miegamąjį ir nenusirengusi kritau į lovą.

Rytą Siversas šaudė mūsų sode kuosas, o man rodėsi, kad į kambarį įėjo piemuo ir pliauškino dideliu botagu. Bet nekliudė man kietai miegoti. Kai nubudau, valgomajam girdėjosi garsus pašnekesys ir lėkščių tarškėjimas.

Paskui prie mano durų priėjo Siversas ir linksmai suriko:

— Natalija! Gėda!

Man ištikro buvo gėda, gėda buvo išeiti pas jį; ką aš jam atsakysiu, dabar tikrai žinojau: nesiskubindama rengiuos ir pažvelgdama veidrody į išblyškusį veidą, kažką juokais maloniai atsakydama surinku, bet taip tyliai kad jis, tur būt, nė neišgirdo.

Išvertė *M. Dirmauskas.*

„Silkės“

(pradžia 1933 m. 12 nr.)

Marcelės sielos V. Krėvė palietė tik siaurą kampelį, ir daug ko apie tą tarnaitę mes nesužinom. Susipažįstam tik su jos samprotavimais apie nuodėmę (vagystės) ir rojaus bei pragaro supratimu. Su platesniu jos gyvenimu susipažinti medžiagos V. Krėvė mums neduoda. Nieko, visiškai nieko, nėra pasakyta apie tos tarnaitės išvaizdą. Bet kam? Ji ne Kušlius, kurs jau iš išvaizdos mums pasidaro suprantamas. Ir vis dėlto Marcelė mums gana ryški. Jei nesuprantamas jos dvasios keistumas ir nayviškumas — tai vien pažymys, kurs glūdi žmogaus prigimty ir kurs eina iš anapusio, angamtinio pasaulio. V. Krėvės „Silkėse“ rado nepaprastai tobulą savo išraišką nayvios ir primityviškos pažiūros į antgamtinį pasaulį ir nayvus žmogaus moralės supratimas. Šiuo atveju „Silkių“ idėja grynai moralinės prasmės. Marcelė pavagia tris žydo silkes. Bet ji visiškai nejaučia nuodėmės: „Dar jau, die, yra kokis nusidėjimas prieš Dievą žydą apgauti... Jie gi mūsų Viešpatį Dievulį nukankino, nukryžiavo“ (78). Ir ne vien Marcelė tokios nuomonės. Taip mano visi. Kai ateinančiam į Gerdvilius Kušliui piemuo pakiša po slenksčiu pagalį, kad jis parpultų ir kai Gerdvilienė liepia jį atimti, pastarasis šaiposi: „Būta žmogaus! bekrikštis! Kaip aš tarnavau Šilakiemy, ne tai dar mes jam darėm“ (71). Tokia jau visų opinija. Ir šiandien kaikas dar žydą laiko nežmogum. O liaudyje kartais tenka nugirsti: „Ten buvo du: žmogus ir žydas“. Arba kartais klausiama: „Ar žmogus ar žydas nupirko šiandie jomarke arklį“. Tokia jau liaudies logika ir įsigyvenus iš seniau nuomonė.

Jeigu mes būtume teisėjai, kurie teisia pagal nustatytus paragrafus, tai galvotume šiaip. Marcelė pavogė. Vadinasi, nusikalto. Už vagystę baudžiama. Pritaikom tam tikrą straipsnį ir sodinam Marcelę į kalėjimą. Bet psichologas čia galvos kitaip. Jis eis į sielos labirintus ir ieškos atsakymo į klausimus: kodėl ji nusikalto, ar suprato, kad nusikalsta, ar galimas toks varijantas žmogaus psichikoj, kai jis nusikalsta, tarsi, be kaltės. Ir mes nedrįstame sakyti, kad Marcelė blogas žmogus. Ji iškrėtė Kušliui tik paprastą juoką. Ji savo vagystės neslėpė. Kai tik išėjo Kušlius, „piemuo ir Marcelkė vėl abu nusikvatojo pilna gerkle... Marcelkė pakėlė aukštyn už uodegos tris silkes“ (77). Jinė nemano, kad nuodėmė iš žydo pavogti. Tik kada ją pagąsdina, jos sąžinė atbunda. Gerdvilienė ją sužadina. Marcelė nustoja juoktis, kai supranta, kad Kušliaus trys silkės, kurias ji pavogė, „gal visos dienos uždarbis“. Ir šis žmoniškumo jausmas jau drumsčia Marcelės sąžinę. Ji dar kartą beviltiškai teisinasi: argi yra kokis nusidėjimas apgauti žydą. Juk jie apgauna daug mūsų žmonių, jie nukankino mūsų Viešpatį Dievulį... Bet tai

vien šūvis į tuščią vietą. Ne daugiau. Marcelei ima slysti žemė iš po kojų. Marcelę visai įtikina senosios Gerdvilienės su atodūsiu pasakymas: „Vai, mergele! mes jį kasdien, mielausį Dievulį, kiek kankinam, kiek kryžiuojam!... Ir jis mums vis atleidžia...“ (78). Pagąsdinimo paveikta Marcelė susapnavo baisų sapną — ji išgyveno savo sąžinės persekiojimą, ji pajuto sapne pomirtinės bausmės baimę.

Priminimas kunigo, išpažinties, pragaro ir bausmės Marcelei įrodo, kad ji padarė blogą darbą. Ji reikia atlyginti. Čia, žemėje, nes paskui reikės atsiteisti danguj, ir dar kurkas sunkiau: „Pasijuoksit jūs, kai atsieis jums aname pasauly, įsikandus silkes dantyse prašinėti Kušlių, kad jisai jas nuo jūsų priimtų, — pagrasė jiem Monika“ (77). Po sapno Marcelė pavagia iš še mininkės šešis kiaušinius (jos manymu, tai pilnai pakanka, kadangi Gerdvilienė po du kiaušiniu davė už didesnes silkes) ir laukia sekmadienio atsilyginti.

Bet koks keistis! Vieną vagystę atlygina antra. Bet antroji vagystė, Marcelė mano, jau nėra nusikaltimas, blogas darbas. Keistas žmogaus dūšios zigzagas. Ir mums atrodo, kad Marcelė čia teisi. Ji nori gera, jos tikslas atitaisyti padarytą blogį. O jeigu ji iš naujo vagia, ji to nesupranta. Jei Marcelę kas įspės ir sužadins jos sąžinę, ji ir vėl atitaisys savo nusikaltimą. Bet, gal būt, trečiąja vagyste!! Žmogaus sieloj tačiau viskas galima. Nes ten sutelpa drauge ir skausmas ir džiaugsmas, ir gėris ir blogis. O kas įeis į žmogaus sielos labirintus ir sužinos visas jos paslaptis? Tasai V. Krėvės personažų psichikos dvilypumas moraliniu atžvilgiu turi savotiškus padarinius. „Jie padaro blogą darbą lyg nenusikalsdami, patys būdami priešingi tam blogam darbui. Iš tokių jų pasielgimų susidaro nusikaltimas be kaltės“, — teisingai sako J. Grušas.*

Kaip Marcelė supranta ir įsivaizduoja antgamtinį pasaulį, dangų, pragarą? Čia V. Krėvė pasakoja Marcelės sapną, kuriame ji matė dangų, primityviškai suprastą, pasakysiu, „žemišką“ dangų:

„Ten buvo gražu, kaip Pivašūnų bažnyčioje. Visur žvakės dega, žiburiai; patsai Ponas Dievulis, žilas, ilga barzda, sėdi aukštai ant aukuro, o aplinkui jo vis angelėliai: vieni maži maži, kaip Švenčiausios Panelės paveiksle Merkinėje, lakioja aukštai ir žemai aplinkui Dievulį, o kiti — dideli jau, bet taip pasirėdę, ilgais sparnais už pečių, klūpauna pas aukurą rankutes sudėję, lyg jauni kunigėliai ar klierikai, ir garbina Dievulį“ (78).

Marcelė kitaip dangaus nė negalėjo įsivaizduoti, tik kaip gražią bažnyčią. Ne kitokia ir dangaus tvarka: „numirėlių ėmė vis daugiau ir daugiau eiti dangun pro mažąsias dureles, kur ji

---

* *J. Grušas.* V. Krėvės realistinė beletristika. „Athenaeum“, 1932, III t., 6 p.

stovėjo, kad ją nustumė net kampan ir ten prispaudė į sieną. Prisibrukė numirėlių dangun, lyg žmonių Merkinės bažnyčion per šv. Roką. Visi jie buvo gražiai pasirėdę, lyg ką tik palaidoti. Daugel ten buvo vyrų, moterų, ponių, kunigų, ir prasčiokų žmonių“ (78). O ponams ir danguj geriau: „Ponai ir ponios už grotelių sėdėjo arčiau Pono Dievulio; pamačius tai Marcelė net atsiduso. — Tai, Dievuliau, ponams ir čia geriau!“ (78, 79). Viskas labai realistiška, natūralu, gyvenimiška. V. Krėvė čia mus labai įtikina Marcelės primityviškumu ir natūralumu.

Marcelė suskretus, su silkėmis rankoje, išsigandus bastosi po dangų. Angelai barasi. Staiga pasigirsta rūstus balsas: „Atiduokit man silkes! Tai mano silkės, kur ji man pavogė!“ (80). Tai Kušliaus balsas. Dievulis „net kaktą suraukė“ ir nepasiteisinusią Marcelę liepė angelams įmesti į pragarą: „Veskit ją į pragarą ir atiduokit velinams, tekankina ją amžių amžius“ (82). O štai ir pragaro vaizdas:

„Už dangaus durų buvo tamsu, niauru ir baisu. Vos tik užsidarė durys, kaip ją iš visų pusių apstojo velniai. Jie buvo raguoti, uodeguoti, iš gerklių ugnis liepsnojo, kaip iš krosnies; vienas per kitą jie lindo į Marcelę, o patsai biauriausias jau taikė ją šakėmis paverti. Pamačius tai Marcelė nusitvėrė už dangaus durų, suriko ne savo balsu ir — nubudo“ (82). Ir dabar ji ramia sąžine po tokios sapno kančios pavagia iš Gerdvilienės kiaušinius atsilyginti Kušliui. Nors ir šeimininkė kaltina piemenį, bet Marcelei tai nesvarbu, nes ji nori padaryti kaltės išpirkimą, vadinasi, gerą darbą. „Marcelė girdėjo visa ir tylėjo. Ji dabar kas vienas vakaras knaisioja smėlį pasitikrinti, ar ten dar guli kiaušiniai, ir nekantriai laukia šventadienio, kada nuneš kiaušinius Kušliui ir užmokės už pavogtas silkes... Tada nebijos, kad ją vėl išvarys iš dangaus už vagystę!“ (83).

3. Žmonių tarpusavio santykiai.

„Silkių“ novelė charakteringa ir įdomi skirtingų tikybų ir skirtingų tautų žmonių bendravimo atvaizdavimu. Čia yra kaimo pirklys, žydas Kušlius, ir kaimiečiai: moterys, vaikai, jaunuomenė. Kušlius nepaprastai susigyvenęs su kaimo žmonėmis. Jis net kalba jų kalba: ‚Vai, tu pačias geriausias silkes išsirinkai“ (72). Tasai prisitaikymas reikalingas jo bizniui. Juo geriau supras pirklys savo klijentą, tuo ir brangiau jam parduos ir pigiau nuo jo nupirks. Tokia jau visų pirklių logika. O kad nebūtų jaučiama religinio skirtumo, Kušlius randa kompromisinį pasveikinimo būdą: „Pagarbintas Dievas“ — sako jis. „Per amžius“, — gauna atsakymą. A. Voldemaras apie šią tikybinę toleranciją šiaip išsireiškia: „Jei toks pasisveikinimas nėra pra-

džia tikybinio sinkretizmo, tai jis rodo bent tolerantngumą“.* Bet vis dėlto šis tikybinis skirtumas yra priežastis, dėl ko Kušliaus neapkenčia Marcelė, piemuo, Monika, net ir Gerdvilienė prekybos metu vadina bekrikščiu: „Vai, kad tu nesulauktum, bekrikšti, kad aš tau už šias plokštukes tiek duotau!“ (72). Nenuostabu, kad iš žydo juoktis ir jį apgauti pateisina žmonių etika ir sąžinė. Tik įrodžius kam, kad apgauti jį ir pajuokti vis dėlto nuodėmė, ir patys šios novelės veikėjai negerai padarę. Vadinasi, sielos gelmėse V. Krėvės žmonės sugyvena, o kanfliktai tarp jų įvyksta tik dėl paviršutiniško kasdieniškumo. Kaimietis žydui nejaučia jokios specifinės, esminės neapykantos, lietuvis kaimietis nėra koks kraštutinis nacijonalistas. Jis nori būti visiems geras, kad tik jam būtų kiti geri.

KOMPOZICIJA.

Sunku griežtai nustatyti, kur baigiasi kūrinio turinys, o kur prasideda jo forma. Juk iš esmės viskas susiję į organišką neatskiriamą visumą. O toks literatūros kūrinių skaldymas ir noras paskirstyti į tam tikrus realius vienetus yra vien metodo dalykas, kurs ypatingai svarbus literatūros tyrinėtojui ir kritikui. Vis dėlto daugumas tos nuomonės, kad pats daiktas, įvykis ar veiksmas kaipo toks yra turinio, o jų buvimo būdas — formos dalykas. Čia ryškiai skiriama, kas vaizduojama ir kaip vaizduojama. Pirmsis atvejis apima daugiau kūrinio medžiagą, idėjas, mintis, antrasis gi tos gyvenimiškosios tikrovės atvaizdavimą kuriamosiomis dailės priemonėmis.

Čia susiduriam su novelės kompozicijos ir stilistinių priemonių dalyku. Paprastai kompozicija plačia prasme suprantame visumą būdų ir priemonių, kurias autorius panaudoja kūriniui sustatyti. Čia nagrinėjama kūrinio sutvarkymas, jo fabula, intryga, konstrukcija arba architektonika, dėstysena. Pagaliau, kurias stilistines priemones imasi kūrėjas savo dalykui atvaizduti, kitaip sakant, kaip, kokiu stilium jis vaizduoja.

1. Fabula (ir intryga).

Fabula prasideda nuo tos vietos, kai veikalo personažui kas nors atsitinka, kai veikėjas išeina iš normalaus gyvenimo vėžių, ir įvyksta kažkas naujo, nelaukto, netikėto, žodžiu, ne taip kaip visada. Su fabula eina kartu ir intryga, t. y., priešingų, kovojančių asmenų interesų susidūrimas ir tarp jų einanti kova. Todėl ir sunku rasti fabulą be intrygos. „Silkės“ fabulos atžvilgiu yra labai vykusios. Iš pradžių novelės veiksmas eina be jokios fabulos. Kušliaus prekyba ir jo charakteristika nieko netikėto ne-

* „Skaitymai“. XXI kn., 97 p.

duoda. Toki juokai ir toki nuotykiai Gerdvilienės, piemens su Kušlium yra paprastas gyvenimo reiškinys. Tik štai veiksmas išeina iš normalių gyvenimo rėmų ir pakrypsta kita linkme. Ir dabar užsimezga intryga, ir drauge prasideda fabula. Marcelė pavagia tris silkes — tai pirmas ir pradinis fabulos laipsnis. Kol Marcelė nesužadinama, ji nuodėmės dar jokios nemato. Antrasis fabulos laipsnis — Marcelės įsitikinimas padarius vagystę. Jos sąžinę sujudina ir suintryguoja Gerdvilienė. Ji fizinį Marcelės nusikaltimą paverčia moraliniu nusikaltimu, nes „gal visos dienos uždarbį pavogei. O ten jo pati gal alkana guli". Kad žydai nukankino Dievulį, keršyti nėra ko, nes „mes jį kasdien, mieliausį Dievulį, kiek kankinam, kiek kryžiuojam". O pagąsdintą kunigu ir išpažintimi, Marcelė įsitikina, kad padarė didelę nuodėmę.

Trečias laipsnis — Marcelės gąsdinimas pomirtiniu gyvenimu. Čia V. Krėvė leidžia veikti Marcelės pasąmoniui. Ji sapnuoja, baisų sapną sapnuoja. „Nubudus atsisėdo Marcelė patale, visa suprakaitavusi, drebanti, lyg ją drugys būtų krėtęs" (82). Po nuotykio vėl turi grįžti normalus kasdieninis gyvenimas. Marcelė atgauna pirmykštę sąmonės būklę. Fabula baigiasi. Lieka tik atpirkti nuodėmę. Ir ji, nenujausdamą jokios kaltės, pavogtais kiaušiniais atsilygins už silkes Kušliui. Kadangi apibendrinta, abstraktinės prasmės vagystė Marcelei nėra suvokiama, tai ji antrąja vagyste visai nemano padariusi blogo.

Novelė fabulos ir intrygos atžvilgiu labai vykusi. Čia padarytas gražus vingis. Tai, tarsi, keleivis, kurs keliaująs be jokių nuotykių; staiga nuotykis sudrumsčia jo kelionę; netikėtumą pamažu likviduoja ir eina savo keliu tolyn, kaip prieš tai ėjęs. Čia V. Krėvei pasisekė duoti vykęs žmogaus psichikos niuansas: tai lyg muzikos pijano, crescendo, forte, decrescendo ir vėl pijano.

2. Konstrukcija

Konstrukcijos arba architektonikos atžvilgiu „silkės" nieko nepaprasto neparodo. V. Krėvė įvykius dėsto chronologine eile. Pavasaris. Eina su krautuvėle žydas. Užeina į Gerdvilus. Išmaino silkes. Marcelė dar tris pavagia. Žydas išeina vėl savo keliais, o Marcelė dėl kaltės pergyvena didelį savo sielos nerimą. Pagaliau vyksta vėl normalus jos gyvenimas, nes kaltę ji atlygins. Įvykis iššaukia įvykį. Viskas atsitinka dėl pamatuotų priežasčių. Motyvavimas įtikinamas. Mums nekyla abejonės, kad kurs nors novelės veikėjų padarytas veiksmas nebūtų patikimas.

Novelės dalių proporcingumas tiesiog klasiškas. Įžanga, ekspozicija ir pabaiga savo tūriais patenkina visokius veikalų dalių proporcingumo reikalavimus. Pav., novelės pabaiga turi apie pusantro puslapio, o visa novelė 15 p.

STILISTINĖS PRIEMONĖS.

1. Dijalogas

Dijalogas — dramatinio veiksmo pirmasis elementas. Jis labai gera charakteristikos priemonė. Juo ryškiau galima nucharakterizuoti veikėjus ir plėtoti akciją. V. Krėvė labai moka individualizuoti savo veikėjų kalbas. Jo dijalogai lengvi, turi prasmę, įdomūs; iš jų matyti žmonių būdas. Kad ir nematom Krėvės veikėjų veidų bei gestų (Marcelės, Gerdvilienės), kad ir negirdime jų balsų, bet vis dėlto priešais savo akis turime juos su jų individualiais skirtumais. V. Krėvė keliais savo veikėjo posakiais leidžia pajusti jo psichiką. Nes jis kalba jų lūpomis, jis, tarsi, virsta Marcele, Kušlium, Gerdviliene, piemeniu ir kalba taip, kaip jie patys kalbėtų. Štai gražiai individualizuotas dijalogas:

— Tai tu, begėde, jas pavogei? — Ak, mažiule! — nusijuokė marti, o Marcelė ir piemuo dar labiau nusikvatojo.

— Ir negaila tau jo vargo, begėde! — subarė Gerdvilienė: — gal visos dienos uždarbį pavogei. O ten jo pati gal alkana guli. Dievo tu nebijai.

— Neims jo galas! — pasiteisino Marcelkė, liovusis juoktis. — Maža jie apgauna mūsų žmogų.

— Tai jų darbas. Bet pažiūrėsime, ką pasakys tau kunigas, kai nueisi išpažinties.

Marcelė visai nutilo, nes ji nusigando, kunigą atsiminus, vėl gi jai topterėjo širdin, kad gal tikrai Kušlius ir jo šeimyna badauja. Ir atsiminė, kaip anądien jis uvėriai valgė keptas bulves.

— Pasijuoksit jūs, kai atsieis jums aname pasauly, įsikandus silkes dantyse prašinėti Kušlių, kad jisai jas nuo jūsų priimtų! — pagrasė jiem Monika.

Nesulauktų tavo galva, kad aš žydo prašinėtau, — atrėžė piemuo. — Arba ten žydai bus, kur mes, katalikai.

— Kai pateksi pragaran, ten gana rasi visų: ir žydų, ir katalikų, ir ponų ir prasčiokų.

— Dar jau, die, yra kokis nusidėjimas prieš Dievą žydą apgauti, — mėgino dar gintis Marcelkė: jie gi mūsų Viešpatį Dievulį nukankino, nukryžiavo.

— Vai, mergele! — atsiduso Gerdvilienė: — mes jį kasdien, mieliausį Dievulį, kiek kankinam, kiek kryžiuojam!... Ir jis mums vis atleidžia...“

Dijalogas mažas, bet kiek jame įvairumo ir spalvotumo, kaip iš mažumos žodžių iškyla kiekvieno veikėjo būdas!

2. Aprašymas

V. Krėvė aprašymų, pasakojimų nuo savęs čia vengia. Trumpas pavasario aprašymas, keli paaiškinimai bei išvados tarp dijalogų, Marcelės dangaus ir pragaro vaizdas (nors čia V. Krėvė

kalba Marcelės lūpomis), ir viskas. Bet ir iš tų menkniekių drįstame spręsti, kad V. Krėvės aprašymas bei pasakojimas sklandus, gyvas, įdomus ir vaizdingas.

3. Stilius ir kalbos ypatumai

Čia turima galvoj priemonės, kurios vartojamos vaizdingumui ir graudingumui sukelti. Šiuos ypatumus stiliui suteikia epitetai, palyginimai, tropai ir figūros, taip pat sakinių struktūra, sintaksė, žodynas, kalbos ypatumai....

V. Krėvė nemėgsta ypatingų stiliaus manierų. Jis visur ieško paprastumo, natūralumo. Ieškodami vis dėlto ir „Silkių“ novelėj užeisime nemaža epitetų, nors jie — tik paprasti pažymiai. Palyginimai liaudiški, kiek šiurkštūs: „E, varliūkštis, dar šaiposi, kaip pelė žirniuose“. „Riebios (silkės), kaip vištos“. „Paleido nasrus, kaip trimitą“. Tropų, kaip realistinėj novelėj, nėr ko ieškoti gausių: „bėgo upeliai ir šniokšdami pasakojo pavasario pasaką“, „Pyksta ir šaiposi ant jos vėlės“. „Vos įsirito per slenkstį Kušlius“. Figūrų, kaip gyvoj šnekamoj veikėjų kalboj, gana gausu: „Nu, eikit, imkit silkių!“ (kreipimasis) ir pan.

V. Krėvės kalbos ypatybės, matyti, jau ir iš šios novelės. Kalba jo vaizdinga, lengva, sklandi. Sakinys tiesioginėj kalboj trumpas. Bet aprašinėdamas ją, V. Krėvė vartoja ir ilgoką, kartais perijodinį sakinį (ypač „Dainavos šalies senų žmonių padavimuos“). Sintaksiškai jo ir ilgi sakiniai labai tikslūs, taisyklingi, pav.: „Monikė, Gerdviliaus duktė, penkiolikos metų mergaitė, pasikėlė nuo kuodelio ir pašokus greitai, nes Kušlius jau ėjo per priemenę, pakėlė pagalį ir numetė vėl pakrosnin“ (71). Arba: „Ten vėl kuo atsargiausiai, dažnai pasiklausydama, ar nepabudo kas, atrakino spintą ir ėmė patamsėje ieškoti indo, kuriame, kaip ji gerai žinojo, sukrauti buvo kiaušiniai“ (83). Vienoj vietoj pastebėtas kelių įvardžių susigrūdimas: „Kad jisai jas nuo jūsų priimtų!“.

V. Krėvės kalba žodinga. Jis vartoja retus žodžius: „išvėlėte blogybę“, „turėtis“, „maišinė“. Kai kurie dalykai grynai dzūkiški, paimti iš dzūkų šnekamosios kalbos: „norakiai“, „uvėriai“, „atgalioten“. Nevengia senesnių žodžių formų: prašinėtau, duotau... Novelėje daug charekteringų išsireiškimų: „Į pavasarį virto“. „Kad duosiu kukurėn“, „ir ėmė verpti, lyg jai silkės nė galvoj“. Šie posakiai paimti iš liaudies lūpų. Kad V. Krėvė pažįsta liaudies būdą, kalbą, matyti ryškiai, kad ir iš šios smulkmenos: „Išraus ji (Marcelė) jam (Kušliui) barzdą, net piemens paprašys, kad vilkutį įleistų“ (80).

Dar vienas V. Krėvės prozos papuošimas — tai jos muzikalumas, poetiškumas, skambumas. Nors „Silkėse“ nėra tokių niuansiškai ritmingų posakių kaip, pav., „D. šal. sen. žm. pad.“, bet ir čiau užeinama skambių, tiesiog ritmingų sakinių: „Ar nereikia

Sportas

(Veda *P. Vaitonis*)

GIMNASTIKA NAMIE

Kad gimnastika reikalinga, užsienyje jau seniai suprato net plačiosios masės ir ja lavina savo kūną. Susidaro norinčių gimnastikuotis grupės, kurios prityrusio gimnastikos mokytojo priežiūroje ir vadovybėje lavinasi ir mankštinasi. O tie, kurie nei progos nei laiko tokioms grupinėms mankštoms neturi, vadovaudamiesi gausia savo gimtosios kalbos literatūra apie gimnastiką, būtinai gimnastikuojasi namie.

Mūsų krašte grupines mankštas lankyti gali tik nedidelis skaičius, nes mums trūksta ne tik mokytojų, bet ir reikalingų tam dalykui sporto salių. Todėl namų gimnastika mūsų kraštui — patogiausia ir parankiausia. Teisinimasis laiko stoka čia beveik visai atpuola, nes mūsų žemiau paduotieji pratimai lengva išmokti ir atlikti. Keletas pratimų rytą, tuojau atsikėlus, suteiks kūnui ne tik šviežumo ir naujų jėgų dienos darbo naštai, bet taip pat pagyvins dvasią, sužadins darbo troškimą. Dieną, didesnėje darbo pertraukoje, šie pratimai suteiks dvasinį poilsį, vakarą, prieš einant gulti, prašalins vienpusiško dienos darbo nuovargį. Greitai bus pajustas nuo šių pratimų fizinis vikrumas ir proto blaivumas. Daug darbų pavyks lengviau, geriau ir naudingiau atlikti. Daug nesveikų gyvenimo įpročių, šių pratimų pagalba sutvirtinus valią, galės būti lengviau pamesti. Dažniausiai dėl valios silpnumo nenorima užsiimti gimnastika, vengiama valingų judesių, o tatai nepastebimai, bet tikrai veda į tą nesulaiko-

---

muilo, adatų, degtukų, silkių? ... „Ko dar tu čia gerklę plėši?“. „Dar jau ten prieš Dievą nusidėsi, kad iš žydo pasijuoksi“.

Toki posakiai V. Krėvės stilių iškelia į nepalyginamą prozos grožio aukštumą ir suteikia jam muzikalinį atspalvį.

LITERATŪRA:

1. *V. Krėvės raštai. II t.* Kaunas, 1921 ir III t., Kaunas, 1922.
2. *V. Mykolaitis-Putinas.* Idėjiniai pradai V. Krėvės kūryboje. „Pradai ir žygiai“. 1926., 7 nr.
3. *A. Valdemaras.* Krėvė romantikas bei klasikas. „Skaitymai“. 1923 m., XXI kn.
4. *M. Banevičius.* V. Krėvės realistinės novelės. „Darbai ir dienos“. 1931., II t.
5. *J. Grušas.* V. Krėvės realistinė beletristika. „Athenaeum“. 1932., III t.

M. J.

Honja Heni, pasaulinėj žiemos sporto olimpijadoj Oslo aštuntą kartą iš eilės laimėjusi daiktiojo moterų čiuožimo meisterio vardą. Antrąją vietą laimėjo Megan Taylor, kurios atvaizdą matėt 1 „At.“ nr.

mą suriebėjimą arba, atrofavusis muskulams, ligotą suliesėjimą. Tik planingas ir sunkus darbas gali sustabdyti tolimesnį kūno nykimą, tuo tarpu kai anksčiau būtų užtekę lengvos, taisyklingos gimnastikos. Taisyklingas, kasdienis kūno lavinimas yra būtinai reikalingas tiems, kurie nori savo darbo jėgą, šviežumą ir jaunystę išlaikyti ir pakelti.

Čia mes duosime prof. G. Veberio pirmąją pratimų grupę, kuri yra paprasčiausia ir lengviausia atlikti, tačiau visašališkam kūno lavinimui pilnai užtenkama.

Dėl paties pratimų atlikimo tenka pasakyti, kad jie neturi būti atliekami su labai dideliu jėgų įtempimu, bet kiek galint laisviau ir natūraliau. Pratimus atliekant jokiu būdu negalima sulaikyti kvėpavimą, bet kvėpuoti laisvai, kiek ir kaip jis kūnui — atitinkamai judesių sunaudojamai jėgai — yra reikalingas. Nereikia pratimų atlikimo skaičių didinti mechaniškai, t. y., kasdien arba kas savaitę vietoje anksčiau atliktų, sakysime, trijų kartų pridėti vis po vieną, bet daryti juos tiek kartų, kiek kartų jie daryti patinka ir nepervargina. Šiuos pratimus atlikus reikėtų nusimaudyti ir nusiplauti. Jei tai negalima, tai nors

trumpai ir stipriai nusitrinti šaltu vandeniu, o tam visai užtenka truputį didesnio dubens. Jei net ir tai negalima, tai nors šlapiu rankšluoščiu nutrinti visą kūną. Šuostantis reikia stengtis sušildyti oda, gerai ją įtrinant.

Pratimai

1. *Rąžytis.* Stovint ištiesti rankas aukštyn su kaitaliojamais mažais judesiais pečiuose sukioti stipriai, bet palengva visą kūną. Tai atlikus įtempimas atleidžiamas minkštu ir laisvu pasilenkimu žemyn nuleistomis rankomis. Rąžymasis pakartojamas nuo trijų iki penkių kartų.

2. *Kojų pirštų galais paliesti rankas.* Rankos laikomos ramiai ištiestos priekin, o kojos, kaitaliojant kairę ir dešinę, taip aukštai priekin metamos, kad kojos pirštų galai paliestų atitinkamą ranką.

3. *Didysis ratas.* Kojos lengvai iššergtos. Kairė ranka iškelta aukštyn ir daro didelį ratą, kūnui kartu sekant rankos judesį ir pasiliekant toje pačioje linijoje su ranka. Reikia žiūrėti, kad liemuo tą liniją su ranka kiek galima tiksliau išlaikytų. Kairę ranką nuleidus iškelti dešinę ir sukioti tiek pat kartų.

4. *Lankstymasis į šonus sėdint.* Rankomis paimti klubus. Taip laikant patraukti rankas aukštyn tiek, kiek tai yra galima. Tada sėdint viršutinė liemens dalis be pertraukos kreipti į vieną šoną ar į kitą keletą kartų.

5. *Stoti ir gulti.* Atsigulti ant grindų nugara ir tada be rankų pagalbos, kojas paliekant ištiestas, atsisėsti. Po kiekvieno atsigulimo padaryti mažą poilsio pertrauką, kuri leistų įtemptiems pilvo muskulams atsipalaiduoti.

6. *Kelių judesys.* Atsigulti nugara ant grindų, ištiesiant rankas į šalis ir laikant jas delnais žemyn. Pritraukti kojas taip, kad jų padai liestų grindis. Tada sukti abudu kelius ligi pasieksiant grindis į dešinę ir į kairę. Tai atliekant pečiai turi pasilikti prie grindų, bet kojos gali būti ir mažiau prie kūno pritrauktos.

7. *Ridenti galvą.* Sėdint kaklas ir galva laisvai ir minkštai sukama aplink. Reikia žiūrėti, kad galvai rašant užpakalinę rato dalį, smakras nebūtų priekin atkištas, bet būtų normalioje padėtyje.

8. *Klūpojimo kaitaliojimas.* Atsiklaupti sulenktais keliais (panašiai kaip mūsų kaimo moterys pavargusios klaupiasi bažnyčioje). Tada, lengvai pasikeliant, sėstis į dešinę pusę ant grindų, kojas paliekant ankstyvesnėje padėtyje. Iš šios padėties nesustojus grįžtama į išeities padėtį, iš šios į kairę pusę ir taip toliau. Rankomis kūno neremti, tik padėti ore išlaikyti lygsvarą.

9. *Rankų mosavimas.* Šliaužiamoje padėtyje lengvai pražergus kelius tai kairę tai dešinę rankas mesti aukštai virš galvos

kartu pasukant veidą ir krūtinę. Neiškeltąja ranka pasiremti į grindis. Aukštyn iškeltąją ranką paleisti nukristi žemėn. Tik tada pradeda buvusioji žemai ranka savo mostą. Taip kartojama kelis kartus. Pečių ir nugaros muskulų darbas neturi būti tuo pačiu metu įtemptų krūtinės muskulų trukdomas atmesti atgal pečius, kas lavina krūtinės ląstos talpumą.

10. *Maudymasis arba drėgnas kūno nutrynimas.* Būtinas dalykas po gimnastikos nusiplauti, o tai yra irgi savos rūšies odos gimnastika. Tai neturi būti jokiu būdu praleista, ir keletas po to einančių pratimų net žiemą pakankamai sušildo kūną. Vasarą galima maudytis po visų pratimų ir tuo užbaigti visą gimnastikavimąsi.

11. *Šokinėjimas.* Lengvai supantis ant pirštų galų pradėti vienoje vietoje šokinėti. Tarp pavienių šokimų nedaryti jokios pertraukos, bet vos palietus grindis tuojau vėl pašokti.

12. *Gulti ir kelti be rankų pagalbos.* Atsigulti kaip galima be didesnių pastangų ant nugaros ir tada vėl atsistoti. Pakartoti tai keletą kartų.

SPORTO KRONIKA

VfK:LGSF 1:1 (1:0, 0:1, 0:0).

Vasario 3 d. 15 val. LFLS čiuožykloje žaidė praeitų metų Karaliaučiaus ledo ritulio (hokey) meisteris prieš mums gerai žinomą Lietuvos ledo ritulio meisterį LGSF. Pirmame kėlinyje LGSF komanda žaidė labai atsargiai ir nepasitikėdami, ir svečiai, būdami persvaroje, įmušė pirmą golą. Antrame kėlinyje žaidimas visai išsilygino ir maždaug kėlinio viduryje Brazauskas įkirto išlyginamąjį golą. Trečiasis kėlinys praėjo visiškoje LGSF persvaroje, tačiau be rezultatų. Žaidimo taktikos atžvilgiu svečiai parodė aukštą klasę. Iš LGSF puolėjų išsiskyrė Klimas ir Brazauskas, ypač Klimas savo smarkiais, tolimais šūviais buvo pavojingas priešo vartams. Iš gynėjų labai geras buvo Zumeris. Vartininkas Judickas atitaisė savo markę, truputį nukentėjusią per lygos rungtynes, visoje pilnumoje parodęs momentais žavėtinų paradų.

VfK:LFLS 6:0 (2:0, 1:0, 3:0).

Vasario 4 d. 13 val. žaidė antrąsias rungtynes prieš LFLS ir „Tauro“ rinktinę, kurias, gal būt, kiek ir per dideliu rezultatu, bet visai užtarnautai ir visai lengvai laimėjo 6:0 VfK. LFLS komanda neparodė jokio didesnio pasipriešinimo.

— Šių metų vasario mėn. 13 d. sukako lygiai 100 metų, kaip Adomas Mickevičius pabaigė rašyti didžiausią savo kūrinį „Poną Tadą“. Apie šį veikalą straipsnį įdėsime į 3 „At.“ nr., kurį gausite dar prieš Velykas.

— Kitame nr. paskelbsime novelės konkurso ir „Ateities“ reikalu anketos duomenis.

— „Skudučių“ autorė Bronė Buivydaitė išleido naujo romano „Atversti lapai“ I dalį. Romanas iš mokytojų ir mokinių gyvenimo. Nors silpnas, tačiau aktualus. Recenzuosime kitame nr.

Šachmatai

(Veda P. Vaitonis)

Įvedamosios pastabos. — Šiame šachmatų skyrelyje stengsimės ne tik mokyti šachmatais lošti, bet ir supažindinti skaitytojus su įdomesnėmis šachmatų istorijos fazėmis ir kai kuriomis šachmatininkams įdomiomis problemomis, prie kurių priklauso ir specifiškų šachmatininko gabumų problema. Ypač šios problemos išaiškinimas padės įvertinti ir bendrąjį šachmatų naudingumą, o tas kiekvienam šachmatininkui labai įdomu ir pravartu žinoti. Tad šiame n-ry paaiškinsime tas šachmatų taisykles, kurios, mūsų manymu, ne visiems yra žinomos, o kitame n-ry pirmoj vietoj paliesime aukščiau minėtą problemą ir pradėsime mokyti šachmatais lošti.

Kai kurios šachmatų lošimo taisyklės. — Mes manome, kad nereikalinga aiškinti šachmatų *figūrų ir pėstininkų vaikščiojimo,* nes tas dažniausiai jau žinoma, o jei kam dar nežinoma, tai ir tolimiausioje provincijoje būtų lengvai galima sužinoti iš savo pažįstamų, kurių tarpe, manome, rasis vienas kitas nors truputį mokąs šachmatais lošti. Tačiau labai dažnai būna nežinomos arba kitaip aiškinamos painesnės šachmatų lošimo taisyklės, turinčios šį lošimą paįvairinti ir praplėsti kombinacijų galimumus. Tas taisykles mes čia ir stengsimės paaiškinti.

Figūrų sustatymas lošimui. — Lošimo lenta reikia taip pastatyti, kad abiejų lošėjų dešinėse pusėse paskutinysis langelis, ant kurio stovi b o k š t a s (kai kur vadinamas tūru arba armota), būtų baltas. Baltųjų v a l d o v ė (kai kur vadinama karaliene) stovi visuomet ant balto langelio, o juodųjų — ant juodo. Šios dvi taisyklės ir apriboja visą figūrų sustatymo padėtį.

Lošimo pradėjimas. — Kai kur pradedant lošimą daroma du ėjimai iš karto. Tai yra klaidinga.

Mušti praeinant (en passant). — Jei pėstininkas dar nė karto nėra buvęs judintas ir daroma su juo ėjimas iš karto į antrą langelį, praeinant pro šalį priešininko pėstininko, tai šis priešininko pėstininkas gali jį nukirsti ir kerta taip, kaip būtų kirtęs, jei tas pėstininkas būtų ėjęs į pirmutinį prieš jį esantį langelį. Tačiau nenukirtus praėjusio pėstininko tuojau, vėliau jį kirsti nebegalima. Ši taisyklė prancūziškai vadinama en passant, kas lietuviškai reiškia praeinant.

Rokiruotė. — Paprastai šachmatų lošime einama iš karto tik su viena figūra, tačiau vieną kartą partijoje galima tam tikru būdu praeiti karalių ir bokštą. Šis ėjimas vadinamas *rokiruote* ir atliekamas šiuo būdu: karalius peršoka į vieno katro bokšto pusę

per vieną langelį, o bokštas paskiau peršoka per karalių ir atsistoja greta jo. Rokiravimas karaliaus su tuo bokštu, kuris stovi arčiau jo, vadinamas *trumpąja rokiruote,* o rokiravimas su toliau stovinčiu bokštu vadinamas *ilgąja rokiruote.* Rokiruotė neleidžiama keturiais atvejais: 1. jei karalius arba bokštas jau ėjęs, 2. jei karalius tuo momentu šachuojamas, 3. jei tarp karaliaus ir bokšto stovi kokia nors figūra ir 4. jei karalius turi būti perkeltas per langelį, puolamą priešininko figūros.

Patas. — Jei kurios nors pusės tuo momentu nešachuojamas karalius yra tokioj padėty, kad, su juo padarius bet kurį galimą padaryti ėjimą, jis kiekvienu atveju yra kertamas priešininko figūrų, o kitų figūrų jis arba nebeturi, arba jos nebegali vaikščioti, — tai tokia padėtis vadinama *patu,* ir pats lošimas skaitomas baigtas l y g i o m i s.

Pėstininko įėjimas į priešininko paskutinės eilės langelius. — Jei kurios nors pusės pėstininkas įeina į priešininko paskutinės eilutės langelį, tai jo vietoje lošėjas gali sau pastatyti kokią tik nori figūrą, neatsižvelgiant į tai, ar jis dar nėra panašios figūros netekęs. Tokiu būdu, pav., gali atsirasti trys valdovės, keturi žirgai, penki bokštai ir p. Karaliaus įėjimas į priešininko paskutinės eilutės langelį neduoda jokios teisės, bet kokį pėstininką atstatyti.

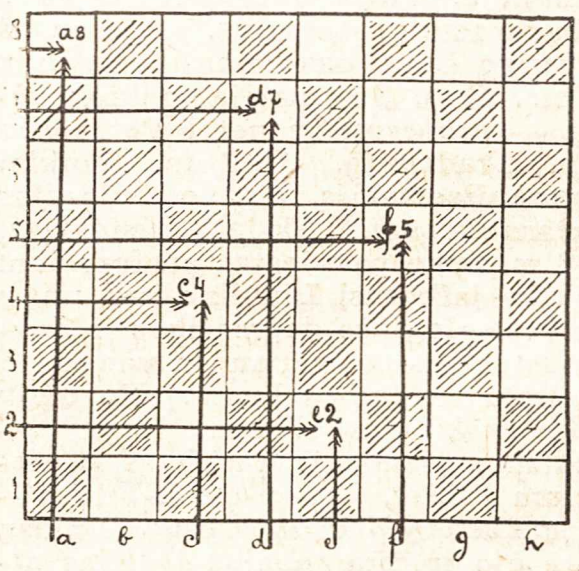

Figūrų vaikščiojimo užrašymas. — Šachmatų pratijas užrašinėjant, figūrų pavadinimus tenka trumpinti. Figūros sutrumpintai žymimos taip: karalius — *K,* valdovė — *V,* bokštas — *B,* rikis (kai kur vadinamas karininku) — *R* ir žirgas — *Ž.* Pėstininkai jokia raide nežymimi, tik pažymima tie langeliai, iš kurio ir į kurį jie vaikščioja.

Šachmatų lentos langelių žymėjimas. — Šachmatų lentos langeliai sužymimi raidėmis ir skaitmenimis. Iš mūsų čia nubraižytos dijagramos ir keleto pavyzdžių matyti, kaip tai turi būti žymima.

Baltosios figūros statomos lošimo pradžioj 1-je ir 2-oje eilėje, o juodosios — 7-je ir 8-je. Dabar užtenka sutrumpintai, vadinasi, tik pažymėti mūsų vaikščiojamą figūrą, paskui tą langelį, kuriame ji stovi, ir tą langelį, į kurį ji eina. Tai bus, sakysime, Vd1—f3, Bh1—h8, Žg1—f3, Rf1—c4, Ke1—f2. Pėstininkai, kaip jau anksčiau sakėme, sutrumpinto pavadinimo neturi. Jų ėjimams fiksuoti yra žymimi tik tie langeliai, kuriuose jie stovi, ir tie langeliai, į kuriuos jie eina. Tai būtų taip: e2—e4,

Apžvalga

PROF. KAN. DR. BLAŽIEJUI ČĖSNIUI SUKAKO 50 METŲ

Gerb.

Sukaktuvininkas yra žymus teologijos žinovas ir ilgametis V. D. Universiteto prorektorius, gimęs 1884.II.1. Paluklaukio vienk., Telšių ap. pasiturinčių ir tautiškai susipratusių ūkininkų šeimoj. Būdamas dar mažas, Blažiukas pats vienas išmoko lietuviškai skaityti iš vysk. Valančiaus „Vaikų knygelės". Besimokydamas Žemaičių Kun. Seminarijoj, slaptai parsisiųsdindavo „Tėvynės Sargą" „Apžvalgą" ir k. 1904 m. klier. Čėsnys buvo pasiųstas į Petrapilio Kun. Akademiją. Po ketverių metų ak-ją baigė *teologijos magistro laipsniu.* Po to įstojo į garsųjį Friburgo Kat. Un-tą, kuriame sėkmingai veikė ir lietuvių kat. stud. draugija „Rūta" — viena iš ateitinikiško judėjimo pranokėjų. Joje aktyviai dalyvavo ir būsimasis profesorius. 1911 m. iš Friburgo buvo pakviestas *lektorium* į Žem. Kun. Seminariją, o kiek vėliau — *profesorium* net į Petrapilio Kun. Akademiją. 1917 m. puikiai apgynė disertaciją ir gavo *teologijos daktaro laipsnį.* Ak-jai užsidarius, 1918 m. buvo pakviestas profesorium į tik ką įsikūrusį Liublino kat. un-tą dėstyt teologinės dogmatikos ir dogmų istorijos, o vėliau ir sanskrito bei lietuvių kalbos kursą. Po trejų metų vysk. Karevičiaus buvo atšauktas į Kauną ir paskirtas profesorium į Liet. Un-to Teol.-Filosofijos fakultetą. Prof. Čėsnys mūsų un-te ėjo ir nūn tebeina įvairias atsakingas administratoriaus pareigas. Pav., 1922-3 m. m. buvo pirmuoju Senato ir Tarybos *sekretorium,* nuo 1923.IX.1, išskiriant 1925-6 m. m., — Teol.-Filosofijos fakulteto *dekanu* ir nuo 1929.IX.1 iki šiol Unto *prorektorium;* be to, nuo 1926 m. tebėra Studentų Bažnyčios *rektorium.*

Prof. yra parašęs daug labai svarbių mokslo veikalų lotynų ir prancūzų kalbomis. Iš 7 stambiausių jo veikalų čia paminėsim nors tris: „Tractatus de gratia" 526 p., „Praelectiones de Deo Trino" 387 p. ir „Dievo Sūnus sinoptikų tradicijoje" 260 p. Daug ilgų straipsnių jis yra parašęs prieškarinėj ir pokarinėj spaudoje; pav., „Vadovėj", „Draugijoj", „Ateity"..., o nūn — „Tiesos Kely", „Sotere", „Židiny", „N. Romuvoj" ir k. Prof. Čėsnio stilius ir kalba yra ypač graži. Matyt, šias ypatybes jis bus paveldėjęs iš savo mokytojo kalbininko prof. kun. K. Jauniaus. — Būdamas Petrapily, jis suorganizavo ir vadovavo 1. nukentėjusiems nuo karo lietuviams šelpti dr-joj ir 2. kompoz. Č. Sasnausko dr-joj, kuri išpirko ano muzikalinį palikimą. Tuo būdu rūpestingasis profesorius išgelbėjo tą brangų lietuvio kūrybos turtą nuo lenkų uzurpacijos. Prof. Čėsnys buvo vicepirm. ir „Liaudies S-gos". — Dėkui Dievui, gerb. Profesorius turi dar tvirtą sveikatą, kuri, tikimės, jam leis dar gerokai padidinti savo jau taip gausius nuopelnus Bažnyčiai ir mūsų tautai. Iš širdies linkime!

---

c2—c4, d2—d3, h2—h3, a2—a4, f2—f3. Jei figūra kuriuo nors ėjimu nuima priešo figūrą, tai tarp langelio pažymėjimo, iš kurio ji eina, ir iš to langelio, į kurį ji eina, dedamas ne brūkšnelis, o dvitaškis. Pav.: g3:f4. Bh1:h5, c:b4, Vd1:a4 ir p. Daromam *šachui* pažymėti gale ėjimo rašomas kryžiukas. Pav.: Vd1—a5+, Žg4—f6+, Ba1—a8+ ir p. Geriems ėjimams pažymėti gale rašomas šauktukas, o blogiems klaustukas. Pav.: c4—c5!, Vd1—b3!, Žg8—f6?, Vd8—d9?, Bh1—h4? ir p.

Knygos

A. Vienuolis, Viešnia iš šiaurės. I, II d. „*Sakalo*“ b-vės leid. Kaunas, 1933 m. 388+289 psl. 4+3,50 lt.

Autorius „Viešnią iš šiaurės“ pažymėjo VII ir VIII savo „Raštų“ tomu. Tad Vienuolį turime skaityti vienu iš produktyviausių mūsų rašytojų. Kas verčia šį autorių tiek daug kurti, kurios idėjos neramina jo dvasią ir prašosi įkūnijamos dailiosios literatūros kūriniuose? Juk kiekvienas kūrėjas ir yra kūrėjas, kad jo dvasia kenčia nerimą, keliamą idealo ir tikrovės konflikto, ir rimsta jį kūnydama meno kūriny. Sakysim, Krėvės kūrybos variklis yra iš vienos pusės aistringas noras išsivaduoti iš aukštesnių dėsnių, o iš kitos — dvasios ribotumo pajautimas. Vydūno kūrybos impulsas yra iš vienos pusės aukštas dorovės supratimas ir vertinimas, iš kitos — skaudus žmogaus nemoralumo konstatavimas. Mykolaitis yra Putinas dėl neišvengiamos vienatvės pajautimo ir nuojautos, kad galėtų būti nuostatų, nedraudžiančių vienatvę. Toks gyvenamos, faktinosios, ir nujaučiamos, įsivaizduojamos, iliuzorinės tikrovės konfliktas ir yra tikrasis individualistų kūrėjų kūrybos variklis, suteikiąs kūriniui individualų, originalų stilių ir atspalvį.

Peržvelgdami Vienuolio kūrybą, veltui dairysimės anų dviejų tikrovių konflikto atošvaisčių, matyt, jo nėra nė autoriaus sieloje. Tačiau randame kitą, visai kitos prigimties, jo kūrybos variklį: susidomėjimą momentu. Juk bene didžiausiąją jo kūrybos dalį sudaro momento, aktualiojo gyvenimo kūriniai. „Kaukazo legendos“, II tomo kai-kurios, o „Iš karo korespondento užrašomosios knygelės“, visos apysakaitės, „Vėžys“, „Prieš dieną“, pagaliau „Viešnia iš šiaurės“ yra pergyventų įspūdžių, ar kelionių padiktuoti.

Autorius savo kelionę į Italiją pamėgino įamžinti, parašydamas šį dviejų dalių romaną.

Norėdamas mąža mums pažįstamo krašto, Italijos, vaizdą duoti mums aiškesnį ir suprantamesnį, autorius tame puikiam krašte apgyvendina agronomą Tijūnaitį su 4 metų dukrele Aldute, pabėgusius į čia nuo džiovos, kuria mirė jo žmona, kuri gresia ir jam pačiam su dukrele, gyvenant drėgnoje ir atšiaurioje Lietuvoje. Perkėlęs į svetimą kraštą Aldutę su tėveliu, autorius turi labai daug galimumų sugalvoti įvairiausių nuotykių, kuriais išmargina šių dviejų žmonių gyvenimą. Iškilęs Didysis karas, sunaikina Tijūnaičio turtą, o jį patį išvaro susirasti nors ir juodo darbo. Bedirbdamas uoste kaip krovikas, Tijūnaitis žūva. Mergaitė lieka be jokios globos tarp svetimų žmonių, kurių ir kalbos dar lemtai

Pulk. J. Bironto knygą „Bermontininkams Lietuvą užpuolus“ visuomenė sutiko labai gyvai. Dėl kai kurių faktų ypač smarkiai autorių puolė „Vairas“. Autorius gynės per „Lietuvos Žinias“, be ko kita, čia primindamas, kad ir „*Ateities*“ knygą teigiamai įvertinusi. Dėl šios knygos atsiliepė ir pats generolas Ladyga, kurio taktika buvo smarkiai kritikuota. Gen. Ladyga nurodo, kad jo taktikai lemiančios įtakos turėjusios aplinkybės, į kurias p. Birontas neatsižvelgęs. O tos aplinkybės tada buvusios labai sunkios. Knyga jau baigiama išparduoti.

nepramokus. Tad prasideda vargo dienos, kurias saldina prisiminimais apie mamytę, tėvelį, Lietuvą ir Vilnių, esantį už tų ana kalnų. Per visą pirmą tomą autorius vedžioja mergaitę po policijos nuovadas, prieglaudas, skalbyklas, kalnus, maudykles, kur ji patiria kartais tiek vargo, jog skaitytojas, ašarą braukdamas, norėtų jau pasakyti: „Ak, gana, jau gana to vargo. Kada gi tai baigsis?“ O baigias, rodos, labai laimingai. Peršokusią jau dešimtį amžiaus metų Aldutę paima iš prieglaudos ir įdukrina Rozalija Manganelli, moteris su praeitimi, geraširdė ligi dūsavimo ir ašarų, sena naślė, tačiau aristokratė ir turtinga.

II tome elegantiška bona Aldoną Tijūnaitis - Manganelli moko prancūzų, vokiečių ir anglų kalbų, sesuo vienuolė tikybos, jaunas studentas kitų dalykų. Ji auga pertekliuje ir inteligentiškoj atmosferoj. Ji nuosavu auto važinėja už miesto ir į sporto stadijonus. Ji — gera šokikė, sportininkė ir fašisčių balilių skilties viršininkė. Ji — gražiai nuaugus, šviesiaplaukė, griežtai išsiskirianti iš brunečių italių, todėl visi į ją atkreipia savo akį. Net pats duce ja susidomėjo, o dėl to apie ją rašė laikraščiai, ir ji išgarsėjo visoje Italijoje. Moka pijaninu, dainuoti. Gavusi brandos atestatą, įstoja į universitetą medicinos studijuoti ir susižada su medicinos daktaru, nors apie ją sukas kavalierių visas batalijonas. Vienas kitas įvykis, primenąs Lietuvą, ar kokia, nors ir mažutė, žinia apie šį kraštą giliai sujaudina jos sielą. O atgavusi iš policijos tėvo palikimą, taip susijaudina, kad nutaria būtinai Lietuvą aplankyti. Išvažiuoja į tą skurdo, atšiauraus klimato Lietuvą, peršąla, gal jau Italijoj įsigalėjusi džiova palaužia vargšės sveikatą, ir ji turi kuo greičiausiai grįžti į Italiją. Grįžta, tačiau ne viena: su ja važiuoja leitenantas Audenis, lakūnas, kuriame įsikūnijo jos meilė tėvynei, motinai, tėvui, kuriame įsiprasmino jos ilgesys, jos sielvartai. Juodu grįžta vienas kitą mylėdami, bet mirtis nepaiso širdžių ryšių — Aldona miršta, besiklausydama „Travijatos“ meliodijų. Audenis išvažiuoja į Ameriką, planuodamas iš ten oro žygį į Kauną.

Šalia Aldonos dramos autorius lygiagrečiai priešia ir liūdną gyvenimą jos „motinos“ Manganelli, beieškančios pamestinukės dukters Margaritos, kuri atsitiktinai prieglaudoj buvo susidraugavus su Aldute. Margarita taip pat blaškos po Italiją ir ieško savo motinos. Atsitiktinai likimas suveda ir šias.

Tų atsitiktinumų „Viešnioj iš šiaurės“ yra labai daug. Net patys veikalo personažai tiki atsitiktinumu ar laime. Imkime kad ir pačius ieškojimus: Margarita ieško motinos, nepažįstamos princesės, o ši savo dukters, prieglaudos auklėtinės. Bet tas ieškojimas toks neaiškus, nekonkretizuotas į aiškų planą, toks ištęstas ir neįtikinąs, kad noris tose vietose mesti skaitęs, nes visvien „iš to nieko neišeis“. Tačiau vieną sykį „išeina“: randa visus įrodymus, kad Margarita - Rozalijos Manganelli duktė, nors pasilieka ir labai neaišku, kodėl tų įrodymų ieškotojas Martini nesiteiraudavo jų anksčiau, nors toje prieglaudoje, kurioj augo Margarita, lankėsi gal ne vieną sykį.

Aiškumo, numatymo, perspektyvaus galvojimo trūksta visiems autoriaus būdinamiems personažams. Asmuo virsta lyg automatu, mašina, gyvenančiu ir dirbančiu *dabar*. Tijūnaitis nenumato karo pasėkų ir kariaujančios Rusijos valiutos nepakeičia itališkąja. Numatydamas artėjančią katastrofą, nesikreipia į Rusijos konsulą Italijoje, kuris kaip savo valstybės piliečiui būtų davęs patarimų ir nurodęs išeitį — ar tai grįžti į Vilnių, ar ko nors kita griebtis. Pati Aldutė blaškoma kaip lapas nukritęs, tačiau jos protelis nieko gudresnio nesugalvoja. Sakysim, galėtų būti įdomus toks momentas: Aldona mokos geografijos ir pagaliau susipažįsta su Rusija ir Lietuva. Kokių konkrečių galimumų mažos mergaitės vaizduotėlė galėtų sukurti! Tačiau nieko panašaus veikale nerandame, net šio momento autorius mums neparodo. Arba pačiose prieglaudose gyvendama mergaitė visados galėjo išdėstyti prižiūrėtojoms visą reikalą, o šios galėjo anksčiau parašyti laišką į

Vilnių, ieškodamos mergaitės giminių ir turto, tačiau autorius leidžia tuo rūpintis vienam seneliui kunigui tik tada, kai jau mergaitės giminaitė teta yra mirusi. Ūgterėjusi Aldutė nors laisvai jau gali vykti į tėvynę, tačiau ji kažkodėl susižieduoja su daktaru, jo visai nemylėdama, nors teisininkas Urso jai labiau patinka, nutardama visam amžiui likti Italijoj, o vėliau, nieko nepaisydama, į Lietuvą vis dėlto išvažiuoja.

Margarita ieško savo motinos, padedama senos skalbėjos. Bet ir ši tokia nayvi, ir, atrodo, bukaprotė, kad tas ieškojimas daugiau panašus į betikslį valkiojimąsi. Ir t. t. ir t. t.

Kuone visiems asmenims trūksta ir charakteringos sielos, individualybės. Visų pirma autorius vaizduoja italus. Tačiau tie italai nežinia kuo skiriasi nuo lietuvių, nieko itališko juose nerandame. Ir auklės, ir auklėtinės, ir pardavėjos, ir studentai, ir inteligentai — neturi jokios, jiems vieniems charakteringos, specifinės žymės.

Autorius, net peizažą piešdamas, rodos, neatspėja to peizažo esmės, jei galėtumėm taip pasakyti. O kadangi lietuvis skaitytojas, nerasdamas tų esminių anam kraštui ir jo žmonėms žymių, nesąmoningai jiems teikia lietuviškojo charakterio bruožus, tai ir patys personažai skaitytojui atrodo gana lietuviški.

Kodėl Vienuolis savo 2 dalių, atrodo, pretendavusiame į vertingus kūrinius romane davė tokius blankius personažus, situacijas, pasikalbėjimus, atpasakojimus? Gal kaltas čia paskubumas, kuriuo veikalas kurtas; o jis labai ryškus. Dėl paskubumo autorius nespėjo sukurti charakterius, tad jis vietoj jų dėjo tamsias, neaiškias klišes — menekenus, kurie turi ką nors veikti. Bet juk veiksmas turi charakterizuoti asmenį, meno kūriny jis negali būti mechaninių būtenybių padiktuotas. O jei ir taip būtų, jis turi būti tikslingas, atskleidžiąs galutinėj sąskaitoj tą ar kitą idėją. Gi tie vargai, klaidžiojimai ir ieškojimai kokią mums idėją atskleidžia? Jokios.

Todėl veikale veltui ieškotumėm psichologinių kazusų ir analizių, veltui stengtumės tą ar kitą veiksmą pagrįsti psichologiniu logiškumu. Personažai, neturėdami nuosavos psichikos, negali būti nei aiškūs nei ryškūs, nes matome tik jų išorę, kurią Vienuolis, tiesa, labai vaizdingai nupiešia. Sakysim: „Aldutė labai suliesėjo, pasidarė nebegraži. Nuo saulės ir jūrų vėjo nudegė jos veideliai, nusilupė odelė, musių sukandžiota nosytė užsirietė, pasidarė buki, lūpytės patino, išvėpo, ir atrodė ji nesimpatinga ir, it nesveika". (I t. 246). O Aldutės kelionė į Genują su tėvu Bernardo ant asilėlio yra tokia vaizdinga, kad vargu ar savo literatūroje ką nors taip vaizdingai parašyta turime.

Autorius, nesusikūręs aiškaus psichologinio vaizdo, negali numatyti ir veiksmų, kylančių iš išvidinio nusiteikimo. Todėl šios rūšies veiksmų dispozicijoj beveik ir nerandame: jis operuoja grynai mechaniniais veiksmais. Ir todėl „Viešnia iš šiaurės" yra nuostabiai neveiklių asmenų romanas, arba veiklių lyg per sapną, (Margarita), Martini, senė skalbėja.

Autorius daug patiekė medžiagos — net du tomu. Kokį rūmą iš jos pastatė? Kokias dalis ir kokį rūmą iš jų sukūrė? Kokia veikalo kompozicija?

I, 338 ps-ių, tomas apima apie šešerius mergaitės gyvenimo metus — vargo metus. II-sis, 289 ps., tomas apima apie 9—10 jos gyvenimo metų, kad turėtų būti turtingesnis ir puslapiais. O kadangi taip nėra, tai veikale jau tik technikiniu atžvilgiu lyg ir būtų trūkumo. Daugiau trūkumų randame įsižiūrėję į patį turinį: I tome randame mergaitės gyvenimą daug turtingesnį įvykiais, negu antrame. I tomas kalba tik apie jos nuotykius, o II — ir apie jos, ir Margaritos, ir Rozalijos, ir Mertilių ir kt. Aišku, Vienuolis neišnaudojo visų Aldutės jaunystės teikiamų galimumų veikalui paįvairinti.

I tome norėtumėm rasti kylančią vargų gradaciją, formuojančią kuriam nors tikslui mergaitės sielą. Tada galėtumėm sakyti, kad iš tos vargų serijos autorius kuria kūrinį, o dabar mums belieka pasakyti, kad autorius I tome papylė atskirų, į

organišką vienetą nesusietų, vaizdelių. O autorius galėjo čia tėvynės meilės motyvą gražiai panaudoti, tėvynės meilės jausmą vargu išūgdyti, o ištaiga, sakysim, silpninti ligi krizio. Šis tas panašu ir yra veikale, bet tai pasiekta, atrodo, nesąmoningai, ir tėvynės meilės jausmo evoliucija labai blanki.

Tad autoriaus pastatytas rūmas labai neaiškus ir mūs nesužavi. Atskiri epizodai — daugiausia gražūs ir stiprūs, ypač I tome, tačiau taip pat dažnai nesuformuoti į užbaigtus vienetus, iš kurių jau galėtum statyti kūrinį. Sakysim, mergaitė vis patenka į naujas gyvenimo sąlygas, o iš čia ir vėl į prieglaudą, nors tatai visai nieko nauja į jos gyvenimą neįneša. Arba jos ištęstas tėvelio ašarojimas, jam neparvykus iš darbo.

Ir stilius Vienuolio šį kartą plokščias ir nebeįdomus, pasakytum, net reportažinis: plokščiai ir banaliai nusakoma įvykių eilė, taip pat jiems nesuteikiant jokios specifinės žymės. Sakysim: „Ji turtingos Savojos didžiūnų giminės ainė. Tėvas jos buvo italų kilmės, motina — prancūzė. Prieš Didįjį karą daugiau gyveno Nicoj ir savo dvare Savojos kalnuose. Nicoj ji ištekėjo už turtingo pirklio. Nicoj ji ir našlė paliko. Įpėdinių neturėjo“ ir t. t. (II t. 41 ps.). Juk tai protokolas, tai korespondencija. Toki dalykai meno kūriny labai disonansiški. Tokiu pasakojimu mus supažindina autorius su visu Rozalijos gyvenimu, kuris būtų taip pat galima išplėsti į 2 tomų veikalą. Arba aprašo italų balių: „ Svečiai šoko, linksminosi, liejo šampaną, barstėsi gėlėmis, jaunikaičiai, o ir pagyvenę sinjorai flirtavo su grakščiomis sinjoromis, sinjorinomis“ (II t. 123 ps.). Jei baliaus ir visai autorius neaprašinėtų, tai mes ir patys juk žinotume, kad jame „šoko, linksminosi, liejo šampaną“. Mes norėtume baliuj pamatyti atskirų asmenų, susipažinti su jų protavimo ir ypač jausmų bei aistrų pasauliu, o bendro vaizdo „šoko“ mums nepakanka.

Autoriaus stilius atgyja ir turtėja, kai tik ima mums teikti gamtos vaizdų. Ir „Viešnioje iš šiaurės“ Vienuolis — peizažininkas klasikas.

Apie šio veikalo stilių apskritai pasakytina, kad jis labai nelygus, o kai kur net juokingai pretenzingas. Imkim, kad ir šį šešis kartus atkartotą posakį: „O vėjelis vis žaidė, vis plevėsavo įdrėksta popierine iškarpa, ir buvo panašu, kad kas judina ją iš vidaus“. (II t. 67 ps.). Sakinys nėra jau taip gražios konstrukcijos ir neteikiąs ypatingai pasigėrėtino estetinio vaizdo, kokį, sakysim, teikia tokiam pat tikslui Adomo Mickevičiaus „Pone Tade“ pavartotas posakis: „Paliovė pūsti, tačiau visi tenai tikėjo, kad Voiskis groja dar, o tai aidai skambėjo“ (Valaičio vert.). Panašią poetinę priemonę, tik daug geriau nusisekusią, rasite ir „Ateityje“ išspausdintoj Vyt. Tamulaičio novelėj „Jūrių Mergelė“.

Kalba „Viešnos iš šiaurės“, rodos, sklandi ir gana taisyklinga. Kiek nemalonus tik tas nuolatinis provincijalizmas „kol“ (kodėl), kuris italų lūpose skamba gana juokingai ir pačius italus dar labiau sulietuvina.

Nepaisant visų trūkumų, „Viešnia iš šiaurės“ — romanas gana įdomus. Įdomus jau tik dėl tautinės mūsų ambicijos, maloniai Vienuolio paglostomos: lietuvaitė Italijoj gerbiama, branginama, net ducės dėmesį patraukia. Be to, esama įdomių epizodų, kur vaizduojamas mergaitės susidomėjimas Lietuva, ilgesys, įdomūs vargo, ypač gamtos aprašymai. Jei Vienuolis dar giliau nusileistų į vaikų pasaulį, tai būtų puikus vaikų literatūros, kurios mums taip trūksta, kūrėjas. Didelį darbą gerb. autorius atliktų, jei I tomą perdirbtų specijaliai vaikams. Nes veikalas iš viso yra perdirbtinas, pertvarkytinas. Iš tos medžiagos, kuri veikale panaudota, atsidėjęs autorius galėtų sukurti puikų kūrinį, nes kurti yra iš ko. To mes gerb. autoriui ir linkime.

Jonas Mikulevičius.

Red. — *J. Mikulevičius.* Ats, vyr. red. ir leid. — *Pr. Dovydaitis.*

Apžvalga

Mendeliejevui 100 metų. Sako, kad genijalusis Rusų chemikas ir fizikas prof. Mendeliejevas kaip ir neturėjęs teisės gimti ir gyventi pasaulyje; visa Mendeliejevų šeima buvo džiovininkai, — tėvas ir keli vaikai mirė nuo džiovos. Garsusis chemikas gimė 1834 m. keturioliktuoju šeimos vaiku. Jis buvo ypač silpnos sveikatos ir palinkęs į džiovą. Baigus aukštąjį mokslą, vienas gydytojas jam patarė mesti studijas, nes po dviejų mėnesių dėl stiprėjančios džiovos jo laukianti mirtis. Bet Mendeliejevas nenusiminė ir nuostabiu uolumu dirbo, metai po metų išleisdamas reikšmingus Rusų universitetams ir visam pasauliui mokslo veikalus. Iš tikro, sunku pasakyti, kas Mendeliejevui, taip silpnos sveikatos žmogui, leido sulaukti gražaus amžiaus: mirė 1907 metais.

Mendeliejevas buvo tipiškas mokslo žmogus. Jo biblijografija (mokslo darbai) susideda iš 300 pavadinimų. Jo sudarytoji perijodinė elementų sistema turėjo tos nepaprastos reikšmės, kad leido „pranašauti" apie nerastus ir nežinomus elementus ir tuo lengvino jų suradimą. Mendeliejevas tikrai buvo „išpranašavęs" kelis visai nežinomus elementus. 1871 m. M. kalba apie vieną nežinomą elementą, kuris turėtų būti surastas, ir nurodo jo pagrindines savybes. „Pranašavimo" tikrumas buvo patvirtintas 1875 m. kalbamąjį elementą suradus vienam jaunam prancūzų mokslininkui. Tie Mendeliejevo „pranašavimai" buvo toki tikslūs, kad nusakydavo net nežinomo elemento spalvą. Taigi, šiuo atžvilgiu Mendeliejevo perijodinė elementų sistema yra genijalus mokslo laimėjimas.

Mendeliejevas ir šiaip jau buvo plačiai išsilavinęs. Jis rūpinosi švietimo ir kitais kultūriniais Rusijos reikalais. Jo idealas buvo pramonės Rusija. Jis norėjo, kad Rusija daugiau turėtų Newtonų, kaip Platonų. Bet rusai savo genijaus, rodos, nebus supratę; jis buvo trylikos užsienio akademijų narys, tik Rusijos mokslo akademija savo nariu jo nebuvo išrinkusi.

Pirmasis priešalkoholinis kongresas. Paskutiniosiomis 1933 m. dienomis L. K. Blaivybės D-jos Konferencija ir Pirmasis Liet. Priešalkoholinis Kongresas Kaune atšventė du jubiliejus; Valančiaus blaivybės brolijų deimantinį (75 m.) ir L. K. Blaivybės D-jos sidabrinį (25 m.). Ta proga buvo suruošta ir priešalkoholinė paroda. Jubiliejai buvo iškilmingai atšvęsti dalyvaujant juose apie 600 įvairių profesijų žmonių. Ypač neišdildomo įspūdžio padarė pirm. priešalk. Kongresas, pasižymėjęs tikrai nuoširdžiu visų dalyvių blaivybiniu solidarumu. Visi vienu balsu kvietė visuomenę prie dorinio atgimimo, ragino šiais šv. Metais paskelbti kryžiaus karą girtavimui, ėdančiam gražiausias tautos kūrybos jėgas. — Kongresas priėmė *9 rezoliucijas,* kurias sutrumpinę čia patiekiame:

1. prašyti vyriausybę išleisti girtuoklių baudos įstatymą, 2. prašyti Švpiet. Ministeriją leisti mokytojų priežiūroj ir globoj veikti *moksleivių abstinentų būreliams;* būsimus mokytojus jų ruošimo įstaigose *supažindinti su priešalkoholinio auklėjimo metodais bei priemonėmis, 3. stengtis blaivinti jaunimo papročius,* šalint iš jo tarpo ir įvairių jo pasilinksminimų, ypač iš moksleivių bei abiturijentų vaišių, alkoholinius gėrimus, 4. kovoti su slapta svaigalų gamyba, pranešant apie tai L. K. Blaivybės D-jai, 5. prašyti vyriausybę grabnyčių šventės metu (II. 2) varu uždrausti pardavinėti ir gerti svaigalus, 6. kviesti klebonus įvesti priešalkoholinį jaunavedžių mokymą, 7. išplėsti priešalkoholinę kunigų akciją, 8. rūpintis, kad netektų uždaryti „Sargybos" laikraščio ir 9. prašyti Vyriausybę perleisti į L. K. Blaivybės D-jos nuosavybę Liaudies Namus.

„Sakalo“ naujausios knygos

Tik ką išspausdintos šios naujausios knygos:

1. *Jean de la Brète* MANO DĖDĖ IR MANO KLEBONAS. Romanas. Iš prancūzų kalbos vertė *A. Vaičiulaitis*. Kaina Lt. 2,—
Šio romano Prancūzijoje išpirkta apie 300 leidimų.

2. *Gražinos Tulauskaitės* PAKLYDĘ ŽODŽIAI. Eilėraščių rinkinys. Lt. 2.—

3. *Rabindranath Tagore* IŠSIPILDYMO NAKTIS. Gražiausios rinktinės novelės. Lt. 2,—

4. *M. Urbšienė* KLAIPĖDOS KRAŠTO ISTORIJOS PAKRAŠTĖJE. Su pilniausia bibliografija, ką sako apie Klaip. kr. svetimieji. Lt. 3,—
Klaipėdos kraštas mūsų ar ne? Šis klausimas turi rūpėti kiekvienam lietuviui.

5. *A. Vaičiulaitis* VIDUDIENIS KAIMO SMUKLĖJE. Lt. 2,50.
Visų kritikų pripažintos 1933 m. išleistos geriausios novelės.

BAIGIAMA SPAUSDINTI:

1. *A. Manzoni* SUŽIEDUOTINIAI. Gražiausias italų romanas.
2. *B. Prūso* FARAONAS. Geriausias to rašytojo kūrinys.
3. *Maj. Petkūno redag.* CHEMINIS KARAS IR APSAUGA. Gausiai iliustruota aktualiausia šių dienų knyga.
4. *Vlado Putvinskio raštai.* Bijografija, ideologiniai raštai ir beletristika — iš viso 3 tomai.

Išspausdintos knygos gaunamos visuose knygynuose ir

„Sakalo“ B-vėje

KAUNE, Putvinskio g-vė 14. Tel. 29-98.

Jau išėjo iš spaudos I-sai numeris

„Gimtasai Kraštas“

kraštotyros, muziejų ir turizmo žurnalas, einąs metų bertainiais (4 num.)
Kaina: metams — 5 lt., pusmečiui — 2 lt. 50 ct.; kraštotyros organizacijų nariams, moksleiviams ir užsisakant bendrai nemažiau kaip 5 ėmėjams 4 lt. metams, 2 lt. pusmečiui, atsk. num. — 1 lt. 50 ct.

Adresas: Šiauliai, „Aušros“ muziejus, tel. 483.

Kun. Liepinio 1000 pavyzdžių knyga

Kilų pėdomis

Geriausias jaunimo draugas. Gavę 4 lt., išsiunčiame paštu. Adr.: Panevėžys, „Bangos“ spaustuvė.

Šio numerio kaina Lt. 1,75.